

Matyuu

Oligaa Buṇa Matyuunonṇ ooro.

Jen-asa-asari

Matyuu qa iikawaa kania ii Pombaanonṇ kalenṇ. Qata monṇ Liwai. Room gawmambaa takis meme ejaga laligoro. Gawonṇ ii menṇ laligoro Jiisasnonṇ kanṇ oono uuta meleema gowoko 12 yonṇoo batu-gianonṇ laligoro.

Oligaa Buṇa koi Jiisaswaa kania iyanṇaa kanagesouruta Juuda yonṇoojonṇ jenṇ asarinṇ onṇomambaajonṇ ama ooro. Qaa kota wana ii kokaenṇ, “Jiisas Kraistnonṇ Hamoqege Tonana ano Kinṇ Ponṇana kolooja.” Juuda ejemba yonṇoojonṇ qaa ii mende sokono uugianonṇ boliro amamaagi. Kawaajonṇ Matyuunonṇ Jiisas gawonṇaa kania ii asuganonṇ jenṇ asarinṇ tororo kuma onṇono. Soomongo Walaganonṇ hamoqeqewaa soomongo qaa (promis) eji, ii kuuya Jiisaswaajonṇ ama asuganonṇ asuginṇ qebulugonṇ honṇawo koloodabororo. Hamoqege Toya ii Hibruu qaanonṇ Mesaia ano Griik qaanonṇ Kraist.

Jiisasnonṇ uuwaa gawonṇ bakaya karonṇ menṇ laligoro: Iinonṇ Oligaa Buṇa ejemba kuma onṇoma uugia iikanonṇ kuunṇ omejiilanṇ konjoma onṇoma jigia menṇ qeangonṇ laligoro. Kaenṇ menṇ keno angoletto kolooro laligonṇ maripoonṇ gerenonṇ uma komuro ronṇ kongi mombo waaro. Iikanonṇ Anutuwaa bentotonṇaa kania qendeema nonono. Kaenṇ ano anana letoma Anutuwaa meraboraanaṇa koloowombaa kania kolooro. Jiisaswaanonṇ

qaaya waŋa 5 ii kokaen: 1) Boŋ 5-7, 2) Boŋ 10, 3) Boŋ 13, 4) Boŋ 18 ano 5) Boŋ 24-25

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaen:

Jiisaswaa ambosakonuruta ano kolokolooya
1.1–2.23

Jon Oomulu ejanon uuwaa gawon mero 3.1-12
Jiisas oomulu mero Satanon angobato men
muro 3.13–4.11

Jiisasnon Galili uutanon qenjaaro gawon mero
4.12–18.35

Jiisasnon Galili mesaon Jerusalem keno
19.120.34

Sonda konoga Jerusalem laligon komuro 21.1–
27.66

Koomunonga waama laligon Siwenon uro 28.1-
20

*Jiisas Kraistwaa ambosakona yonoo qa arengia
Luuk 3.23-38*

¹ Jiisas Kraistwaa ambosakona yonoo qa arengia ii kokaen: Aabahambaa gbili mon Deiwid. Deiwidwaa gbili mon Jiisas.

² Aabahambaa meria Aisak. Aisakwaa meria Jeikob. Jeikobwaa merauruta Juuda ano iwaa daremunuruta. ³ Juudawaa merawoita Perez ano Zera, nemungara Taamar. Perezwaa meria Hezron. Hezrombaa meria Ram. ⁴ Rambaa meria Aminadab. Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon. ⁵ Salmombaa meria Boaz, nemunja kantri mombaa embiaga Raahab. Boazwaa meria Oobed, nemunja kantri mombaa embiaga Ruut. Oobedwaa meria Jesi. ⁶ Jesiwaa meria kin Deiwid. Deiwidwaa meria Solomon, nemunja wala Uriawaa embiaga laligoro. Juuda

kin kuuya ii Deiwidwaa gbiliuruta koloon laligogi.

⁷ Solomombaa meria Rehoboam. Rehoboambaa meria Abija. Abijawaa meria Asa. ⁸ Asawaa meria Jehosafat. Jehosafatwaa meria Jehoram. Jehorambaa meria Usia. ⁹ Usiawaa meria Jootam. Jootambaa meria Aahaz. Aahazwaa meria Hezekia. ¹⁰ Hezekiawaa meria Manase. Manasewaa meria Aamon. Aamombaa meria Joosia. ¹¹ *Joosiawaa merauruta Jekonia ano iwaa daremunuruta. Kamban iikanon Babilon yononon Israel kanageso unuangi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaana welenqeqegiaga laligogi.

¹² Babilon kapuare miri laaligo tani kaana laligon iikanon Jekoniawaa meria Sealtiel kolooro. Sealtielwaa meria Jerubaabel. ¹³ Jerubaabelwaa meria Abiud. Abiudwaa meria Eliakim. Eliakimbaa meria Azor. ¹⁴ Azorwaa meria Jaadok. Jaadokwaa meria Akim. Akimbaa meria Eliud. ¹⁵ Eliudwaa meria Eleazar. Eleazarwaa meria Matan. Matambaa meria Jeikob. ¹⁶ Jeikobwaa meria Joosef, Mariawaa loya. Marianon Jiisas merota qata Kraist Hamoqege Toya jenkejon.

¹⁷ Kamban Aabrahambaanonga kanain laligon kougii kin Deiwid kolooroti, isi iyonoo jango arengia ii 14. Mombo kin Deiwidwaanonga kanain laligon kougii Israel kanageso unuangi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaana laligogiti, isi iyonoo jango arengia ii kaanagadeen 14. Babilon kapuare miri laaligo tani kaana

* **1:11:** 2 Kin 24.14-15; 2 Hist 36.10; Jer 27.20

laligogiti, kamban iikanondeen kanain laligon kougi Kraist kolooroti, isi iyonoo jango arenjia ii kaanagadeen 14.

Jiisas Kraist ii kokaen kolooro:

Luuk 2.17

¹⁸ *Jiisas Kraist koloorotiwaa sunduya ii kokaen: Iwaa nemunja Maria ii Joosefwaa bunaga laligon mende mindirin aon laligori kamban iikanon Unja Toroyanon men letoma muro korowo laligoro kania mokoloogi. ¹⁹ Kaen mokoloogi eja bunaya Joosefiinon laaligo dindina laligorotiwaajon Mariawaa kanianon asuganon asugiro gamuyawo koloowaatiwaajon togoro. Kaen togon uutanon ii olon mesaomambaa momo arenja ano.

²⁰ Kaen romongon ero Pombaa gajoba monnon gaonon asugin mun kokaen ijoro, “Joosef Deiwidwaa gbili, Unja Toroyanon mono Maria men letoma muro koroyawo laligoja. Kawaajon gii mono ii wama miriganon kan embaga koloowaatiwaajon toroko mende moba.

²¹ *Marianon koko meraga mewaa. Eja iikanon kanagesoya singisonnogianonga hamo qen onono solananiwuya. Kawaajon giinon mono qata Jiisas qaba.” Kaen ijoro.

²² Ponnon gejatootoo eja mon sololoo qaa mon jeroti, iikanon honawo koloowaatiwaajon iwoi kuuya ii kolooro. Gejatootoo qaa ii kokaen,

²³ *“Emba saran jumunja monnon koroyawo koloon mera ejaga mero qata Imanuel qabuya.”

* **1:18:** Luuk 1.27 * **1:21:** Luuk 1.31 * **1:23:** Ais 7.14

Qa iikawaa kania ii kokaen, “Anutunonj ananawo laligoja.”

²⁴ Joosefnonj uuta tooro waama Pombaa gajobanonj jen kotonj muroti, iikawaa so ama Maria embia koloowaatiwaajonj wama mirianonj keni. ²⁵ *Kema laligorito, kambanj biiwianonj iikanonj motoonj mende eri kema meria mero Joosefnonj qata Jiisas qaro. Mera mero iikawaa gematanonj loemba laligori. Kianj.

2

Momakooto eja weenj koukoutanonga kagi.

¹ Jiisasnonj eja ponj Herodwaa kambanonj Judia prowinswaa taonj monj qata Betlehem kanonj kolooro. Koloroti, kambanj kanonj sengelaowaa momo eja weenj koukoutanonga Jerusalem siti-nonj kagi. ² Kanj kokaen qisigi, “Juuda onjoononj eja ponj koloowaati, mera ii koloonj dakanonj eja? Nono weenj koukoutanonj laligonj iwaanonj widi asugiro iima kania kaenj moma waeya menj mepe-seewombaaajonj kajonj.”

³ Kaenj qisigi eja ponj Herod ano Jerusalem kanageso iwo laligogiti, iyonjononj korebore qaa ii moma aarugi. ⁴ Aarugi kinj Herodnonj qaa ama kanagesowaa jigo gawonj galenj wanj ano Kana qaawaa boi kuuya koma horonj onono kagi. Kanj ajoroogi kokaen qisinj onono, “Hamoqeqe Toya Kraistnonj mono dakanonj koloowaatiwaajonj je-gita eja?”

⁵ Qisinj onono kokaen meleema mugi, “Inonj Judia prowinswaa taonj qata Betlehem iikanonj

* 1:25: Luuk 2.21

koloowaa. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Maikanonj kokaenj oorota eja,

⁶ *‘Oo Betlehem kanageso Juuda gomanonj laligojuti, onoo batugianonga ponj somata koloonj neenaa Israel kanageso mindinjonj kalanj koma nonombaa.

Kawaajonj onjo Juuda gomambaa jotamemeya yonoo batugianonj laligogi qabunagianonj kamaanqeqeta mende toontoonj koloowaa.’ ”

⁷ Kaen meleema mugi momakooto eja ii olonj onjoono kagi kokaenj qisinj onono, “Widia ii naa kambanonj asugiro kanainj iigi?” Iikawaa kania tororo momambaaajonj moma kaenj qisinj onono.

⁸ Iikawaa qaaya moma wasinj kokaenj jenj kotonj onono, “Onjo mono Betlehem kema mera ii tororo qisinj mokoloonj iikanondeen buju qaa angj noononj kawa. Niinonj ii moma kaanjiadeen kema ii waeya menj mepeseen mumaŋa.”

⁹ Kinjonj kaenjinjiijonjonj jenj kotonj onono moma kananonj kenji. Kema widi weenj koukoutanonj laligonj iigiti, iikanonj wangianonj waladeen keno kosinj otaanj Betlehem kema miri koko mera eroti, iikanonj nano. ¹⁰ Widi ii nano iima korisoro somata qatawo mogi. ¹¹ Korisoro moma miri uutanonj uma mera ano nemuŋa Maria iriigi. Ii iriima siminj kuma usugonj waeya menj mepeseen mugi. Mepeseen munj wayangesogia qengama iikanonga goul, jininj paora ano sanda qata mor ii unjuma kalenj mugi.

¹² Gomantiinŋa monj egi Anutunonj gaanonj

* **2:6:** Mai 5.2

asugin kin Herodwaanon mombo mende kembutiwaajon qotogon onono. Kawaajon kana mongen iyangiaa goman balongianon eleema kenji. Kianj.

Herodwaajon asangon Joosef embameria Iijipt kenji.

¹³ Momakooto eja yononon kenji Joosefnon gaon iiro Pombaanon gajoba monnon asugin mun kokaen ijoro, “Herodnon mera qero komuwaatiwaajon mongama mubaa. Kawaajon mono waama mera ano nemunja uruama olon koma Iijipt kantrinon kembu. Iikanon kema laligogi kanagen niinon kawutiwaa kamban jemanati, iikanon mono eleema kawu.”

¹⁴ Kaen ijoro waama gomantiinja iikanondeen koko mera ano nemunja uruama Iijipt kenji.

¹⁵ *Iijipt kema laligogi kin Herodnon komuro kamban iikanondeen eleema kagi. Wala Ponnon gejatootoo eja Hoosea sololoo qaa kokaen jerota eja, “Niinon merana oombe Iijipt goman mesaon karo.” Gejatootoo qaa iikanon mono kaen asugiro honawo kolooro. Kianj.

Mera Betlehem gomanon unugi komugi.

¹⁶ Momakooto eja yononon Juuda goman olon mesaon kenji Herodnon iikawaa kania iima “Tiligon nongji,” jen irinja mamaga soono jenkooto kokaen ano, “Manjaqege eja, onjo Betlehem ano goman kuuya ii liligon raji, iikanon kema mera gbanigia woi ano iikawaa baatanon koloojuti, ii mono kuuya unugi komuwu.” Momakooto

* 2:15: Hoos 11.1

eja widi asugirotiwaa kambanajaan tororo qisin onono ijogiti, iikawaa so mera gbanigiaajan jenkooto ii ano. ¹⁷ Gejatootoo eja Jeremaianon qaa mon jerota eji, iikanon mono kaen asugiro honawo kolooro. Qaa ii kokaen,

¹⁸ **“Betlehem kosianon goman mon qata Rama iikanonga saagujugia mogi qama sil-ama ambureren somata meju.*

Reizel embawaa gbiliuruta yononon gbiliurugia qaongi saaju.

Kawaajan saagi ulunkolen men onombombajaan angi uukondunkondungadeen momakeju.” Kian.

Iijipt mesaon Joosef embameria Nazaret eleengi.

¹⁹ Joosefnon Iijipt laligoro kin Herodnon komuro iikanondeen Pombaanon gajoba monon gaonon asugin mun ²⁰ kokaen ijoro, “Mera qegi komuwaatiwaajan embongiti, iyononon mono komudaborogi. Kawaajan mono waama mera nemunawo uruama eleema Israel gomanon kembu.” ²¹ Kaen ijoro Joosefnon waama mera nemunawo uruama eleema Israel gomanon kenji.

²² Kananon kema qaa kokaen moro, “Herodwaa meria Arkelausnon manaa kitianon Judia prowins galen koma laligoja.” Kaen moma iikanon kemambaajan toroko moro. Moma laligoro Anutunon gaonon Galili prowinsnon kembutiwaajan jen koton muro waama iikanon kenji.

* **2:18:** Jer 31.15

23 *Galili prowinsnon keuma taon qata Nazaret iikanon laligogi. Kaen laligogi gejatootoo eja yononon Hamoqege Toyaaon qaa jegiti, iikanon honawo kolooro. Qaa ii kokaen, “Iwaa qata ii Nazaret ejaga qama laligowuya.” Kian.

3

Jon Oomulu ejanon Jiisaswaa kana meleuro.

Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

1 Gbani tosia tegoro Jon Oomulu ejanon kan Judia prowinswaa balon qararanjonkonan lilion ejemba uugia Buna qaanon kuun kokaen injion laligoro, 2 **“Siwe Toyanon bentotona ambaatiwaa kambananon mono kan kuuja. Kawaajon mono uugia meleema iikanon keubu.”* 3 *Jombaajon gejatootoo eja Aisaianon qaa mon kokaen jen ooro,

“Qele gajoba monon balon qararanjonkonan qama laligoro kema qaa otona kokaen mobuya,
‘Ponon kawa-oo! Kawaajon mono jojorin kania meleuwu. Mono uugia mindion kania qeleleewu.’ ”

4 *Jombaanon selekopaa ii kamel juyanon memetaga ano batuyanon iinkasa oro selianon memetaga ii somonon laligoro. Nembaneneya ii naagiso borotaan ano duuyaa moron apuya. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa soga. 5 Jonon gawona mero ejemba tuunleembe yononon

* 2:23: Maak 1.24; Luuk 2.39; Jon 1.45 * 3:2: Mat 4.17; Maak 1.15 * 3:3: Ais 40.3 * 3:4: 2 Kin 1.8

Jerusalem siti ano Judia prowinswaa goman tosaana kuuya yonoononga iwaanon horon kagi. Kaanjiadeen Jordan apu leelele goman kuuya rama kengiti, iikanonja kagi. ⁶ Kan kouma singisongogia jokoloogi Jonon ii Jordan apu berenanon oomulu men onono.

⁷ *Men ononoto, Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparankonkon) ejemba tuunlelemba yononon oomulu men onombaatiwaajon kagi injiima kokaen injoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, onjo uugia mende meleengi Anutuwaaw irinanon mono soono ironja meleema onjomambaajon anja. Ii oloj kombombaa gejanono qaaya ii mono moronon injoro sombugia moma koi kaju? ⁸ Kawaajon mono onanon uugia meleembu. Kilenjagia mesaon uugia meleengi honja kolooro ii mono nanamemengianon asuganon qendeema laligowu.

⁹ *Uugianon mondomondo qaa kokaen jewombaajon mende romongowu, ‘Nononon Aabrahambaa gbiliga laligonin Anutunon mende tiwilaan nonombaa.’ Kaen jen totogianon qenkejuto, honja ii mende koloonkeja. Niinon iikawaajon kokaen injjoma, Anutunon jamo koi saanon jen koton onono letoma Aabrahambaa gbiliuruta koloon Anutu mepeseenkebuto, onjo nomaen?

¹⁰ *Uugia mende meleembuti een, Anutunon mono onjo gere kaanja kono kamaawombaajon anju. Gere kuuya honja awaa mende kuunkejuti,

* **3:7:** Mat 12.34; 23.33 * **3:9:** Jon 8.33 * **3:10:** Mat 7.19

ii mono kono kamaagi gere gagirinoŋ giliro keme-buya. Gere kaanŋa komambaa wenŋa ii jeta sunŋa ama gere kanianonŋ ano jojorinŋ eja. Anutunonŋ mono kilenŋagiaa ironŋa meleema onŋombaa.

¹¹ Niinonŋ onŋo uugia meleembutiwaajonŋ apu toonŋonŋ mulu menŋ onŋonjento, noo gemananonŋ eja ku-usunŋa kotakota monŋ kawaa. Iwaa ku-usunŋa uutaga ii mono noononŋ uuguwaa. Iinonŋ eja uuta koloowaatiwaajonŋ niinonŋ iwaanonŋ kana esuya ilaanŋ munŋ gesononŋ mouma besaamambaajonŋ amamaamanŋa. Iinonŋ mono Unŋa Toroya uugianonŋ ano gere bolananonŋ koma konjoratinŋ onŋono iikaanŋa kanonŋ mulu menŋ onŋombaa.

¹² Iinonŋ honŋa ano kaawoya mendeema oromambaa saraya menŋ kouma kosonŋ korerenŋonŋ gosiwaa. Gosinŋ wiit kota menŋ kululuunŋ kowianonŋ ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirinoŋ kemenŋ gere tetegoya qaa kanonŋ jewaa.” Kianŋ.

Jononŋ Jiisas oomulu menŋ muro.

Maak 1.9-11; Luuk 3.21-22

¹³ Kambanŋ kanonŋ Jiisasnonŋ Galili prowins mesaonŋ Jordan apu berenanonŋ Jombaanonŋ kanŋ oomulu menŋ mubaatiwaajonŋ qisiro. ¹⁴ Qisiroto, Jononŋ qotogonŋ munŋ kokaenŋ ijoro, “Giinonŋ saanonŋ nii oomulu menŋ nonagato, giinonŋ singisonŋgo mende ama mono nomaembaajonŋ noononŋ ka-jaŋ?”

¹⁵ Kaenŋ ijoro Jiisasnonŋ kokaenŋ meleeno, “Kambanŋ kokaamba ii saanonŋ amba. Kaenŋ anjoti,

iikanon Anutunon nanamemen dindina otaawombaa qaa jeroti, iikawaa hona kolooro sokombaa.” Kaen meleeno Jonon moro sokono uumotoon ano.

¹⁶ Uumotoon ama oomulu men muro tegoro iikanondeen apunonga kouro kokaen asugiro: Sombinon aantano Jiisasnon uun iiro Anutuwa Uña Toroyanon meleema kewo koon kaña koloon Jiisaswaa wanon kamaan mero.

¹⁷ *Kamaan mero Siwenonga aro mon kokaen kolooro, “Inon mono neenaa komunja meranaga koloojiwaajon kerana qeangoro iimasiina mojen.” Kian.

*Satanon Jiisas angobato men mun laligoro.
Maak 1.12-13; Luuk 4.1-13*

4

¹ *Kawaa gematanon Uña Toroyanon Jiisas kuun wasin muro balon qararankonkonon Kilenaa Toyanon angobato men mubaatiwaajon ama keno. ² Kanon kema gomantiina asaga 40 Anutuwaajon nene singi laligon nenewaa komuro. ³ Nenewaa komuro omejiilan wangia qata angobato Toya inon asugin kokaen ijoro, “Gii Anutuwa Meria koloojani een, gii mono esunga qendeema jamo koi jen kotona letoma bered kolooro newa.”

⁴ *Kaen ijoroto, Jiisasnon qaa kokaen meleeno, “Qaago! Buna Terenon qaa mon kokaen oogita

* **3:17:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 12.18; 17.5; Maak 1.11; Luuk 9.35 * **4:1:** Hib 2.18; 4.15 * **4:4:** Dut 8.3

eja, ‘Nenenondeen ejemba laaligo mende nono-makejato, Anutuwaa jetanonga qaa kankeji, ii kuuya ten konin iikanon mono nunuagirot kotiin laligowon.’”

⁵ Kaen ijoro Kilenaa Toyanon Jiisas wama Jerusalem siti toroya kanon kema jiwowon jigowaa waarenanon eu uma ano nano. ⁶ *Kaen nano kokaen ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojani een, mono kokanonga lugun emu kemeba. Buna Terenon qaa mon kokaen oogita eja,

‘Anutunon goojon ama gajobauruta jen koton onono saanon kobibiigi kemen jamonon kanaga mende gun mijimiji ambaa.’

Kawaajon kemen mende tiwilaan gombaa.”

⁷ *Kaen ijoro kokaen meleeno, “Qaago! Buna Terenon qaa mon kaanagadeen kokaen eja, ‘Gii mono Pon Anutuga mende angobato men muba.’

⁸ Kaen meleeno Kilenaa Toyanon mombo wama baana koriga palonpalon monon uma namo kuuya yonoo kantri totona totona ano yonoo esuhina iwoigia damugiawo kuuya qendeema muro. ⁹ Qendeema mun kokaen ijoro, “Giinon simin kuma noma waena men mepeseen nombagati een, niinon ilawoila kuuya koi mono togon gombe buna qen aon galen koma onomba.”

¹⁰ *Kaen ijoro Jiisasnon kokaen meleeno, “Qaago! Satan gii mono togowa. Buna Terenon qaa mon kokaen oogita eja, ‘Gii mono Pon Anutuga, ii motoongo simin kuma mun waeya men mepeseewa.’”

* 4:6: Ond 91.11-12 * 4:7: Dut 6.16 * 4:10: Dut 6.13

¹¹ Kaen meleenoo Kilenaa Toyanon iikanondeen Jiisas mesaon togoro. Kaen kolooro gajoba yononon kan Jiisas ilaan mugi. Kian.

Jiisasnon kanain Galili uutanon uuwaa gawon mero.

Maak 1.14-15; Luuk 4.14-15

¹² *Kawaa gematanon Jon Oomulu eja kapuare mirinon* анги raro Jiisasnon ii moma Judia prowins mesaon Galili keno. ¹³ *Kema prowins iikanon keuma goman Nazaret mesaon Kaperneam kema laligoro. Kaperneam taon ii Zebulun ano Naftali gomanon Galili apu angon kooronanon eja. ¹⁴ Iikanon laligon gawon mero Anutunon qaa mon gejatootoo eja Aisaia sololooro jeroti, iikanon honawo kolooro. Qaa ii kokaen,

¹⁵ *“Ejemba Zebulun ano Naftali gomanon Jordan leegenanon laligogi batugianon kana somata kowe waagen kema nanji, ii Juuda qaagoto, tuun tosianon Galili prowinsnon laligojuti,

¹⁶ kanageso yononon pangamanon laligon asasaga somata iibuya.

Koomunon ejemba ii angon koma onono pangaman gomanon laligojuti, iyonoojon mono goman wengeran suluwaa.”

* **4:12:** Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20 * **4:12:** Kin Herodnon emba mon olon mero Jon Oomulu ejanon ii kawaaon jen muro irina soono jero opotoro yononon Jon somongon kapuare mirinon анги raro. * **4:13:** Jon 2.12 * **4:15:** Ais 9.1-2

¹⁷ *Jiisasnoŋ Kaperneam laligoŋ kamban iikanondeen kanain Buŋa qaa jeŋ asariŋ ejemba uugia kuun kokaen jeŋ laligoro, “Siwe Toyanoŋ bentotoŋa ambaatiwaa kambana mono kan kuuja. Kawaajoŋ mono singisoŋgo laaligogia mesaŋ uugia meleembu.” Kian.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋono.

Maak 1.16-20; Luuk 5.1-11

¹⁸ Kaen jeŋ liligoŋ laligoŋ Galili apu angoŋ goraayanon metetereen kema daremun woi Saimon qata moŋ Piito ano koga Andruu iri-iro. Yoronon sora hooro ejaga laligoŋ misagara apu angoŋon sora horowowaajoŋ gilin laligori.

¹⁹ Jiisasnoŋ iriima kokaen irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaan kari kuma orombe ejemba sora kaana horon oŋombao.” ²⁰ Kaen irijoro iikanondeen misagara mesaŋ kanain Jiisas otaan keni.

²¹ Jiisasnoŋ yorowo borona moŋ toroqen kema mombo daremun woi Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon iri-iro. Yoronon mangara Zebediwo wanŋonoŋ rama misagia meagoŋ somoŋgoŋ laligogi injiima oroono. ²² Kaen injiima oroono iikanondeen waama wanŋo ano mangara mesaŋ kanain Jiisas otaan gematanon keni. Kian.

Jiisasnoŋ ejemba kuma oŋoma meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

Luuk 6.17-19

²³ *Jiisasnoŋ kema Galili prowins uutanon kuya liligoŋ qamakooli mirigianoŋ uma bentotombaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ uugia kuun

* **4:17:** Mat 3.2 * **4:23:** Mat 9.35; Maak 1.39

kuma onoma laligoro. Kaen ama batugianon ejemba ji ano jepajerepa kania kania injiro laligog-iti, ii men qeangon onoma laligoro.

²⁴ Kaen men laligoro Jiisaswaa Bunayanon sein Siria kantri uutanon sokoma tuma keno. Kaen tuma keno ii moma ji ejemba kuuya unuama iwaanon kagi. Tosianon ji wiji ano jepajerepa kania kania injiro laligogi. Tosianon omejiilanon uugianon kemero qaamuun me kokojinjimbo laligogi. Tosianon tama kamaan unuro pipinjo moton semben aon laligogi. Tosianon selegiaa bakaya koomuya laligogi. Kaana kaana yononon Jiisaswaanon kagi men qeangon onono.

²⁵ Kaen ama onono iigitiwaajon ejemba kan-ageso somata yononon Jiisaswaa gematanon otaan kagi. Tuunjelembi ii Galili prowins ano Ten-Taon distriknonga kagi. Tuun tosanon Jerusalem siti ano Judia prowinswaa goman tosanonga kagi. Tuun tosanon Jordan apu leegennga kagi. Kian.

5

Jiisasnon baananon nama kuma onono.

¹ Jiisasnon ejemba tuun somata injiima baananon uma raro gowokourutanon kouma liligon mugi. ² Liligon mugi kanain ejemba tuuna tuuna kuma onoma kokaen jero:

Daen yononon simbawonawo kolooju?

³ “Daen yononon iyangiaajon Anutuwa jaanon kamaanqegeta kaana mojuti, iyononon Siwewaa bentoton bun qen aowutiwaajon mono simbawonawo kolooju.

4 *Daen yononon jingen qama saajuti, Anutunon ii ulunkolen onombaatiwaajon mono simbawonawo kolooju.

5 *Daen yononon gumbonjonjon laligonkejuti, Anutunon namo koi ii yonoo bunja qen onombaatiwaajon mono simbawonawo kolooju.

6 *Daen yononon Anutuwaajaanon solananiwombaajon kaparan koma ii nene ano apuwaa kaanja komun qenjen qen laligojuti, Anutunon mono siingia ii unuagiwaa. Kawaajon yononon mono simbawonawo kolooju.

7 Daen yononon tosaanja kiankomun onomakejuti, Anutunon ii kiankomun onombaatiwaajon iyononon mono simbawonawo kolooju.

8 *Daen yonoo uugianon soraaya kolooji, iyononon saanon Anutu iibuya. Kawaajon iyononon mono simbawonawo kolooju.

9 Daen yononon luae qenkejuti, iyonoo qagia ii Anutuwaaja meraboraanja qabuya. Kawaajon iyononon mono simbawonawo kolooju.

10 *Anutunon qaagia jen tegoro solananijutiwaajon sisiwerowero ama onomakejuti, iyononon Siwewaa bentotona bunja qen aowuya. Kawaajon iyononon mono simbawonawo kolooju.

11 *Ejembanon onjo noojon ama uuqege qaa tokoronkota jen onoma sisiwerowero ama qaa bologa kania kania selegianon

* 5:4: Ais 61.2 * 5:5: Ond 37.11 * 5:6: Ais 55.1-2 * 5:8: Ond 24.3-4 * 5:10: 1 Piito 3.14 * 5:11: 1 Piito 4.14

kuun qolonmolongonkejuti, ononon mono simbawonawo kolooju.

¹² *Mobu, Anutunon tawagia uuta Siwe gomanon ano ejiwaajon mono otokorian maama korisoro qaganon laligowu. Ii kokaembaajon: Gejatootoo ejemba wala laligogiti, ii sisiwerowero tania kaaniadeen ama onongi ononon iyonoo gemagianon asugin iyonowo ororon laligoju.” Kian.

Ono balombaa sii ano kiwa kaaja kolooju.

Maak 9.50; Luuk 14.34-35

¹³ Jiisasnon jero, “Ono balon ejemba yonoo sii tani koloojuto, sii naananon titiikota koloowaati een, ii mono nomaen meagonin mombo ainawo koloonaga? Iikawaa kania mon qaago. Toroqen iwoi mon anin mende sokombaato, ii kikisi kaaja giligi kemero ejembanon ii kanagianon riimeme-laawuya.

¹⁴ *“Ono balona balona yonoo kiwa kaaja koloon laligoju. Siti mon baananon uma megiraji, iikanon aasangoyanon ramambaajon amamaankeja. ¹⁵ *Monnon kiwa ootirin monjon baatanon mende ambaato, kiwawaa dun rarayanon ano rabaa. Kaen rama asariro ejemba miri uutanon rajuti, mono kuuya iyonoo jaagia kuuro asasaga iimakebuya.

¹⁶ *“Kaaniadeen mono onoo asasagagia qendeengi ejemba batugianon asariro iimakebu. Ejembanon nanamemengia awaa iima kawaajon

* **5:12:** 2 Hist 36.16; Apo 7.52

* **5:14:** Jon 8.12; 9.5

* **5:15:**

Maak 4.21; Luuk 8.16; 11.33

* **5:16:** 1 Piito 2.12

Mangia Siwe gomanon laligoji, mono ii mepeseen mun laligowuya.” Kianj.

Jiisasnon Kana qaawaa kania kuma onono.

¹⁷ “Niinon Mooseswaanon Kana qaa ano ge-jatootoo ejemba yonoonon Buju Tere ii qewag-omambaajon ama mende kan laligojen. Iikaen tondu mende romongowu. Niinon qewagomambaajon qaagoto, qaa ii ten kondaborowe iikawaa honanon pondan koloowaatiwaaajon ama kan laligojen. ¹⁸ *Niinon qaa hona mon kokaen

inijowe mobu, Mooseswaa Kana qaanon tere melaazilin mon me kirifi onon-oombaa jimbolana motoongo ii mende toton aliwaato, qaa kuuya ii wala hongiwawo kolooro Siwe namo yoronon goron qewaota.

¹⁹ “Kawaajon monnon Kana qaawaa jenkooto melaada iikawanonga qaa mon kolonani ejemba kaen kuma onomakeji, iinon Siwewaa bentotonan keuro qata melaada daaburuya qabuya. Kaen qabuto, monnon ii ten koma otaan ejemba kaen kuma onomakeji, iinon Siwewaa bentoton uutanon keuro qata Somatanana qabuya.

²⁰ “Niinon iikawaa so kokaen inijowe mobu: Onoo nanamemengia solana kanon mono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yonoo siligia kaana ororon koloowabo. Siligianon yonoo sili mamaga mende uuguwaati een, ononon mono Siwewaa bentoton uutanon mende keubuya.” Kianj.

Yon kazi ano unugi koomuwaa kania.

* **5:18:** Luuk 16.17

21 *Jiisasnon toroqen jero, “Ononon wala eenanon qaa mon kokaen injjonkegi, ‘Ejemba mon mende qegi komuwa,’ ano ‘Monnon kazia qero komuwaati, ii mono distrikwaa qaa jakeyanon oongi qaaya jen tegowuya.’

22 “Kaen injjogito, niinon qaa ii kokaen jen asariwe mobu: Monnon aliawo angowowo ama irin̄a soono yon̄ kazi anji, ii mono kaanagadeen distrikwaa qaa jakeyanon oongi qaaya jen tegowutiwaa so kolooja. Kaan̄adeen monnon alia jejewili qaanon jen bolin̄ ‘Gii nekon̄a uuga qaa koloojan,’ jeji, ii mono kantriwaa jigo kaunsol yon̄oo jaagianon oongi qaaya jen tegowutiwaa so kolooja. Monnon alia qaa saganon jen bolin̄ ‘Gii angonjoragawo koloojan,’ jeji, iinon mono gere sianon kemebaatiwaa so koloowaa.

23 “Kawaajon giinon mamatewoo nandunga men̄ kan̄ alatanon amambaajon ana iikanon qaa kokaananon momoganon kounaga: Alagaa uutanon qaa ero iinon kazi ama gomambaajon moja. Qaa kaan̄a romongowagati een̄, 24 kalenga ii mono alata baatanon ama wala alagaanon kema iwo qaagara jen solan̄anīn uumotoon̄ ama iikawaa gematanon mombo kan̄ mamatewoo nandunga Anutuwaajon amba.

25 “Kereganon seleganon kuun̄ qaa jakeyanon horon gomambaajon ano komitiwaanon kema kana somatanon iikanon mono kaparan̄ koma uumotoon̄ ama qaagara jen solan̄aniwao. Kaen mende ambaoti een̄, kereganon saanon oron̄ gono (jas, majistreit) jentee go toyaa jaanon keuna

* 5:21: Eks 20.13; Dut 5.17

moma jero opotorowaa boronon kena kapuare mirinon goombabo. ²⁶ Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Gii iikanon wantaaga kuuya ambaatiwaa so osin rabaga. Toiyaga konoga kaanagadeen andoboronggo mono wantaaga men kamaawaga.” Kian.

Sero yongorowaa kania

²⁷ * “Qaa mon kokaen injjonkegi, ‘Serowilin mono mende amba.’ ²⁸ Kaen injjogito, niinon qaa ii kokaen jen asariwe mobu: Monnon serowaa siin kombombanaa qaganon emba uun iiji, iinon mono uutanon iwo serowilin anja.

²⁹ * “Jaaga dindinganon singisonngo ambaatiwaa kongoro ama gombaati een, ii mono qonjoma gilina kemba. Sele kitiga monnon tiwilaaro kaananon Siwenon una sokombaato, sele busuga jumuna laligona hagogi gere sianon kemen tiwilaawabo. ³⁰ * Boro dindinganon singisonngo ambaatiwaa kongoro ama gombaati een, ii mono koton gilina kemba. Sele kitiga monnon tiwilaaro Siwenon una sokombaato, sele busuga jumuna laligon gere sianon kemen tiwilaawabo.” Kian.

Loemba mesaon aoawaa kania

³¹ * “Qaa mon kokaen jegita eja, ‘Monnon embia mesaowaati, iinon mono mesaon aoawaa papiaya on embia muba.’ ³² * Kaen jegita ejato, niinon kokaen injjowe mobu: Monnon embia

* **5:27:** Eks 20.14; Dut 5.18 * **5:29:** Mat 18.9; Maak 9.47

* **5:30:** Mat 18.8; Maak 9.43 * **5:31:** Dut 24.1-4; Mat 19.7;

Maak 10.4 * **5:32:** Mat 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18; 1 Kor 7.10-11

olonkalu ano mesaonagato, kania mombaajon embia mesaowaati, iikaanja kanon mono embianon olonkalu ambaatiwaajon kondoon singisongowaa qaayawo koloona. Kaen kolooro eja mombo mero eja dologa iikanon mono kaanagadeen olonkalu ambaa.” Kianj.

Qaagia jojopan qaanon mende jen kotiiwu.

³³ * “Qaa mon ii kaanagadeen wala eenanon kokaen injionkegi, ‘Qaagia jojopan qaanon jen kotiigiti, ii mono mende uuguwu. Pombaajon iwoi ambonatiwaa qaaya jojopan qaanon jen somongogiti, ii mono otaagi honawo koloowa.’

³⁴ * “Kaen injiogito, niinon qaa ii kokaen jen asariwe mobu: Qaagia mono jojopan qaanon mende totoon jen kotiiwu. Siwe ii Anutuwaa jinjaron duna koloojiwaajon ama qaa kokaen mende jewu, ‘Qaa hona mende jemanati een, Siwe Toyanon saanon irona meleenon qananon ubaa.’

³⁵ * “Namo ii Anutuwaa kaniaa doya koloojiwaajon ama qaa kokaen mende jewu, ‘Qaa hona mende jemanati een, namonon saanon qen turun nomba.’ Jerusalem ii Kin Takkootoyaa sitia koloojiwaajon ama qaa koi kaanja ii kaanagadeen mende jewu, ‘Qaa hona mende jemanati een, Kin Somata iinon saanon gema-sologena irona meleenon qananon ubaa.’ ³⁶ Gii wan juga injana mena taanja koloowaatiwaajon amamaawaga ano wan juga taanja mena injana koloowaatiwaajon amamaawaga. Kawaajon qaa

* **5:33:** Lew 19.12; Jan 30.2; Dut 23.21 * **5:34:** Jei 5.12; Ais 66.1; Mat 23.22 * **5:35:** Ais 66.1; Ais 48.2

kokaen mende jewa, ‘Qaa hona mende jemanati een, Anutunon saanon wanjaa juya mundanon qero utegowaa.’ ³⁷ Jojopan qaa mende jewuto, oon-qaawaajon mono ‘Oon!’ jewu ano qaagowaa-jon ‘Qaago!’ jewu. Qaa dindina iikanon qaa iwoi torogewuti, ii mono Kilenaa Toyanon sololoon onono koloowaa.” Kian.

Jena jewe ana ambe ii mende ambu.

Luuk 6.29-30

³⁸ * “Qaa mon kokaen injonkegi, ‘Monon jaaga qisigowaati, gii mono irona meleema iwaa jaaya qisigowa. Monon juga qemburatiwaati, gii mono irona meleema iwaa jeta qemburatiwa.’

³⁹ “Kaen injogito, niinon qaa ii kokaen jen asariwe mobu: Monon bologa ama onombaati, ii mono mende qetegon tuarenjen ama mubu. Kaen qaagoto, urunga dindina qetaaliwaati een, mono urunga lee kaanagadeen qetaaliwaatiwaajon meleemba.

⁴⁰ Monon ‘Selekopaaga memana,’ jen qanon goomambaajon moji een, mono mesaon malekuga qaga kaanagadeen muna buna qen aowa.

⁴¹ “Kaanagadeen monon gesoya kilomiita mo-toongowaa so elaan kembagatiwaajon kuun gombaati een, mono saanon ten koma kilomiita woiwaa so elaan iwo kempa. ⁴² Monon goonon iwoi mombaajon qisin gombaati, ii mono muba. Monon ‘Iwoi nona kitia era meleemana,’ jen qisin gombaati, ii mono gema mende qen muba. Kian.

* **5:38:** Eks 21.24; Lew 24.20; Dut 19.21

*Kaziuruga mono uuganon jopagon onomba.**Luuk 6.27-28, 32-36*

⁴³ *“Qaa mon kokaen injijonkegi, ‘Ejemba koso-gianon laligon alaurugia koloojuti, ii jopagon onomakebuto, kaziurugia mono meleema kazi ama onoma laligowu.’

⁴⁴ “Kaen injijogito, niinon qaa ii kokaen jen asariwe mobu: Ono mono kaziurugia jopagon onoma nama sisiwerowero ama onomakejuti, iyonoojon mono qama koolin laligowu. ⁴⁵ Kaen amakebuti een, iikaanja kanon Mangia Siwe go-manon laligoji, mono iwaa kania qendeema mer-aboraanja koloon laligowuya. Iwaa kania ii kokaen: Iinon weenja mende angon kono kouma ejemba awaa ano bologa kaanagadeen men asarin onomakeja ano kon anota ejemba dindina ano doogoya yonoo nene gawongia kaanagadeen bedu menkeja.

⁴⁶ “Ononon mono nona gomambaa tania uugun Anutuwaa kania qendeema aonkebu. Takis tiliqiligiawo megis sisigia menkejuti, iyononon alaurugianon jopagon onongi ii meleema jopagon onomakeju. Ii uumeleembaa silia qaago. Ono yonoo sili iikayadeen otaan aonkebuti een, Anutuwaanon tosa mon mende kolooro iinon siligiaa tosaya mende onono tawa mon mende buna qen aowuya. Kawaajon mono ejemba korebore jopagon onoma laligowu.

⁴⁷ “Uumeleembaa gadokopa ejembanon kaanagadeen batugianon jolongia jen aon laligojuto, ii uumeleembaa aiweseya qaago. Ono

* **5:43:** Lew 19.18

yonoo so alaurugia onoo batugianonga jolongia jen aonkebuti een, iikanon mono gadokopa ejemba kaana kolooju. Gadokopa ejemba yonoo siligia mono uugun awaa soro koloon laligowu?

⁴⁸ *Onoo Siwe Mangianon akadamu soro kolooji, ononon mono iikawaa so akadamu sorogiawo koloon laligowu.” Kianj.

6

Memeqemean ejemba ii kalen onomakebu.

¹ *Jiisasnon kokaen kuma onono, “Mono kokaembaajon galen men aon laligowu: Nanamemenkia solana dindina ii ejembanon iima onoojon mogi ubaatiwaajon ama mende amakebu. Kaen amakebuti een, onoo Mangia Siwenon laligoji, iinon mono siligiaa tosaya mende onono tawa mende buna qen aowuya.

² “Kawaajon memeqemean ejemba kalen onomanjen ii qenjaaronon koman romombo uun qele ambutiwaajon mende amba. Uumeleembaa ejemba seleseleya yononon ejembanon men biwiin onombutiwaajon moma qamakooli mirinon ano kana somatanon kema ejemba injiima kaen amakeju. Niinon qaa hona toon mon kokaen injijowe mobu, Yononon mono siligiaa tawaya kuuya buna qen aodaborogi Siwe Toyanon ii mende torogewaa.

* **5:48:** Lew 19.2; Dut 18.13 * **6:1:** Mat 23.5

³ “Giinonj kaenj mende ambato, memeqemear ejemba kalen onjomanjen boro dindinganonj no-maen anji, boro qaniganonj ii mende moba.*

⁴ Kalenga iikanonj aasangoyanonj ero Manganonj nanamemenj aasangoya iimakeji, iinonj mono tawa gombaa.” Kianj.

Qamakooli gawombaa kania kokaenj:

Luuk 11.2-4

⁵ * “Kawaajonj Anutuwaa qama kooliwuti, ii mono uumeleembaa ejemba seleseleya yonoo so mende ambu. Yonononj ejembanonj injiibutiwaajonj moma siingianonj qamakooli mirinonj ano kana sosoanonj nama qama koolinkeju. Niinonj qaa honja toonj monj kokaenj injijowe mobu, Yonononj mono siligiaa tawaya kuuya buja qenj aodaborogi Siwe Toyanonj ii mende torogewaa.

⁶ “Giinonj kaenj mende ambato, Anutuwaa qama koolimanjenj mono geengaa miri uuta melaanonj uma nagu koma Manga aasangoyanonj laligoji, ii qama koolinj muba. Kaenj ana Manganonj nanamemenj aasangoya iimakeji, iinonj mono tawa gombaa.

⁷ “Qama kooliwuti, iikanonj mono uumeleembaa gadokopa ejemba yonoo tani kaanja† qaa

* **6:3:** Boroga qaniganonj ii mende mobaati, qaa iikawaa kania ii kokaenj: Ii mono aasangoyanonj ana komunjua alaganonj kaanagadeen ii mende moba. Anutunonj sololoonj gono gawonj awaa afaangonj menkejanj, ii mono geengo duduunkejanj. * **6:5:**

Luuk 18.10-14 † **6:7:** Waba kantri yonononj Anutu mende moma munj benjakongia morota morota qama koolinj qaa omaya julujulu ii tondu jenj laligoju.

julujulu ii mende jen laligowu. Yononon qaa je seiseiya jegi Anutunon iikawaajon ama geja ama moma onombaatiwaajon romonjonkeju. ⁸ Mono kokaembaajon yonoo so mende koloon laligowu: Ono naa iwoiwaajon amamaan mozoqozoron anjuti, Mangianon ii mende qama kooligi waladeen modaboronkeja. ⁹ Mono kokaen qama koolinkebu:

Nonoo Manana, gii Siwenon laligojan. Goo qaga mono toroya ewa.

¹⁰ Mono galej koma nonona bentotongaa hona koloowa.

Goo uusiinga Siwenon ten komakejuti, ii mono namonon kaanjadeen koloowa.

¹¹ Ketewaa nenenana ii mono sonananon nonomba.

¹² Tosia yonoonon tosa nonoonon eji, nono ii mesaon ononjonj een, gii mono iikawaa so nonoonon tosa songbama nonomba.

¹³ Angobatonon kamaan nunuwabotiwaajon mono anjon koma nonoma Kilenaa Toyaa borianonga[†] metogon nonomba. (Gii geengo benton Toyaa, ku-usun Toyaa ano asamararan Toyaa ii kambaaja kambaaja laligon kouma laligona ano tetegoya qaa laligon ubaga. Ii onanon.)

¹⁴* Ono ejemba yonoo singisongogia mesaowuti een, Siwe Mangianon mono kaanagadeen onoo singisongogia mesaowaa. ¹⁵ Mesaowaato, ejemba yonoo singisongogia mende mesaowuti

[†] **6:13:** “Bologa Toyaa borianonga metogon nonomba,” tosanon qaa ii kokaen meleenju: bologanonga metogon nonomba.

* **6:14:** Maak 11.25-26

een, Mangianon mono kaanagadeen onoo singisonogogia mende mesaowaa. Kian.

Nene singi laaligo ii kokaen amakebu:

¹⁶ “Nene singi laligowuti, iikanon mono uumeleembaa ejemba seleseleya kaanja kubosobosole mende ama laligowu. Yononon Anutuwaajon nene singi laligonkejuti, ejembanon ii iibutiwaajon ama zilinzolon ama jaasewangianon saabesaabe koloonkeja. Niinon qaa hona toon mon kokaen injiowe mobu, Yononon mono siligiaa tawaya kuuya buja qen aodaborogi Siwe Toyanon ii mende toroqewaa.

¹⁷ “Giinon kaen mende ambato, Anutuwaajon nenewaa singi laligon kanon mono tonon gbabulunon me saifenon jaasewanga songbama wan juga qen laligowa. ¹⁸ Kaen ama nenewaa singi laligona ejembanon qaagoto, Manga aasangoyanon laligoji, iinon ii iibaa. Kaen ana Manganon nanamemen aasangoya iimakeji, iinon mono tawa gombaa. Kian.

Iwoi sewanja somata ii mono Siwenon men kululuuwu.

Luuk 12.33-34

¹⁹ * “Monen hina iwoi ii mono namonon en onombaatiwaajon mende men kululuuwu. Kaen men kululuugi kanon dumunjan gejalolonon ii kitogi kasukerajuju rost (kufen) men boliro kikekakasililin yononon miri qosoma uma yongoro menkeju.

²⁰ “Namonon qaagoto, Anutuwaa uusiina ten kongi qabunagianon somariwaatiwaajon mono

* **6:19:** Jei 5.2-3

kaparan komakebu. Kaen angi maa suangia qaita mon ii Siwe gomanon ero guren dumunjanon ii mende kitogi kasukerajuju rost (kufen) ii mende men boliwuya. Kikekakasililin yononon eu uma miri qosoma iwoi yongoro mende mewuya.
²¹ Iwoiwaajon akadamuya men mona uji, iikanon miri mongen ero giinon mono uga kaanagadeen iikanon qokotaan laligowaga. Kian.

Selewaa asasaga ii jaanana.

Luuk 11.34-36

²² “Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaajon ji monon jaaga mende men boliji een, iikanon mono toon asaridabororo Anutuwa asasaganon saanon uganon men asariro laaligoga kuuya asasaganon laligowaga.

²³ “Asasaganon laligowaato, siin kombomban bologanon me iwoi monon jaaga men bolin asasaga kojangiji een, iikanon selewaa laaligoga kuuya kaanagadeen men tiiro pangaman uutanon umbuqumbian laligowaga. Kaen kolooro pangamanon uga asasaga kojangiro tiiji een, geenгаа pangamanon mono ‘Yei!’ damubiribiri-awo kolooja. Kian.

Anutuga me monenga moma laariwaga?

Luuk 16.13; 12.22-31

²⁴ “Monon pon woi welen qen oromambaajon amamaankeja. Monon kaen amambaajon moji, iinon mono mon kazi ama mun mon uutanon jopagowaa. Mombaanon qokotaan mon jejewili ama mubaa. Kawaajon ononon Anutu ano monen hina ii mindirin welen qen orombombaa-jon amamaawuya. Kian.

Anutu moma laarinj majakaka mende mobu.

²⁵ “Kaen kolooro niinonj kokaen injijowe mobu: Ono namononj laligowutiwaa majakakaya ii kokaen jenj mende mobu, ‘Mono naa iwoiga angunj aonj newonaga ano naa iwoinonj selenana esuuwonaga?’ Jaagiawo laligojuti, iikanonj iwoi honja kolooro nenenonj iikawaa qerewenja kolooja. Selegiawo laligojuti, iikanonj iwoi honja kolooro opo surunonj iikawaa qerewenja kolooja. Mono ii romongowu.

²⁶ “Kanakeewanj koonja koonja ii mono injiibu. Yonononj nene kota mende qosoma kororoonkeju. Dumunj honja ii mende kotonj kowi mirigianonj mende menj kululuunkeju. Ii qaago totoonj ano onoo Siwe Mangianonj mono kilenj ii unuaginkeja. Ono koonj yonoo so qaagoto, onoo sewangianonj mono koonj sewangia unuugunj uuta kolooja me qaago? Mono ii romongogi kembera.

²⁷ “Onoononga mononj majakaka moma iikaanja kanonj namononj laligowaatiwaa kambanja ii weenj motoongowaa so menj torogewaa me qaago? Ii qaago totoonj!§ ²⁸ Opo surugiaajonj mono nomaembaajonj majakaka moju? Ii mende sokonja. Sombembaa japu jarinj juraya somariinkejuti, mono ii uunj injiibu. Yonononj opo surugiaajonj beweso mende longbamakeju ano gawonj tosaanja mende menkeju.

²⁹ * “Ii kilenj niinonj kokaen injijowe mobu, Kin

§ 6:27: Tosianonj jawo 27 ii kokaen meleema jeju: Onoononga mononj majakaka moma iikaanja kanonj selia wan fiitwaa so torogonj menj korimambaajonj amamaawaa. * 6:29: 1 Kin 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

Solomonon goul silwaya qeragon asombilibili-awo laligoroto, iwaa malekuya ii lein firindua me jura mombaa so iimasiinsiinawo mende kolooro.

³⁰ Sombembaa japu jarin juraya toon kete koso-nananon ero woran kongi kamaaro men kululuun gilin oogi jewaato, ii kilen Anutunon ii awaagadeen menjerengonkeja. Kawaajon iinon on kaanagadeen saanon esuun onombaa. Ononon japu jarin jurayaa so qaago. Anutunon kalan koma onomambaaajon moma iikawaajon siin uuta momakeja. Oo ejemba, momalaarianon mono naambaajon een toontoon melaada kolooja?

³¹ “Kaen kolooro on mono laaligogiaa majakaka ano motoqoto mende momakebu. Ii moma bimoon kokaen jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ ano ‘Naa iwoinon seleana esuwonaga?’

³² “Ii kokaembaajon: Uumeleembaa gadokopa yononon iwoi kuuya ii bun qen aowombaaajon kaparan koma uugere momakeju. Ononon iwoi kuuyaajon memeqemean men osinkejuti, onoo Siwe Mangianon mono ii modaboroja.

³³ Iikawaa uugereya mende mobuto, wala mono Anutuwaa bentotonon keuma iwaa jaanon solaniwombaaajon kaparan komakebu. Uugia iikanon angi ero iinon mono galen koma onoma iwoi iikaanja kuuya ii kaaniadeen onombaa.

³⁴ “Kaen ama ononon mono woran laligowutiwaa majakakaya ii mende momakebu. Worambaa majakakaya ii worambaaajon. Ween motomotoombaa majakakagia mono anja anja bosinin

sogianon koloowaa.” Kian.

7

Jenteego toya kaanja mende koloowu.

Luuk 6.37-38, 41-42

¹ Jiisasnon toroqen kokaen injoro, “Anutunon qaagia gosin jen tegoro kamaawubotiwaajon mono tosaanja yonoo qaagia mende gosin jen tegowu. ² *Kawaa kania ii kokaen: Ononon tosaanja yonoo qaagia gosin jen tegowuti, Anutunon mono keda motoongonondeen onjoangiaa qaagia gosin jen tegowaa. Ononon tosaanja yonoojon jenkooto ama men uma kamaan gosin onjomakejuti, Anutunon mono iikawaa so onjoangia ama onono uma kamaankebuya.

³ “Gii alagaa jaanon godomaruru melaada ii-janto, geengaa jaaganon gere tapia somata eji, ii mono naambaajon mende iima kotojan? ⁴ Me no-maambaajon ama afaangon alaga kokaen ijojan, ‘Alana moba, nii saanon jaaganonga godomaruru itagowe kamaawa?’ Kaen afaangon jejanto, gere tapia somata ii geengaa jaaganon eja.

⁵ “Oo gii uumeleembaa selesele ejaga, gii mono wala geengaa jaaganonga gere tapia somata men giliwa. Ii men gilingo tororo iima koton alagaa jaanonga godomaruru melaada ii saanon itagona kamaawaa. ⁶ Iwoiwaajon mogi tak-kootoya qaita mon kolooji, ii mono kasu mende onombu. Maa damandan qegeta ii mono bao bagianon mende giligi kember. Kaen ambuti een, iyononon mono

* **7:2:** Maak 4.24

ii kanagianon tilalaan onoma mombo meleema onjoangia injin kitomiton onjombubo. Kian.

Mono qisin mongama Anutuwaa nagunon qenjebu.

Luuk 11.9-13

⁷ “Mono Anutu gama koolinkebu. Qama kooligi gosin iwoi onombaa. Mono iwoiwaa Anutuwaanon borojan men mongamakebu. Ii mongangi qendeen iwoi mokoloowuya. Mono nama nagunon qenjebu. Qegi nagu horon onombaa. ⁸ Monnon Anutu gama koolinkeji, Anutunon mono iwaa kitia meleen bunja qen aowaa. Iwoiwaa mongamakeji, iinon mono iwoi mokoloowaa. Nagunon qenjejiwaajon mono nagu horon mubaa.

⁹ “Mobu, ejemba onoononga moronon kokaen anaga: Merianon bisketwaajon qisiro jamo mubaa? ¹⁰ Me merianon sorawaajon qisiro qato mubaa?

¹¹ “Kaen kolooro onjo ejemba bologa koloon kilen kalen awaa awaa meraboraurugia onjombombaa so koloojuti een, onjo Mangia Siwe gomanon laligoji, iinon mono kalen nomaen anjon konaga? Iwaa uuta nanamemenja ii nunuugun qaita mon kolooja. Kawaajon onjo iwoi awaawaajon gama koolin qisin mubuti een, iinon mono siinanon ii onombaa.

¹² * “Kawaajon ejembanon onjo iwoi kuuya ama onjombutiwaajon momakejuti, iikawaa so mono ii kaanagadeen ama onomakebu. Kaen angi Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba

* **7:12:** Luuk 6.31

yoŋoo Buju Tere qaagia iikanon mono hongiawo kolooro mindimindiri kanianon asuganon koloowaa. Kian.

Mono kiropo nagu gonŋonja koton kembu.

Luuk 13.24

¹³ “Gere sianon kemebombaa kania ii afaangoya ano naguya ii laanania. Ejemba seiseiyanon nagu ii koton kana ii metetereen kembuya. Kawaajon onono mono kiropo nagu gonŋonja koton iikawaa uutanon kembu.

¹⁴ “Laaligo kombombananon keukeutaa kania ii opoponŋoya osiqosiawo ano naguya ii gonŋonja. Ejemba afaangoyanon nagu ii mokoloowuya. Kian.

Gerewaa kania ii honja iima moma kotowu.

Luuk 6.43-44

¹⁵ “Gejatootoo ejemba takapolakaya yoŋonon lamawaa sele esuya mouma onoonon kankejuto, uugianon kasu kawalia kaana kolooju. Kawaajon onono mono yoŋoojon ama toogia moma galen men aon laligowu. ¹⁶ Gawonŋiaa honja iigi kanagia qendeeno saanon moma kotowu. Nejon honja ii kasuneselanon koloonkeja me qaago? Warun honja ii kowororonon kolooro men kululuunkejon me qaago? Qaago!

¹⁷ “Kawaa so gere awaa kuuya yoŋonon hongia awaa kuunkejato, gere bologanon mono hongia bologa kuunkeja. ¹⁸ Gere awaanon honja bologa kuumambaajon amamaankeja ano gere bologanon honja awaa kuumambaajon amamaankeja.

19 **“Gere kuuya hona awaa mende kuunkejuti, ii mono galejanon koton menj gerenon giliro kemebuya. 20 *Iikawaa so ejemba yonoo gawongiaa hona iigi kanagia qendeenon saanon moma kotowuya. Kian.*

Gowoko honaa kania

Luuk 13.25-27

21 *“Noo Siwe mannaa uusiina ten komakeji, iinon mono iwaa bentotonon keubaa. Mamaga yononon noojon ‘Pon, Pon!’ een gama jenkejuto, kuuya yononon Siwewaa bentotonon mende keubuya.*

22 *“Jenteegowaa kamban somata iikanon mamaga yononon kan noojon kokaen nijowuya, ‘Oo Pon Pon, nononon mono goo qaganon iwoi koloowaatiwaa gejatootoo qaa waladeen jen laligonin. Nononon mono goo qagaa esujanon omeya omeya onotaan laligonin. Goo qaganon mono nemun koma nonono angolet esunmumugiawo mamaga menj laligonin. Ii duduujan me?’ 23 *Kaen nijogi kamban kanon kaniagia asuganon kokaen injowe mobuya, ‘Niinon kamban mononon onjo mende moma onombe. Ejemba jeulalan aanja, onjo mono nomesaon togowu.’ Kian.*

Miri memewaa momakooto awaa ano kaapirona

Luuk 6.47-49

24 *“Kaen koloojiwaajon daen yononon noo qaa jena jejeni, ii moma iikawaa so ten koma*

* 7:19: Mat 3.10; Luuk 3.9

* 7:20: Mat 12.33

* 7:23: Ond

menkejuti, niinon kuuya iyonoo kaniagia qendeema momakooto ejawaa so ama kokaen jemaŋa: Iinon miria jamo kowonjin qaganon mero. ²⁵ Kaen mero konuru kambanon kon rombuŋ gilin kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboululu somata waama miri sopayanon kuuroto, miri ii jamo kowonjin qaganon mero nanotiwaa-
jon ama mende kuno.

²⁶ “Daen yononon noo qaa jena jejenj, ii moma iikawaa so mende ten koma menkejuti, niinon kuuya iyonoo kaniagia qendeema eja nekonaa so ama kokaen jemaŋa: Iinon miria sakasin banare qaganon mero. ²⁷ Kaen mero konuru kambanon kon rombuŋ gilin kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboululu somata waama miri sopayanon kuuro gororongon kamaaro.” Kianj.

Ejembanon Jiisaswaa ku-usunaajon waliŋgogi.

²⁸ *Jiisasnon qaa ii jedabororo ejemba tuuŋa tuuŋa yononon mogi kuma ononoti, tani iikawaa-
jon aaruŋ waliŋgogi. ²⁹ Iinon yonoo Kana qaawaa boiurugiaa tani mende kuma ononoto, ku-usun Toya koloojiwaa so ejemba kuma onono moma tani kawaajon waliŋgogi newogia tegoro. Kianj.

8

*Jiisasnon eja mon manimbayawo men so-
lananiro.*

Maak 1.40-45; Luuk 5.12-16

¹ Jiisasnon baana ii mesaon kamaaro kan-
ageso tuunleembe somatanon gematanon otaagi.

* **7:28:** Maak 1.22; Luuk 4.32

² Kaen kagi kanon eja manimbayawo monnon kan simin kuma Jiisaswaa wosoyanon kemen kokaen ijoro, “Oo Pon, giinon siinganon men qeangon nomambaajon mojan eeñ, mono nii saanon men solananin nomba.”

³ Kaen ijoro boria boraama selia oosirin ijoro, “Niinon ii amambaajon mojen. Gii mono solananiwa.” Kaen ijoro manimbaya ii iikanondeen solananiro awaa kolooro. ⁴ *Solaniro kokaen jen koton muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii mon mende jena moba. Qaagoto, mono jigo gawon galembaanon kema selega qendeema muba ano Mooseswaanon jen kootoya otaan solananijaniiwaa dangisen nandunja ama siimolon oowa. Ii oona iiro ejembanon kaniaga moma kotowu.” Kian.

Jiisasnon kawali galen mombaa gawon ejia men qeangoro.

Luuk 7.1-10

⁵ Jiisasnon Kaperneam taanon kouro Room kawali galen monnon iwaanon kan qama koolin kokaen ijoro, ⁶ “Oo Pon, noo gawon ejanaa seliaa bakayanon koomuya kolooro siimbobolo kanjanawo moma mirinon eja.”

⁷ Kaen ijoro kokaen jero moro, “Niinon mono kema ii men qeangomana.” ⁸ Ii moma kokaen meleema ijoro, “Oo Pon, nii kaandiaga laligowe noo miri waarenanon gualambaatiwaajon gamuna mojen. Kawaajon qaa jeganondeen jena welen ejananon qeangowaa.

* **8:4:** Lew 14.1-32

⁹ Ii kokaembaajonja: Nii neeno kaanagadeen galenaa ku-usun baatanonj ama nonji laligojen. Noo baananonj manjaqeqe eja laligogi ii jen koton onjomakejen. Yonoononga mombaajon 'Kemba,' jen kotowe iinonj kembaa. Mombaajon 'Kawa,' jen kotowe iinonj kawaa ano welenj ejana mombaajon 'Gawonj koi mewa,' jewa iinonj ii mewaa."

¹⁰ Jiisasnonj qaa ii moma walingonj ejemba otaanj kagiti, iyonoononj eleema kokaen injjoro, "Niinonj qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Israel kanageso batugianonj kaanagadeen momalaari somata kaanja ii mombaa uutanonj mende mokoloowe.

¹¹ *Niinonj qaa kokaen injjowe mobu: Ejemba tuunj somasomatanonj mono weenj koukoutanonga ano weenj kemekemetanonga kanj Siwewaa bentotonj uutanonj kouma Aabraham, Aisak ano Jeikob yonowo nembanene nenj korisoro ama laligowuya. ¹² *Yonononj kaen laligowuto, bentotombaa meraboraanja ii mono onjomesaonj hagonj ononji pangamanonj seleenjenj kemebu. Iikanonj laligowuti, iyonononj mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya."

¹³ Kaen injijonj kawali galenj kokaen ijoro, "Gii mono miriganonj kemba. Momalaarigaa honja mono koloonj gomba." Kaen ijoro welenj ejianonj mono aua iikanondeen qeangoro. Kianj.

Jiisasnonj ji ejemba mamaga menj qeangonj onono.

Maak 1.29-34; Luuk 4.38-41

* **8:11:** Luuk 13.29 * **8:12:** Mat 22.13; 25.30; Luuk 13.28

¹⁴ Jiisasnonj Piitowaa mirinonj kema Piitowaa seunjanonj selegere ji kiro ero iiro. ¹⁵ Ii iima borianonj oosiro selegereya mesaoro waama kanainj Jiisas nene oonj wagirow.

¹⁶ Kaenj laligogi gomanj tiironj kanonj ejembanonj alaurugia omegiawo ii mamaga unuama iwaanonj kagi. Kagi ome ii qaayanonj jenj konjoma onono kouma kenji ano ji ejemba kuuya ii menj qeangonj onono. ¹⁷ *Iikaanj ano Anutunonj qaaya gejatootoo eja Aisaiawaa uutanonj ano jerota eji, iikanonj honjowo kolooro. Qaa ii kokaenj,

“Iinonj ananaanonj ji wijinana mero qaganonj uro bosino.” Kianj.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya

Luuk 9.57-62

¹⁸ Jiisasnonj ejemba tuunj somata liligonj mugijiniima kambanj kanonj gowokouruta yonowo apuanjonj kotonj leegenj keubombaaajonj jenj kotooro.

¹⁹ Kana qaawaa boi monjonj Jiisaswaanonj kanj kokaenj ijoro, “Boi, gii daenj daenj kembagati, niinonj mono iikanonj gii gotaanj kamaņa.”

²⁰ Ii moma Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Duuyaa kasuya yonononj jamo kobaagianonj egi kanakeewambaa koonja yonononj saranj bambangianonj laligonkejuto, Siwe gomambaa Eja honjanonj mono dakanonj kema wana naa qembononj qenj laarinj haamo menaga?”

²¹ Kaenj ijoro gowoko yonoononga monjonj kokaenj ijoro, “Ii saanonto, manjanonj komumambaa anjiwaaajonj mono jena wala kema galenj kombe komuro ronj kombego.” ²² Kaenj

* **8:17:** Ais 53.4

jeroto, Jiisasnon meleema ijoro, “Mono mesaowa, koomuya yononon qamogia koomuya ii saanon ron kombuto, giinon mono kan nii notaawa.” Kian.

Jiisasnon jero raidimbon goron qero.

Maak 4.35-41; Luuk 8.22-25

²³ Jiisasnon kema wango uutanon uro gowokouruta yononon otaan iwo motoon kengi. ²⁴ Kengi raidimbon somatanon obaban kota apu angonon koloon giliro. Giliro sirinon wango uutanon kemen saa qemambaajon anoto, Jiisasnon gaon ero. ²⁵ Gaon ero gowokouruta yononon kema mindiin ijogi, “Hei Pon, mono ilaan nonomba. Nono angonon tiwilaawombaajon anjon.”

²⁶ Kaen ijogi meleema kokaen injoro, “Oo onjo momalaarigia melaada, mono naambaajon toroko momo eja kolooju?” Kaen injon waama musu ano siri jen koton orono sirinon goron qen ero.

²⁷ Kaen kolooro awawalin qisin aon jegi, “Yei, mangaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinon musu ano kowe jen koton orono jeta ten konjao.” Kian.

Omenon bao uugianon kemegi ejanon qeangori.

Maak 5.1-20; Luuk 8.26-39

²⁸ Kaen kolooro apu angon koton leegen Gadara yonoo gomanon keuro. Iikanon keuma eja omegarawo woi yoronon qasirinonga kan Jiisas mokoori. Yoronon irinonsoon eja uugeregarawo koloori kuuyanon kana iikanon kembombaajon amamaagi. ²⁹ Yoronon Jiisas mokoloon

silama kokaen qama gigilaari, “Ae! Gii Anu-tuwaa Meria koloojan. Gii mono nomaen ama nonomambaajon kajan? Siimbobolo momo kam-baananon mende kan kuuro waladeen ii geriawo ama nonomambaajon koi kajan me?”

³⁰ Iikanondeen koriganon qaagoto, kosogianon kanon bao tuun somata mon gbojoja uutanon kuluuma laligogi. ³¹ Kawaajon ome yononon kokaen jen Jiisas welema mugi, “Giinon nono konjoma nonombagati een, mono wasin nonona saanon bao tuun yonoo uugianon kemebona.”

³² Welema mugi Jiisasnon “Mono kema kemebu,” jen jen koton onono. Kaen jen koton onono iikanondeen eja uugaranonga kouma kema bao uugianon kemegi. Kemegi bao tuun jumuna yononon mono lugun newonewoyanon (siasianon) kema jororongon apu angonon kemen nemoton komudaborogi.

³³ Komudaborogi bao galen yononon koko koma unjurama taanon kema qaa bujugia kuuya jegi. Eja omegarawo yoroonon iwoi kolooroti, iikawaa bujuya kaanagadeen injjogi. ³⁴ Injjogi moma taon ejemba jaasoongo yononon mesaon Jiisas mokoloon iibombaajon kagi. Kan iima Jiisasnon yonoo mindimindiri sopa goman mesaon kambaatiwaaajon welema mugi. Kian.

9

Jiisasnon eja sele bakaya koomuya meagoro.

Maak 2.1-12; Luuk 5.17-26

¹ Jiisasnon wango uutanon uma mombo apu angon koton leegen keuma iyanaa taanon keno.

² Kamban kanonj eja tosonianj alagia sele bakaya koomuya tambomaenenj eroti, ii demberunonj ama angonj kagi. Kaenj kanj Anutu moma laarinj mugiti, Jiisasnonj iyonoo tanigia iiro sokono ji eja ii kokaenj ijoro, “Merana, niinonj goo singisongoga mesaojenj. Kawaajonj mono kotiinj qaqabunjabunagawo satiinj laligowa.”

³ Kaenj ijoro Kana qaawaa boi tosonianj nama uugianonj kokaenj romongogi, “Eja koi kanonj mono Anutu mepagepae ama muja.”

⁴ Kaenj romongogito, Jiisasnonj roromongogia ii moma kotonj kokaenj injijoro, “Ono mono naambaajonj qaa bologa uugianonj romongoku?”

⁵ Niinonj ‘Singisongoga mesaojenj,’ jejenj, qaa ii mono afaanagadeenj jejetaga. Mononj kaenj jero tosonianj qaa iikawaa honja mende iibu. Kawaajonj qaa ii afaanja so. Niinonj qaa monj kokaenj ijomambaajonj mojenj, ‘Mono waama kamba.’ Qaa ii lombotawo jejetaga kolooja. Kaenj jewe honja koloowaa me qaagoti, ii mono asuganonj asugiro iibu.

⁶ Mobu, balononj singisonggo mesamesaowaa ku-usuna ii Siwe gomambaa Eja honjaajonj eji, ono iikawaa kaniaajonj umbuqumbuyan laligowubo. Kawaajonj qaa lombotawo ii eja koi ijowe honja iibu.” Kaenj jenj eja sele bakaya koomuyaa jaayanonj iima ijoro, “Gii mono waama tambomaeege menj miriganonj kamba. Qaa binawo ii honawo koloowaati eenj, qaa afaanja ii mono kaanagadeenj nomaembaajonj omayaa koloonaga?”

⁷ Kaenj ijoro iikanondeenj waama mirianonj keno. ⁸ Kaenj kolooro ejemba tuunj yonononj ii

iima walingon Anutu mepeseen mugi. Balon ejawaajon ku-usun kaanja murotiwaajon Anutu mepeseegi. Kianj.

Jiisasnonj Matyuu (Liwai) oono.

Maak 2.13-17; Luuk 5.27-32

⁹ Jiisasnon iikanondeen kema takis ofis uugu-mambaajon ano iikanon eja qata Matyuu raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananon kawa.” Kaen ijoro waama takis gawon mesaon Jiisaswaa gematanon keno.

¹⁰ *Kema Matyuuwaa mirinon kema nene nen ragiti, kamban iikanon takis meme eja tiliqili-giawo ano singisonjo eja mamaganon kan Jiisas ano iwaa gowokouruta yonowo rama nene mo-toon negi. ¹¹ Kaen negi Farisii (Kana qaawaa ka-parankonkon) yononon ii iima Jiisaswaa gowok-ouruta kokaen jen onongi, “Ae! Onoo boigianon mono naambaajon takis meme tiliqiligiawo ano singisonjo ejemba yonowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”

¹² Kaen jen onongi Jiisasnon kitia kokaen injijoro, “Ejemba jigia qaa yononon doktawaaw siin mende amakejuto, ji ejembanon mono doktawaanon kemakeju. ¹³ *Niinon singisonjo ejemba onoomambaajon kan laligojento, ejemba iyangiaajon mogi solanja koloojuti, ii qaago. Kawaajon qaa kokawaa kania mono kema kuma aon mobu, ‘Niinon siimolon oowombaajon qaagoto, kiankomun aowombaa siin mojen.’ Kianj.

* **9:10:** Luuk 15.1-2 * **9:13:** Mat 12.7; Hoos 6.6

*Nene singi laaligowaa qaaya**Maak 2.18-22; Luuk 5.33-39*

¹⁴ Kamban kanon Jon Oomulu ejawaa gowokouruta yononon Jiisaswaanon kan kokaen qisigi, “Nononon ano Farisii (Kana qaawaa kaparanonkon) yononon Anutuwaajon nene singi mamaga laligonkejon. Geengaa gowokouruganon mono naambaajon nene singi mende laligoju?”

¹⁵ Kaen qisigi kokaen meleenon, “Onanon, nono naa kambanon nene singi laligonkejon? Emba meme kambananon ejawaa gemakootanjurutanon gereya angi embawaa sakitiurutanon iwoi ii togonkeju me qaago? Niinon neenaa gowokouruna yonoo eja bunagia koloon yonoo batugianon ainjolon ramakejen. Rabe yononon kawaaajon ainjolon aisoon rama nene singi laligowombaajon amamaankeju. Amamaankejuto, Anutunon laaligona nuano komuwe yononon mono kamban iikanon saanon nene singi laligonkebuya.

¹⁶ (Ono laaligo walaga ano kosisoro Buna gbilia ii mindirin orombombaajon amamaawuya. Kawaa qaa gemata ii kokaen injjoman:) Moumou walaga jurano monon opo gbilia mende soongbana moton iikanon opo jakaŋa mende ama uumbinaankeja. Opo jakaŋa gbilia kaananon mono waziin moumou walaga hororo mombo riiron ootanon somariin boliqoliwabo.

¹⁷ Kaanjadeen monon wain apu gbilia ii bokon me taru walaga lama selianon memeta kanon mende kosoro kemenkeja. Kaen anagati een,

wain apu gbilianonj mono somariinj taru qen-jumenjurama molaaro namononj kamaanj sooro taruyanonj kileqileewubo. Kawaajonj wain apu gbilia ii taru gbilianondeen molaaninj kemero sokombaa. Kaenj aninj yorononj awaa koloowao. (Kaanjadeen apu awaa ii kononj qamoganonj mende kosonkejonj. Kaenj kosowonagati eenj, iikanonj mono juma siisororo kamaaro nenj ji niniwabo. Kaenj koloowabotiwaajonj apu awaa ii kononj awaanonj kosonkejonj. Ono kaanjadeen laaligo walaga ano Oligaa Bunja gbilia ii mindirinj orombombaajonj amamaawuya.) Kianj.”

Jairusnonj borataajonj Jiisas qama kooliro.

Maak 5.21-43; Luuk 8.40-56

¹⁸ Jiisasnonj qaa ii injoro qaa galenj monjonj kouma Jiisaswaa batanonj kemenj siminj kuma kokaenj qama koolinj muro, “Noo borana keteda koi komujato, mono kanj boroganonj selianonj oosirina gbilinj toroqen laligowa.” ¹⁹ Qama koolinj muro waama gowokouruta yonjowo ii otaanj kenji.

Emba jiawononj Jiisaswaa malekuya oosiro.

²⁰ Kenji kambanj iikanonj batugianonj emba monj laligoro. Iinonj koinja gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro. Emba iikanonj Jiisaswaa gematanonj kanj malekuyaa kiti susuya oosiro. ²¹ Ii oosirinj iyanjaajonj kokaenj jero, “Niinonj ii oosirimambaajonj moma bimoonj malekuyanondeen boronja monj oosiriwenagati eenj, mono saanonj qeangomanja.”

²² Kaen jen oosiro Jiisasnon iikanondeen eleema ii iima kokaen ijoro, “Borana, moma-laariganon mono men qeangon gonja. Mono kotiin qaqabunagawo satiin laligowa.” Kaen ijoro moma aua iikanondeen qeangoro.

Jiisasnon Jairuswaa borata men gbiliro.

²³ Toroen kengi Jiisasnon qaa galembaa mirinon uma ejemba jingen qama awelo uugiti ano ejemba tuun guju giligiti, ii injiima kokaen jen koton onono, ²⁴ “Mono seleengen kembu. Emba melaanon mende komujaato, gaonga eja.” Kaen jen koton onono mogi jononsisi kaanja kolooro jomoma mugi.

²⁵ Jomoma mugito, ejemba tuun somata ii inji joro seleengen kengi emba melaa iikawaa ee miri uutanon uma borianon mero waaro. ²⁶ Waaro iikawaa buju qaayanon sein mindi-mindiri sopa goman ii kuuya sokoma keno. Kianj.

Jiisasnon jaagoo eja woi men qeangon orono.

²⁷ Jiisasnon goman balon ii mesaon kemambaa-jon keno eja jaagoo woiyanon otaan gematanon kan kokaen qari, “Deiwidwaa gbilia, gii mono kiankomun noromba.”

²⁸ Kaen qari miri mombaa uutanon uro jaagoo eja yoronon Jiisaswaanon kari kokaen qisin orono, “Jaagara men toomambaa ku-usuna noonon eji, ii moma laarijao me qaago?” Qisin orono kokaen meleema muri, “Ponara, ii saanon moma laarijo.” ²⁹ Kaen meleema muri jaa dawogaranon oosirin irijoro, “Momalaarigaraa so mono koloowa.”

³⁰ Kaen irijoro jaagaranon tooro. Kaen kolooro galen meme qaa kotakota oroma kokaen irijoro, “Mobao, kokawaa bujuya ii mono monj mende jeri mobu.” ³¹ Kaen irijoroto, yoronon mesaon kema iikawaa bujuya jen seiri mindimindiri sopa goman ii kuuya sokoma keno. Kian.

Jiisasnon eja qaamuun monj menj qeangoro.

³² Jaagara tooro keni qaamuun eja monj ii wama Jiisaswaanon kagi. ³³ Kagi Jiisasnon omeya konjono eja qaamuun iinon qaa jero ejemba tuun yononon ii iima walingon jegi, “Tani koi kaanja ii Israel uutanon wala eenanon kamban monjen mende iinin. Qaago. Keteda koi jaa morotaga iijon.”

³⁴ *Kaen jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon jegi, “Iinon mono omeji-ilan yonoo pongiaa esunanon ome onjotaanjeja.” Kian.

Jiisasnon kanageso yonoojonj wosoya moro.

³⁵ *Jiisasnon kema goman ano taon so liligon ejemba qamakooli mirigianon kuma onoma bentotombaa Oligaa Buna jen asarin iikanon uu-gia kuun ji wiji ano jepajerepa kania kania menj qeangon onoma laligoro. ³⁶ *Kaen laligon ejemba tuuna tuuna inji-ro lama galengia qaa tani-naen deenqeema ilinwalin qen qeqelala laligogi yonoojonj wosoya moro.

* **9:34:** Mat 10.25; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 * **9:35:** Mat 4.23; Maak 1.39; Luuk 4.44 * **9:36:** Jan 27.17; 1 Kin 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Maak 6.34

³⁷ *Kaen injiima gowokouruta kokaen injjoro, “Anutuwaa gawonon nene hona mamaga osasaan momogon ejato, ii men kululuuyaa gawon meme ejembanon mono afaangia laligoju.
³⁸ Kawaajon nene hona masuqegetaa Ponanon gawon meme ejemba wasin onombaatiwaajon mono qama koolin laligowu. Qama koolin mugi gawon ejemba asugin hona ii men kululuuwu.” Kian.

10

Aposol 12 yonoo qagia

Maak 3.13-19; Luuk 6.12-16

¹ Jiisasnon gowokouruta 12 onono iwaanon kagi omejiilan konjoma onombutiwaa ku-usuna onono. Kaanagadeen ji wiji qenjenmanjen kania kania men qeangowutiwaa ku-usuna onono.
² Wasiwasi eja aposol 12 yonoo qagia ii kokaen: Mutuya ii Saimon, qata mon Piito qagi ano iwaa koga Andruu. Kawaa gematanon Jeims ano koga Jon, mangara qata Zebedi.

³ Filip ano Bartolomyuu, Tomas ano Matyuu takis meme eja, Jeims Alfiuswaa meria ano Lebeus qata mon Tadius, ⁴ Saimon Zelot-politik ejaga* ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanon kanagen Jiisas memelolo men muro.

Jiisasnon gowokouruta 12 wasin onono.

Maak 6.7-13; Luuk 9.1-6

* **9:37:** Luuk 10.2 * **10:4:** Nesenel paati Zelot yononon Room gawman tuarenjen ama iyangiaa nanan mewombaajon tompe men laligogi.

⁵ Jiisasnonj eja 12 ii wasinj onjoma kokaenj jen kotonj onjoma injoro, “Onjo waba kantriwaa ejemba yonoononj mende kembu. Kaanagadeenj Samaria prowins yonoo taongia monnonj mende kembu. ⁶ Iikanonj mende kembuto, Israel kan-agesowaa lama soogiti, mono iyonoononj kembu. Ii gawongia mutuya. ⁷ *Daenj daenj kembuti, iikanonj mono Buna qaa kokaenj injonj jen asariwu, ‘Siwewaa bentotononj mono kosere kaja. Mono iikawaa uutanonj keubu.’

⁸ “Ejemba jigiawo mono menj qeangonj onjoma koomuya ii menj gbilinj onjoma laligowu. Ejemba manimbagiawo ii mono menj solananiinj onjoma omejiilanj ii konjoma onjoma laligowu. Anutunonj iwoi kalenj onjonoti, ii mono toroqenj kalenj onjoma laligowu.

⁹ “Kana kembutiwaajonj soojaakota goul me silwa me aenj kopanonj memeta ii mono irimunj kasagianonj mende somongowu. ¹⁰ *Ejembanonj gawonj meme ejemba onjoo laaligogia nangowutiwaa so kolooju. Kawaajonj kana kembuti, iwoi koi mende menj kembu: geso mende, maleku samonja mendeto, motoonngo mewu, kana esu mende ano taa gbaru mende mewu.

¹¹ “Kema taonj me gomanj dakanonj keubuti, iikanonj mono morononj eja geria qabunayawo kolooji, iikawaajonj qisigi miri onjombuti, mono iikanondeenj laligonj gawonj menj taonj ii mesaonj kana kembu. ¹² Miri monnonj uma luaenonj yonowo ewaatiwaa jewu. ¹³ Kaenj jegi luaegia

* **10:7:** Luuk 10.4-12 * **10:10:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18

anjon kombutiwaa so koloojuti een, luaegianon mono iyonoo qagianon ubaato, ii anjon kombutiwaa so mende koloojuti een, luaegianon mono eleema onoangiaanon kawaa.

14 **“Kema laligon miri monjon keugi mende koma horon onoma qaagia mende mogi telam-belangia mono kokaen jen qendeema onombu, ‘Nono onoo gomanon kani sububun kana tambonananon mokotaaji, ii mono riin konjoratinin onoangiaanon eleema kemebaa.’ Kaen jen saanon goman me taon ii mesaon toroqen kembu.*

15 **Niinon qaa hona mon kokaen injowe mobu: Anutunon kamban somatanon qemasologengiaa irona meleeno taon iikawaa qaganon ubaati, so iikanon mono Sodom ano Gomora goman yonoo so uugun toroqen onombaa. (Sodom Gomora yononon bologa kanjanawo men uugia mende meleengi Anutunon gerenon kondeema onooro.) Kian.*

Kema gawon megisisiwerowero koloowaa.

Maak 13.9-13; Luuk 21.12-17

16 **“Mobu, lama yononon duuyaa kasu kawalia yonoo batugianon kemegi lugun injiwubo, niinon onjo iikawaa tani kaanja wasin onombe kembu. Kawaajon mono mokolen† kaanja momakooto qaganon galen men aon laligon kewo kaanja*

* **10:14:** Apo 13.51 * **10:15:** Mat 11.24; Jen 19.24-28 * **10:16:**

Luuk 10.3 † **10:16:** Mokolen ano raskol yononon asuganon manja qegi uulanawo mokoloon somonjon onombuyaga. Iikawaa so bimoowabotiwaaajon gowoko nononon maslim, komyunist ano tosaanja yonoo batugianon qanana misinari ii asuganon mende jenkejon. Momakooto ii awaa.

ejemba bonjonja koposowaa qaagia qaa laligowu.

¹⁷ *Ejembanon onjo horon qaa jakegianon ama onoma qamakooli mirigianon qaa gawongia men ooli waayawonon onootiwuya. Kawaajon ejemba kaanja yonoojon mono galen men aon laligowu.

¹⁸ “Tosianon noojonja ama unuangi kantria kantria yonoo eja pon ano gawana yonoo jaasewangianon nambuya. Kaen nama noo kaniana nanjon jegi eja geria ii ano waba kantri kanageso yononon ii mobuya. ¹⁹ Ii mobuto, qaa jakeyanon ama onongji nambuti, kamban kanon naa qaaga nomaen jewonaga, iikawaa majakaka mende mobu. Qaa jewuyati, ii Unja Toroyanon aua iikanondeen onombaa. ²⁰ Onoangiaa uugiaajonga qaa mende jewuyato, Amagiaa Unja Toroyanon mono uugia sololooro qaa jewuya.

²¹ * “Uumeleembaa gadokopa monjon daremunanon uuta meleenotiwaajon ama ii memelolo mero qaa jakeyanon angi qegi komuwaa. Kaanagadeen man monjon meraborata memelolo mero komuwaa ano merabora yononon nemunmanjurugia qetama onoma jegi unugi komuwuya. ²² * Noo qanaajon ama kantria kantria yononon kuuya kazi ama onongji laligowuto, monjon kaparan koma kamban tegowaatiwaa so kotiin bon qen nambaati, iinon mono oyanboyan bunja qen aowaa.

²³ “Taoj monjon sisiwerowero ama onombuti, ii mono kok koma taoj mongen kembu. Niinon

* **10:17:** Maak 13.9-11; Luuk 12.11-12; 21.12-15 * **10:21:** Maak 13.12; Luuk 21.16 * **10:22:** Mat 24.9, 13; Maak 13.13; Luuk 21.17

qaa honja monj kokaen injijowe mobu: Onjo Israel taonja taonja mende liligodaborogi Siwe gomambaa Eja honanon eleema kawaa. ²⁴ *Gowoko monjon boiya ugun momoyawo mende kolooja ano welenqege monjon somataya ugun gawombaa momo mende menj laligoja.

²⁵ *“Gowokonon boiya kaanja momoyawo kolooro sokombaa ano welenqeqenon somataya kaanja gawombaa momo menj laligoro sokombaa. Miri uuta mombaa eja jen bolin qata Iimolan† qajuti een, iwaa embameraanuruta yonoo qagia mono afaanagadeen iikaan qamakebuya. Kian.

Qaagiaajon mono galen menj aon laligowu.

Luuk 12.2-7

²⁶ *“Ejembanon iwoi unun megii eji, ii kuuya mono kotungi asuganon koloowaa. Kaaniadeen qaa aasangoya eji, ii kuuya mono inisaangi moma kotowuya. Kawaaajon ejemba yonoojon toroko mende moma laligowu. ²⁷ Niinon qaa pangamanon olon jemanati, ii mono asasaganon jewu. Qaa sane angi gejagianon kemero mobuti, ii mono sombenon asuganon jewu. Kawaaajon mono qaagiaajon galen menj laligowu.

Morowaaajon toroko monin sokombaa.

²⁸ “Tosianon selegia qen komuwuyagato, unagia qen komuwombaaajon amamaawuyati,

* **10:24:** Luuk 6.40; Jon 13.16; 15.20 * **10:25:** Mat 9.34; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 † **10:25:** Juuda yonoonon Iimolan qata Beelzebul. Ii omejiilan yonoo somatagia. Matyuu 9.34 kanon Jiisaswaaajon qa bologa ii qagi. Iikawaa so Jiisaswaa alauruta ananaajon qa bologa kania kania qamakebu. * **10:26:** Maak 4.22; Luuk 8.17

iyonoojon toroko mende moma laligowu. Ii qaagoto, iwoi jegenja koi: Monjon ku-usun menj una ano sele kaangadeen tiwilaan orono gere sianon kemebaoti, iwaajon mono toroko moma laligowu. ²⁹ Tosianon arion (me wilisi) woi monen kota motoongodanon sewanja mewutiwaajon amakejuto, iridogi Mangianon ‘Oon!’ mende jero iyoroononga motoongonon balonon mende kamaawaa.

³⁰ “Anutunon kalan koma onoma wan jugia kuya kaangadeen weengodaboron jangogia moja.

³¹ Ejemba onoo sewangia ii arion wilisi mamaga unjuugun uuta kolooja. Kawaajon mono toroko mende moma laligowu. Kianj.

Kraist jokoloowu me qakoombu?

Luuk 12.8-9

³² “Kaen kolooro monjon nii ejemba jaagianon jokoloon nombaati, niinon mono kaangiadeen ii Manja Siwe gomanon laligojiwaa jaanon jokoloomanja. ³³ *Kaento, monjon nii ejemba jaagianon qakooma nombaati, niinon mono kaangiadeen ii Manja Siwe gomanon laligojiwaa jaanon qakoomanja.” Kianj.

Jiisaswaajon luae qaagoto, kazi koloowaa.

Luuk 12.51-53; Luuk 14.26-27

³⁴ Jiisasnon toroqen kokaen injoro, “Kokaen mende romongowu: Jiisasnon luae qemambaa-jon ama namonon kamaaro. Niinon luae qemambaa-jon qaagoto, noojon ama juma deengi manjawaa soo somatanon aowuya.

* **10:33:** 2 Tim 2.12

35 **“Ii kokaembaajon jejen: Noo Buna qaananon ejemba uugia kuuro meleenjitiwaajon ama kokaen koloowaa: ‘Manj mera yoronon juma kerekere ani nemun bora yoronon riitama aori enaronon enaroya qetama aon deembaota.*

36 *Ejemba iyangiaa sumanjurugianon mono kereurugia koloowuya.’*

37 *“Monjon nii gogoraagen ama noma nemuna me manja jegenja ama jopagowaati, ii noonon mende sokombaa. Monjon nii gogoraagen ama noma meria me borata jegenja ama jopagowaati, ii noonon mende sokombaa.*

38 **Sisigia megii monjon nii notaan siimbobolo moma maripoonon komumambaajon mende joriwaati, ii noonon mende sokombaa.*

39 **“Monjon iyanjaa laaligo siiseweweya qaa ii mokoloowaati, iwaa laaligoyanon mono soowaa. Monjon noojon ama laaligoya qeleeno soowaati, iinon mono oyanboyon laaligo mokoloowaa.”* Kianj.

Anutunon gawongiaa tawaya onmbaa.

Maak 9.41

40 **Jiisasnon jero, “Monjon onjo mirianon koma horon kalan koma onmbaati, iinon mono nii koma horon nombaa. Monjon nii koma horon nombaati, iinon wasin nonoti, mono ii mirianon koma horon mubaa. 41 Monjon gejatootoo ejemba mon gejatootoo gawonjaajon ama mirianon koma horon kalan kombaaati, iinon mono*

* **10:35:** Mai 7.6 * **10:38:** Mat 16.24; Maak 8.34; Luuk

9.23 * **10:39:** Mat 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33; Jon 12.25

* **10:40:** Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16; Jon 13.20

gejatootoo ejembawaa tawaya buŋa qeŋ aowaa. Moŋnoŋ ejemba solanŋa moŋ solanŋa koloojiwaa-
jon ama mirianonŋ koma horonŋ kalanŋ kombaati,
iinonŋ mono ejemba solanŋaa tawaya buŋa qeŋ
aowaa.

⁴² “Moŋnoŋ merabora koi yonŋoononŋa
mombaajonŋ noo gowokona koloojiwaa-
jon ama apu sanŋonŋa qambiawo newaatiwaa-
jon mubaati, Anutunonŋ mono iikawaa
tawaya meleema mubaa. Niinonŋ qaa
honŋa moŋ kokaenŋ injowe mobu:
Nanŋonŋ onŋombuti, iyonŋononŋ mono
tawa mewuya.” Kianŋ.

11

Jombaanonŋ gowoko woi Jiisaswaanonŋ kari.

Luuk 7.18-35

¹ Jiisasnonŋ jenŋkooto qaaya kaanŋ
gowokouruta 12 onŋono tegoro gomanŋ
ii mesaonŋ toroqenŋ Galili
prowinswaa taonŋ tosanonŋ kema
Buŋa qaa kuma onŋoma iikanonŋ
uugia kuunŋ laligoro.

² Kambanŋ kanonŋ Jon Oomulu
ejanonŋ kapuare mirinonŋ rama
Kraistnonŋ gawonŋ kaenŋ meroti,
ii moma gowokowoita woi wasinŋ
orono Jiisaswaanonŋ keni. ³ Kokaenŋ
qisinŋ mubaatiwaa-
jon wasinŋ orono kema jeri, “Menŋ-
qeeanŋgo eja kawaatiwaa-
jon mamboninŋ giinonŋ ii koloojanŋ
me eja moŋ kanagenŋ kawaatiwaa-
jon mambombonŋa?”

⁴ Kaenŋ qisinŋ muri kokaenŋ
meleeno, “Iwoi iima mojaoti,
iikawaa sunduya mono kema Jon
kokaenŋ ijori moba: ⁵*Jaagoo
yonŋononŋ jaagia uunŋ

* 11:5: Ais 35.5-6; 61.1

iigi meendangoya yononon kana kema kagi man-imbagiawo yononon solanani gejaduu yononon qaa mogi koomugiti yononon gbilin waagi kamaanqeqeta yonoojon Oligaa Buna jen asariwe momakeju. ⁶ Kaen kolooro iigi mombaa uutanon mende boliro gema nuwaati, iinon mono simba-wonawo kolooja.”

⁷ Kaen meleeno Jombaa gowoko yoronon keni Jiisasnon kanain Jombaa kania ejemba tuun yonoojon kokaen jen asariro, “Ono balon qararankonkonanon naama iibombaajon kenji? Haamonon bowo utugon metano wansan-wansan amakeji, ono eja iikaana kaya iibombaajon kenji me? ⁸ Me naa iwoiga iibombaajon kenji? Eja malekuya akadamuyawo mouma laligoroti, ii iibombaajon me? Mobu, ejemba malekugia iimasiinsiinawo mounmakejuti, iyononon mono kin yonoo jinakaran mirigianon laligoju. Ii balon qararankonkonanon qaago.

⁹ “Me naa iwoiga iibombaajon kenji? Gejatootoo eja mon iibombaajon me? Onanon, niinon kokaen injowwe mobu: Eja iigiti, iinon mono gejatootoo ejemba tosaana unuugun qaita mon kolooja. ¹⁰ *Iwaa kania ii wala eenanondeen kokaen oogita eja, ‘Moba, niinon qelena gajoba mon wasiwe waladeen kema ejemba uugia mindingon goo kana meleuro giinon mono iwaa gematanon namonon emu kemebaga.’

¹¹ “Qaa kaen ejato, niinon qaa hona mon kokaen injowwe mobu: Embanonga merabora koloogiti, kuuya iyonoo batugianon Jonon mono

* **11:10:** Mal 3.1

kuuya unuugun qabunayawo nanja. Nanjato, Siwewaa bentoton uutanon keuma Anutuwaa qabunaya mokoloonkejuti, iyonoo batugianon kamaanqeqeta konoga iinon mono Jon uuguja.

¹² * “Jon Oomulu ejanon Buja qaa jero kamban iikanondeen kanain Siwewaa bentotona geriawo tuarenjen ama manja qenkejuto, kilen uulanawo kema somariinkeja. Manja geregiawo qenkejuti, iyononon mono bentoton ii iyangiaajon horon buja qen aonkeju. ¹³ Bentotombaa kania ii Mooseswaa Kana qaanon ano gejatootoo ejemba kuuya yonoo Buju Terenon oogi weengon laligon kounin Jonon koloon hona asuganon injisaano.

¹⁴ * Qaa koi moma anajin angon kombombaajon mojudi een, Elaija koloowaatiwaa so anoti, Jonon mono ii kolooja. ¹⁵ Monnon uugejiawo laligoji, iinon mono qaa ii geja ama moma kotowa.

¹⁶ “Ejemba kete namonon laligojuti, ii mono naa iwoiwo so ama onombenaga? Yononon naa-made kaana kolooju. Yononon maaket sombenon rama qaa jomo men tondu qama kokaen jenkeju,

¹⁷ ‘Nono rii gbawe men awelo uunin onjo mende orogi.

Nono jinjen qanin onjo mende saagi.’

¹⁸ “Iikawaa kania ii kokaen: Jon Oomulu ejanon kan nene singi laligon wain apu mende nero iwaajon jenkeju, ‘Ome monnon uutanon kemero laligoja.’

¹⁹ “Siwe gomambaa Eja honanon kan nembanene nen korisoro ano iwaajon kokaen jenkeju,

* **11:12:** Luuk 16.16 * **11:14:** Mal 4.5; Mat 17.10-13; Maak 9.11-13

‘Mobu, iinon baanon newageen nene qozozongon nen wain apu suulan nen takis eja tiliqiligiawo ano bologa meme yonoo alagiaga laligoja.’ Anu-tuwaa momakooto koma gbilinkejuti, iyonoo nanamemengiaa honanon mono momakooto-gianon sokonji, ii qendeemakeja.” Kian.

Jiisasnon taon 3 yonoojon ‘Yei wosobiri!’ jero.

Luuk 10.12-15

²⁰ Kawaa gematanon Jiisasnon kanain taon tosaana temboma onono. Taon tosaana iikanon angoletoya ku-usunawo seiseiya mero kolooroto, kilen uugia mende meleengi. Kawaajon ii temboma kokaen jen onono, ²¹ **“Oo Korazin toya, niinon onoojon ‘Yei!’ jen saajen ano Betsaida toya, onoojon kaanagadeen ‘Yei!’ jen saajen. Niinon yonoonon kema qaana jewe sasoniro angoletona ku-usunawo kolooroto, uugia kilen mende meleengi. Angoleton ii waba gomanon Taia ano Saidon sitinon koloonagati een, iyononon mono kamban koriga uugia meleembombaa kaisareya qendeema resa ano too arin saabuyaga.*

²² *“Saabuyagato, niinon kokaen injowe mobu: Anutunon kanagen Korazin ano Betsaida yonoo qaagia jen tegon irona meeleeno siimbobolo mobuti, kamban somata kanon ii mono Taia ano Saidon iyonoo siimbobolo soya uugun mobuya.*

²³ **“Ano Kaperneam toya, Anutunon onoo saanon metaama onono Siwe gomanon ubuyaga me qaago? Qaago toton! Ono mono koomuwaa*

* **11:21:** Ais 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek

9.2-4 * **11:23:** Ais 14.13-15; Jen 19.24-28

senjon gomanon kemebuya. Niinon yonoonon kema qaana jewe sosoniro angoletona kusunawo mewe kolooroto, uugia kilen mende meleengi. Angoleta ii Sodom taonon koloonagati een, taon iikanon mono kamban kokaamba kaanagadeen toroqen nanaga.

²⁴ **“Nanagato, niinon kokaen injowee mobu: Anutunon kanagen Kaperneam onoo qaagia jen tegon irona meleenon siimbobolo mobuti, kamban somata kanon mono Sodom yonoonon siimbobolo iikawaa soya uugun mobuya.”* Kian.

Lombogiawo ononon mono noonon kan haamo mewu.

Luuk 10.21-22

²⁵ Kamban kanon Jiisasnon qaa kokaen jero, “Oo Amana, giinon Buja qaaga momakooto ejemba momo somata megiti, iyonoonon mesanjonato, ejemba iyangiaajon moma kamaan merabora kaana poumapou laligojuti, ii mono iyonoonon injisaana moma asariju. Kawaajon niinon Siwe namowaa Ponja gii mepeseen gonjen. ²⁶ Oo Amana, gii geengo kaen koloowaatiwaajon mona sokono awaa kolooro.

²⁷ **“Amananon mono iwoi kuuya jen kotooro noo buja kolooro. Amananon Meriaa kania anodeen moma yagoro monjon ii mende moja. Kaanagadeen Merianon Amayaa kania moma yagoro monjon ii mende moja. Kaanagadeen monjon Amanaa kania mende moma yagoro Merianondeen ii moja ano ejemba meweengon*

* **11:24:** Mat 10.15; Luuk 10.12 * **11:27:** Jon 3.35; 1.18; 10.15

onoma yonoojon ii inisaambaati, iyononon mono Ama moma mubuya.

²⁸ “Gawon menj uulombogiawo laligojuti, ono kuuya mono noonon kagi uugia menj afaangon onombe haamo mewu. ²⁹ *Noonon qaqañ ii mono sawingianon ama angowu ano niinon nanamemena kuma onombe ii mono moma sororogon laligowu. Niinon uuna menj kamaan ama gumbonjonon ejaga koloojenywaajon mono saanon uugia menj afaangon onombe haamo mokoloowuya. ³⁰ Noonon qaqañ menj angogi sogianon kolooja ano lombo onombe bosimbuti, iikanon mono afaañ kolooja.” Kian.

12

Jiisasnon Sabat kendombaa Ponja kolooja.

Maak 2.23-28; Luuk 6.1-5

¹ *Kawaa gematanon Sabat kendon monjon Jiisasnon wiit dumun gawon koria somata koton keno. Keno gowokourutanon wosogia injiro wiit hona motomotoon kanain borogianon kuma negi. ² Negito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) tosanon ii iima Jiisas kokaen ijogi, “Moba, goo gowokouruganon mono Sabat kendombaa gawon meme songoya uuguju?”

³ *Kaen ijogi kokaen meleeno, “Kin Deiwidnon manjaqege ejauruta yonowo liligon wosogia injiro iwoi angiti, ii weengogi me qaago? ⁴ *Iinon Anutuwaaw opo sel jigonon uma bered kowoga Anutuwaaw jaasewananon alatanon angi

* 11:29: Jer 6.16 * 12:1: Dut 23.25 * 12:3: 1 Sml 21.1-6

* 12:4: Lew 24.9

raro esuŋanon tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawon galen yononondeen nen laligogi. Iinon ano iwaa kerasuru-urutanon ii newubotiwaa songo eroto, ii kilen negi. ⁵ *Kaanjadeen jigo gawon galen yononon Sabat kendonon jiwowon jigonon nama gawon men gawon mewutiwaa songo uugun kilen qaagiawo mende koloonkeju. Qaa ii Kana qaanon weengogi me qaago?

⁶ “Ii weengogi, kaen mojento, niinon kokaen injijomana: Koi nanji, iinon mono jiwowon jigo uugun uuta kolooja. ⁷ *Buna Terewaa qaa mon kokaen eja, “Niinon siimolon oowutiwaajon qaagoto, batugianon kiankomun aowutiwaajon mojen.” Ono qaa iikawaa kania mobuyagati een, ejemba koposowaa qaanana qaa nonoo qaanana mono tondumende jen tegowuyaga.

⁸ “Ii kokaembaajon jejen: Siwe gomambaa Eja honanon mono Sabat kendombaa Ponja kolooja.” Kian.

Jiisasnon eja boria soorongoya men qeangoro.

Maak 3.1-6; Luuk 6.6-11

⁹ Jiisasnon goman ii mesaon qamakooli mirigianon uro. ¹⁰ Iikanon eja boria soosoolia mon raro. Ejembanon Jiisas qaa jakeyanon ama mubombaajon kokaen qisin mugi, “Eja Sabat kendonon meagon Kana qaa uuguwon me qaago?”

¹¹ *Qisin mugi kokaen meleeno, “Onoononga moronon kokaen kolooja: Eja mombaanon lama

* 12:5: Jan 28.9-10

* 12:7: Mat 9.13; Hoos 6.6

* 12:11:

Luuk 14.5

motoonjonon Sabat kendonon ronjon keme-baati een, iinon ii mende men hororo koubaa?

¹² Ejawaa sewananon mono lamawaa sewana mamaga uuguji, mono ii romongowu. Kawaa-jon Sabat kendonon gawon awaa men kaananon Kana qaa mende uguwonja.”

¹³ Kaen meleema eja ii ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaen ijoro qetetereero wala an-oti, iikawaa so awaa koloon boria alia kaanja kolooro. ¹⁴ Kaen kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon seelenjen kema ajoa-joroo ama Jiisas nomaen ama qenin komuwaati-waa qaa jen mongangi. Kian.

Anutuwaa gawon meme eja tak-kootoya ii kokaen:

¹⁵ Jiisasnon qaagia ii iima koton iikanondeen goman ii mesaon mongen keno. Keno mam-aganon iwaa gematanon otaan kengi yonoo batu-gianon ji ejemba kuuya men qeangon onono.

¹⁶ Ii men qeangon onoma kania asuganon jew-ubotiwaajon kotakota qotogon onono. ¹⁷ Kaen kolooro Anutunon gejatootoo eja Aisaia sololoo qaa mon jeroti, iikanon mono honawo kolooro. Qaa ii kokaen jerota eja,

¹⁸ **“Tibu, koi mono noo gawon ejana kolooro ii mweengon mube.*

Niinon wombo alana iwaajon mobe kerana qeangoro uunanon iwaajon aisoonkejen.

Niinon Unana Toroya iwaa uuta sokom-baatiwaajon wasiwe kemero iinon qaa dindinagadeen jen tegonkejeniwaa Buna

* **12:18:** Ais 42.1-4

qaaya inisaama jen seiro kantria kantria
yonoonon kembaa.

19 Iinon angowowo mende ama qaa tokorokota mende gamakebaa.

Ejemba monon iwaa qa otona ii roonqeke
kananon mende mobaa.

20 Bowo ologogiti, iinon ii mende qosombaa.*
Lambewaa wikyanon jen koton sokoya
kolooro bolananon jen bobo amakeji, iinon
ii mende qebugowaa.

Gawona kaen men ejembanon qaa dindina
otaawutiwaajon manja qen laligoro qaa
iikanon haamo ano otokorian ambuya.

21 Kantria kantria yononon mono iinon
ilaan onombaatiwaajon mamboma
joronqorongia iwaa qatanon ama
laligowuya.” Kian.

Jiisasnon ome yonoo esungia uugun qero kamaaja.

Maak 3.20-30; Luuk 11.14-23

22 Omenon eja mon qaamuun men muro jaaya
gooro moto laligoroti, ii wama Jiisaswaanon kagi.
Jiisasnon ii men qeangoro omeya kouma keno
neselana lolooro mombo qaa jen uun iiro. 23 Uun
iiro ejemba tuun kuuya yononon ii iima aarun
jegi, “Eja koi kanon mono Deiwidwaa gbilia
kolooja me?”

* **12:20:** Bowo ano lambewaa wik ii ejembawaajon jeja. Ejembanon mon qen jaabamagege ama mugi momalaarianon jangon qaomambaajon anji, Jiisasnon ii men qeangowaa.

24 *Kaen jegito, Farisii (Kana qaawaa ka-paranjonkonj) yonononj ii moma kokaen jegi, “Eja koi kanonj mombaa ku-usunonj qaagoto, omeji-ilan yonoo Pongia Iimolan iwaa esunonj ome onotaankeja.”

25 Kaen jegito, Jiisasnonj uuroromongogia modaboronj kokaen injoro, “Kantri daen yonoo galenurugianonj batugianonj angowowo ama jumbuti, iyonononj mono tiwilaan aogi kantrigianonj bolin saoyagadeen koloon qeqelalan ewaa. Kaanagadeen siti me goman mombaa kanageso yonononj batugianonj angowowo ama jumbuti, iyonononj mono galenkonkonj gawongia men nambombaajon amamaawuya.

26 “Mobu, Satanonj mono alia Satan mon otaanagati eenj, iyonononj mono batugianonj angowowo ama jumbuyaga. Kaen kolooro galenkonkonj gawongia mewombaajon amamaagi ometotongianonj mono nomaen nanaga?

27 “Mobu, niinonj Iimolambaa esunonj omejiilan konjoma onombenagati eenj, onoo alaurugianonj mono morowaa esunonj ii konjoma onombuyaga? Kawaajon yonononj mono qaagia honja me qaagoti, ii gosin jen tegowu.† 28 Ii jen tegowuto, Anutuwaa ku-usunonj noo boro susuna sololooro omejiilan onotaankejenj eenj,

* 12:24: Mat 9:34; 10:25 † 12:27: Iyangiaa sele galenurugianonj Anutuwaa qata qama kilenj ome ii Iimolambaa esunonj konjoma onongi niinonj ii Anutuwaa ku-usunonj konjoma onomakejenj. Ororonj mende nanjonjwaajon morononj honja ano morononj qaa qolonmolonggoya otaankeja? Yonononj me niinonj?

Anutuwaa bentotononj mono onjoononj kanj kuuya.
²⁹ Monjonj eja kotiga iimolambaa kana boria waladeenj mende somongowaati eenj, iinonj mono nomaenj mirianonj uma qengama esuhinaya menaga? Waladeenj ii somongoro rarogo mono saanonj mirianonga ilawoilaya kuuya tagonj menj kembaa. (Iikawaa so niinonj kaanagadeenj Satan somongonj gematanonj omeya onjotaankejen.)

³⁰ *³⁰“Monjonj niwo mende laligoji, iinonj mono qetegonj nomakeja. Monjonj ejemba noo qanonj ajoroowutiwaajonj mende horonj onjmakeji, iinonj mono mendeema onjmakeja. ³¹ Kawaajonj niinonj qaa monj kokaenj injiomaŋa: Ejemba singisonjo ama mepaqepae kuuya amakejuti, ii Anutunonj saanonj mesaonkejato, monjonj Unja Toroya mepaegowaati, iikawaa singisongoya Anutunonj mono kambanj monjonj mende mesaowaa. Qaago totoonj!

³² *³²“Monjonj Siwe gomambaa Eja honja mepaegonj qaa jewaati eenj, Anutunonj ii saanonj mesaowaato, monjonj Unja Toroya mepaegonj qaa iwoi jewaati, iwaa singisongoya ii Anutunonj namononj laligowaatiwaa so me koomu gematanonj kanonj mende mesaowaa.

Gerewaa kania ii honja iima gosinj moma kotowu.

Luuk 6.43-45

³³ *³³“Gerewaa kania ii honja iima gosinj monjonj. Kawaajonj mono gere galenj konji awaa kolooro honja awaa koloonkebaa me gere menj

* ^{12:30}: Maak 9.40 * ^{12:32}: Luuk 12.10 * ^{12:33}: Mat 7.20; Luuk 6.44

boligi honja bologa koloonkebaa. ³⁴ *Eja uutanon iwoi saa qen eji, ii mono buutanon asuganon jenkeja. Kawaajon onjoangio qatowaa merauruta kolooju. Bologa kaan koloon mono nomaen qaa awaa jewuyaga? ³⁵ Eja awaawaa uu kowianon iwoi awaawaa moriana eji, iinon mono awaa ii asuganondeen jenkeja. Eja bologaa uu kowianon iwoi bologaa moriana eji, iinon mono bologa ii asuganon jenkeja.

³⁶ “Kaen jenkejato, niinon qaa honja mon kokaen injiowe mobu: Ejembanon songo waleema qaa je omayo omayo jewuti, iyononon mono qaa jegia kuuyaa kania ii jentegowaa kamban somatanon Anutuwaajon jen asarigi gosiwaa. ³⁷ Iikawaa kania ii kokaen: Anutunon mono qaa jega gosin iikawaa so qaaga jen tegoro solananiwaga me qaagawo koloon lombo mokoloowaga. Kian.

Boi tosianon angoletowaajon kaparan koma welenji.

Maak 8.11-12; Luuk 11.29-32

³⁸ *Kamban kanon Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjon) ano Kana qaawaa boi tosianon Jisaswaajon kokaen ijogi, “Boi, gii saanon angoletomon mena ii iibombaajon mojon.”

³⁹ *Kaen ijogi kokaen meleema onono, “Ejemba kete namonon laligojuti, ii tuun somata bologa koloon serowilin amakeju. Yononon Anutuwaa aiweseyaajon kaparan komakejuto,

* **12:34:** Mat 3.7; 23.33; 15.18; Luuk 3.7; 6.45 * **12:38:** Mat 16.1; Maak 8.11; Luuk 11.16 * **12:39:** Mat 16.4; Maak 8.12

aiwese mon gejatootoo eja Joonawaanon mono koloodabororo. Anutunon aiwese morota mon mende ama onombaa. ⁴⁰*Joonanon gomamboria karon kowe osombaa (gajugaju) tomenanon laligoroti, kawaa so Siwe gomambaa Eja honanon kaanagadeen gomamboria karombaa so balon uutanon ewaa.

⁴¹*“Joonanon Niiniwe ejemba batugianon kema Anutuwa qaanon uugia kuuro moma iikanondeen uugia meleengito, mobu, niinon batugianon asugin nama Joonawaa nanamemenja uugun amakejen. Kaen amakejento, onjo kilen telambelan ama nomakeju. Kawaaon Niiniwe ejembanon jenteegowaa kamban somatanon ejemba tuun somata koi nanjuti, onowo ororon koomunonga waama onoo koorongianon motoon nambu. Motoon nama Niiniwe yononon qaa kokaen onoo selegianon kuuwuya, ‘Onjo Siwe gomambaa Eja hona telambelan ama mugi Anutunon irona meleema onono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yononon kaen jegi nanamemengianon ononganjaa kaniagia injisaangi gamugia mobuya.

⁴²*“Kaniagiaa kaisareya mon ii kokaen: Anutunon kerugen momakooto uuta somata ii kin Solomon muro Saut waangenja kantri mombaa kwiin embanon Solomombaa momakootoya momambaajon siina moro. Siina moma goman goraayanonga waama kana koriga tintin kan laligon Solomombaa momoya moro.

* **12:40:** Jon 1.17 * **12:41:** Jon 3.5 * **12:42:** 1 Kin 10.1-10;
2 Hist 9.1-12

“Ii moroto, mobu, kamban kokaamba niinon batugianon koloon nama Anutuwaanon momakooto uuta men kajeni, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Ugujato, onjo kilen telambelan ama noma tompin laligogi mende sokonja. Kawaajon Anutunon kanagen ejemba korebore horon onoma qaagia jen tegowaatiwaajon jaayanon keubuti, kamban iikanon Saut kantriwaa kwiin emba iikanon mono kaanagadeen keubaa. Iinon ejemba tuun somata koi nanjuti, onowo ororon koomunonga waama onoo koorongianon motoon nambaa. Motoon nama qaa kokaen onoo selegianon kuuwaa, ‘Onjo Jiisas telambelan ama mugi Anutunon irona meleema onono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinon kaen jero ononon siligia gosin onoangiaajon gamugia mobuya. Kian.

Ome yononon eja uutanon eleembombaajon kaparan konju.

Luuk 11.24-26

⁴³ “Omenon eja uutanonga kouma balon qararanjonkonjonon kema lan liligon laligon haamo memambaajon miri mongama mon mende mokoloowaa. ⁴⁴ Ii mende mokoloon mojoya tiiro kokaen jewaa, ‘Mirina mesaon kaweti, iikanon mono mombo eleema.’ Kaen jen eleema miria usuma menjerengoro eroti, ii gbamenja ero mokoloowaa.

⁴⁵ “Kaen mokoloon kema omejiilan tosaana 7 unuambaa. Omejiilan 7 ii iyana uugun bologa totoon kolooju. Iinon ii unuano kan miri ii uma iikawaa uutanon laligowuya. Kaen kolooro eja

iikawaa kania wala kilenkilen kolooroto, kangen boliqolidaborowaa. Ejemba tuun somata bologa koi kete namonon laligojuti, onjoonon kaanagadeen kaen koloowaa.” Kian.

Jiisaswaa nemunjouruta

Maak 3.31-35; Luuk 8.19-21

⁴⁶ Jiisasnon toroqen ejemba tuun qaa injion laligoro nemunkoganon kan seleengen nama iwo qaa jewombaajon mogi. ⁴⁷ Mogi monjon kokaen ijoro, “Moba, goo nemunkoganon mono seleengen nama giwo qaa jewombaajon moju.”

⁴⁸ Qaa ii ijoroto, iwaajon meleema kokaen jero, “Noo nemuna ii moronon? Noo kouruna ii moronon?” ⁴⁹ Kaen jen boria gowokouruta yonjoonon baagen boraama jero, “Iibu, noo nemuna ano kouruna hona mono koi. ⁵⁰ Daen yonjonon noo Siwe Manaa uusiina ten komakejuti, kuuya yonjonon mono noo nemuna ano naankouruna kolooju.” Kian.

13

Qosomakororo ejawaa sareqaa.

Maak 4.1-9; Luuk 8.4-8

¹ Kamban iikanondeen Jiisasnon goman ii mesaon apu anjon goraayanon kemen raro.

² *Raro ejemba tuunlellemenon iwaanon kema ajoroogi wanjonon uma raro. Raro ejemba tuun kuuya yonjonon anjon goraayanon sakasinon ajoroogi.

* 13:2: Luuk 5.1-3

³ Kaen ajoroogi sareqaa mamaga jen kokaen jero, “Mobu! Eja monjon nene kota qosoma kororoomambaajon gawonon keno. ⁴ Kema qosoma kororooro kota tosonian kana goraayanon kemen kongi. Kemen kongi (warawen) koonja koonja kouma ii nedaborogi.

⁵ “Kota tosonian jamo kowonjinon kemen kongi. Kemen koma kanon namo mamaga mende mokoloogi. Namo dusiita qaa erotiwaajon kuragagia uulanawo kougi. ⁶ Kougito, weenjon kouma injiima jen koton onono tiigia qaagotiwaa-jon soolin gororongogi.

⁷ “Kota tosonian kumuntiri waayawonon kemen kongi. Kemen kongi iikanon kouma qen turun bibiloko men onongi. ⁸ Kaen jangon qaonoto, kota tosonian namo awaanon kemen kongi. Kemen koma tosaanja kogia 100 koloogi. Tosia kogia 60, tosia 30 iikawaa so koloon seigi. ⁹ Monjon uugejiawo laligoji een, iinon mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kian.

Jiisasnon naambaajon sareqaa jero.

Maak 4.10-12; Luuk 8.9-10

¹⁰ Kaen jero gowokourutanon kan Jiisas kokaen qisin mugi, “Gii mono naambaajon ejemba yonoo qaa jemanjen sareqaanon ama jenkejan?” ¹¹ Qisin mugi kokaen meleema injoro, “Ii kokaembaajon: Siwewaa bentotonon keuma laligowonatiwaa qaa aasangoya ii ono asuganon injijowe moma kotojuto, iyonoonon ii kaen qaago.

12 **“Kawaa kania ii kokaen: Monnon momakootoyawo laligoji, Anutunon mono ii torogon muro koma gbilin morianawo laligowaato, monnon momakootoya qaa laligoji, Anutunon mono momoya melaa eji, ii kaanagadeen qetegon wambaa.*

13 *“Ejemba yonoo qaa jemanjen kokaembaajon sareqaanon ama jenkejen: Yononon iyangiaa jaagianon iwoi iimago kania kilen mende iima kotowuya. Iyangiaa gejagianon qaa tororo momago kania kilen mende moma asariwuya.*

14 **Gejatootoo eja Aisaianon waladeen qaa monjen ooroti, iikanon ejemba kaana yonoojon honawo koloonkeja. Qaa ii kokaen,*

‘Qaa moma bimbimongo kania kilen mende moma asariwuya.

Iwoi iima bimbimongo kania kilen mende iima kotowuya.

15 *Ejemba tuun somata koi yonoo uugianon mono kotakota gojoma eja.*

Gejagianon qaa moma bimbimongo jaagia komujulaan laligoju.

Kaen mende ambuyagati een, mono jaagianon iwoi iima koton gejagianon qaa moma uugianon kania moma asarin uugia meleengi niinon ii saanon men qeangon onombenaga.’

16 **“Qaa kaen ejato, onoo jaagianon iwoi iima kotojiwaajon mono simbawonawo kolooju. Gejagianon qaa moma kotojiwaajon mono simba-*

* **13:12:** Mat 25.29; Maak 4.25; Luuk 8.18; 19.26 * **13:14:** Ais 6.9-10 * **13:16:** Luuk 10.23-24

wonawo kolooju. ¹⁷ Niinon qaa hona toon mon kokaen injjomaŋa: Gejatootoo ejemba ano Anu-tuwaanon ejemba solana mamaganon onjo iwoi koi iijuti, ii iibombaajon awelegon laligogito, ii mende iigi. Onjo qaa koi mojuti, yononon ii mobombaajon uuqeeango somata moma laligogito, ii mende mogi. Kian.

Jiisasnon sareqaawaa kania jero.

Maak 4.13-20; Luuk 8.11-15

¹⁸ “Qosomakororoo ejawaa sareqaa jejeni, iikawaa kania ii mono geja ama mobu. ¹⁹ Nene kota qosoma kororooro kana goraayanon kemen konoti, ii kokaen: Monjon bentotombaa Buŋa qaaya moma kania mende moma asariro Kilenaa Toyanon kan uutanon kota komogiti, ii qetegowaa. ²⁰ Nene kota qosono jamo kowonjinon kemen konoti, ii ejemba sareya mon. Yononon Buŋa qaa moma ii iikanondeen uuqeeango qaganon moma anjon komakeju.

²¹ “Kaen amakejuto, uugianon tiita mende en onombaato, kamban torodaamongadeen nama kotiinj laligowuya. Buŋa qaawaajon ama kakasililinj me sisiwerowero kolooro kamban iikanondeen mono tama unuwaa. ²² Nene kota qosono kumuntiri waayawonon kemen kongiti, ii kokaen: Yononon Buŋa qaa mogi uugianon kemejato, balonon laaligowaa majakakaya ano monen hina memewaa uugereya koloon bimoon onomakeja. Qabunagiawo koloowombaajon koposongogi siinj kombombaŋa bologa tosonianon kaanagadeen uugianon dunjon Buŋa qaa

bibiloko menj munkeja. Kaen kolooro hongia qaa auta (gipeya) koloowuya.

²³ “Nene kota namo awaanon qosono kemen kongiti, ii ejemba koi kaanja: Yononon Buja qaa geja ama moma moma asarin pondan nama hongia mokoloonkeju. Tosianon qaa je motongononga kota 30 mokoloonkeju. Tosianon hongia 60, tosanon qaa kota motomotoon yonoo hongia 100 menj sein mokoloonkeju.” Kianj.

Qinqiliwaa sareqaa

²⁴ Jiisasnon sareqaa monj kokaen jero, “Siwe-waa bentotonaa kania ii eja kokaanaa so ama jema. Iinon gawonganon kema nene kota awaa qosoma kororooro. ²⁵ Qosoma kororooro, gomantiinanon egi kanon kere ejanon kanj wiit dumun batugianon kanon qinqiliwaa kota qosoma kororoon mesaon keno. ²⁶ Wiit dumun kotanon juma waama uma hona asugiroti, kamban iikanon qinqilinon kaanagadeen asuganon asugiro.

²⁷ “Asuganon asugiro welenqequeurutanon ii iima gawon toyaanon kanj kokaen ijogi, ‘Somatanana, gawonganon nene kota awaa qosoma kororoona me qaago? Qinqiliwaa kota ii mono daankaya iikanon asugija?’

²⁸ “Kaen ijogi kokaen injoro, ‘Kere ejanon ii qosoma kororooro.’ Kaen injoro welenqeque yononon kokaen jegi, ‘Nono saanon kema qinqili ii qonjoma menj kululuuwonatiwaajon mojan me qaago?’ ²⁹ Kaen jegito, kokaen injoro, ‘Qaago! Ono qinqili qonjoma menj kululuun iikanon dumun tosaana ii kaanagadeen qonjombubo.

30 “Mono mesaogi motoonj somariinj hona memeyaa kambanja kan kuuro niinon kamban iikanon dumun kunjun ejemba ii kokaen injijomana: Mono wala qinqili menj kululuun angi jewaatiwaaajon boranjon kasanon somongowu. Ii somongonjo mono wiit dumun hona ii menj kululuun menj kan noo kowi mirinon ambu.” Kian.

Nejon kotaa sareqaa

Maak 4.30-32; Luuk 13.18-19

31 Jiisasnon sareqaa monj kokaen torogon injijoro, “Siwewaa bentotoja ii kokaen: Eja monjonj nejon kota menj anja gawon namoyanon kema ano. 32 Kota ii melaa kazupuleenda. Ii nene kota kuuya iyonoo kamaanqeqetagia koloojato, juma waama logoya kuuya unuugun somariinj gere koloojaa. Kaen koloon nano kanakeewambaa koonja koonja kouma haigia gere iikawaa borianon amakeju.” Kian.

Yiistwaa sareqaa

Luuk 13.20-21

33 Jiisasnon dunanon mombo sareqaa monj kokaen jero: “Siwewaa bentotoja ii yiist me flaua menj somasomariiwaa so kokaen kolooja: Emba monjonj bered oomanjen yiist menj flaua konde karonj kanon mindirin melenqeleen ama kema raro korebore somariiro.” Kian.

Jiisasnon nomaembaajon sareqaaya qaaya jero?

Maak 4.33-34

34 Jiisasnon qaa kuuya ii kanageso yonoojon sareqaanon jero. Sareqaaya qaa kaen qaa monj

mende injoro. ³⁵ *Kaen kolooro Anutunon geja-tootoo eja mon sololooro qaa mon jeroti, iikanon honawo kolooro. Iinon qaa ii kokaen jero eja,

“Noo buunanon mono afaangoro sareqaaya qaaya jemaŋa.

Anutunon namo mokolooro asugiroti, kamban iikanondeen qaa aasangoyanon ero laligon kouninji, niinon mono qaa ii asuganon jen inisaamaŋa.” Kian.

Qinqiliwaa sareqaawaa kania

³⁶ Jiisasnon sareqaa ii jedaboron ejemba tuun somata onjomesaon miri uutanon uro. Uro gowokourutanon iwaanon kan kokaen qisin mun ijogi, “Qinqili nene gawonon asugiroti, gii mono sareqaa iikawaa kania jen asarin nonomba.”

³⁷ Kaen ijogi kokaen meleema injoro, “Siwe gomambaa Eja honanon mono nene kota awaa awaa qosoma kororoonkeja. ³⁸ Nene gawon ii namowaa kantri kuuya. Nene kota awaa ii bentotombaa meraboraana onjojon jejen ano qinqili ii eja bologaa meraboraana yonjojon jejen. ³⁹ Kerenon ii qosoma kororooroti, ii Kilenaa Toyaajon jejen. Dumun kunjun kambaŋa ii namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somata ii. Dumun kunjun ejemba ii Siwe gajoba yonjojon jejen.

⁴⁰ “Qinqili men kululuun gerenon anggi jewaati, iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somatanon koloowaa. ⁴¹ Siwe gomambaa Eja honanon mono gajobauruta wasin onono kan qaa aren bologa Kraistwaa bentoton

* 13:35: Ond 78.2

uutanon singisonngo ambombaajon kondoonkeji, ii qewagon mindingowu ano ejemba jeulalana kuuya ii kululuun onombuya.*

⁴² “Kaen mindinqindin ama ejemba ii hagon ononggi gere tombo tanjururun jen eji, iikanon kemebuya. Iikanon kemebuti, iyononon mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.

⁴³ Kamban iikanon ejemba solana yononon mono ween kaana koloon Mangiaa bentoton uutanon asarin laligon ubuya. Mononon uugejiawo laligoji, iinon mono qaa ii geja ama moma kotowa. Kian.

Maa suan mesamesangoyaa sareqaa

⁴⁴ “Siwewaa bentotonaa ii maa damandan sewana uuta iikawaa so kokaen kolooja: Ii gawonon mesangogi ero eja mononon ii mokoloon anjalij angon koma mombo namonon mesangoro. Mesangon iikawaajon aisoon kema esuhinaya kuuya sewana mewutiwaajon ano monen karo iikanon gawon balon ii sewana mero.” Kian.

Soron kotaa sareqaa

⁴⁵ “Siwewaa bentotonaa ii stua ejawaa so ama sareqaa mon kokaen jemaana: Iinon soron kota mongama laligoro. ⁴⁶ Mongama laligon soron kota motoonggo sewana somata ii mokoloon kema esuhinaya kuuya sewana mewutiwaajon ano monen karo iikanon soron kota ii sewana mero.” Kian.

* **13:41:** Qaa arej (ideology) bologa ii naa (yawen) gawon momo, komyunist, maslim ano momo arej tosaana ii ejemba somonggon ononggi osigi laaligogianon bolin soonkeji, gajoba yononon mono ii kuuya qewagon mindingowuya.

Misa hoorowaa sareqaa

⁴⁷ “Siwewaa bentotoŋa ii misawaa so ama sareqaa moŋ kokaen jemaŋa: Ii apu anŋonoŋ giligi kemero sora tanigia kania kania kemegi oŋoma meŋ kululuuro. ⁴⁸ Meŋ kululuuro saa qero ejembanon ii horogi goraayanon kouro kamaan rama sora awaa gosin kondenoŋ meŋ kululu-ugito, soro bologa ii giligi keno. ⁴⁹ Qaa iikawaa so mono namowaa kamban tegowaatiwaa kamban somatanon koloowaa. Siwe gajoba yononon kan ejemba bologa ii solan yonoononga gosin oŋombu. ⁵⁰ Gosin oŋoma ejemba bologa ii giligi gere tombo tanjururun jen eji, iikanon kemebuya. Kanon kemebuti, iyononon mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.” Kian.

Qaa kota walaga ano gbilia

⁵¹ Jiisasnon sareqaa ii jedaboron kokaen qisin onono, “Qaa kuuya jejen, ii moma asariju me qaago?” Qisin onono meleema “Oon!” ijogi. ⁵² “Oon!” ijogi kokaen injoro, “Miri toyanon miriaa kowianonga hina iwoi walaga ano gbilia unjuma amakeja. Iikawaa so Kana qaawaa boi kuuya Siwe bentotombaa gowok-ouruta koloogiti, iyononon mono kaanagadeen uugiaa kowianonga qaa akadamugiawo dongoga ano qaa awaa soro walaga unjuma jenkeju.” Kian.

Nazaret yononon Jiisas gema qegi.

Maak 6.1-6; Luuk 4.16-30

⁵³ Jiisasnon sareqaa ii jedaboron goman balon ii mesaon keno. ⁵⁴ Kema nensoomari taonanon keuma qamakooli mirigianon uma Bun qaa

kuma onono. Kuma onono aarun walingon kokaen jegi, “Yei, gejajuju! Iinon momakooto koi ano angoletu ku-usunawo ii mono daenkaya meja? ⁵⁵ Eja koi mono goman kokawaa motonqeque ejawaa meriaga. Nemunaa qata Maria ano kouruta Jeims, Joosef, Saimon ano Juuda. Ii saanon mojon. ⁵⁶ Naanurutanon kuuya batunananon koi laligoju. Kawaajon iwoi kuuya koi mono daenkaya men kan anja?”

⁵⁷ *Nazaret yononon kaen jegi uugianon boliro iikanon osigi. Osigito, Jiisasnon kokaen injoro, “Gejatootoo eja ii iyanaa taanon ano iyanaa mirinon jejewili ama munkejuto, goman tosonian iikaana qaago.” ⁵⁸ Kaen injoro momalaarigianon mende kolooro yangisen giaajon ama angoletu ku-usunawo ii iikanon mamaga mende mero. Kian.

14

Jombaa aroya kotogi komuro.

Maak 6.14-29; Luuk 9.7-9

¹ Kamban kanon balon bakayaa (Galili prowinswaa) kin Herod iinon Jiisaswaa bujuya moro.

² Ii moma welenqequeuruta ii kokaen injoro, “Ii mono Jon Oomulu ejaga. Iinon mono koomunonga waama gawon mero angoletu ku-usunawo koloonkeju.” Majakaka moma kaen injoro.

³ *Ii kokaembaajona jero: Herodnon koga Filipwaa embia Herodias olon mero Jon Oomulu ejanon kin jen muro opotoro wasin onono kema Jon men somongon kapuare mirinon oongi.

* **13:57:** Jon 4.44 * **14:3:** Luuk 3.19-20

⁴*Jonon HerodwaaJon qaa kokaen jero, “Gii qam-boga men laligon Kana qaa uuguja.” ⁵ Kaen jero Herodnon Jon qegi komuwaatiwaa moroto, kanageso yononon Jombaajon mogi gejatootoo ejaga laligoroti, iikawaaJon kanageso yonooJon toroko moro.

⁶ Toroko moroto, Herodwaa kolokoloo kam-bananon karo somataurutanon ajoroon rafi Herodiaswaa boratanon yonoo jaagianon danis ano Herodnon iikawaa iimasiina mamaga moro.

⁷ Kawaajon emba saran iikanon naa iwoiwaajon qisinaga, kinon ii togon mumambaajon qaa somongon qaaya ii jojopan qaanon jen kotihiro.

⁸ Kaen jen kotihiro nemunanon emba saran ii kuun muro kokaen ijoro, “Mono qisina Jon Oomulu ejawaa aroya koton wana kondenon ama men kan nomba.”

⁹ Kaen ijoro kimbaa uutanon kobooro wosobiri moroto, jojopan qaaya jero somataurutanon ii mogiti, iyonoo jaagianon kamaan qewabotiwaaJon ama Jombaa wana mubutiwaajon jen kotooro.

¹⁰ Kaen jen koton opotoroya mon wasin jero, “Gii mono kapuare mirinon kema Jombaa aroya koton wana men kawa.” ¹¹ Kaen jero Jombaa wana kondenon ama men kan emba saran ii muro men kema nemuna muro. ¹² Jombaa gowokourutanon iikawaa bujuya moma kema qamoya men qasiriwaa jamo kobaanon ama ron kongi. Ron koma kema qaa ii Jiisas ijogi moro. Kian.

Jiisasnon eja 5,000 nene unuagiho.

Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

* 14:4: Lew 18.16; 20.21

¹³ Jiisasnon Jombaa sunduya moma goman ii mesaon wanjonon uma balon gbamenja monjon iyangiodeen laligowombaajon kenji. Ejemba tuun yononon iikawaa bujuya moma taon ano gomangia mesaon Jiisaswaa gematanon otaan balon kana kenji. ¹⁴ Kenji Jiisasnon wanjononga kamaan ejemba tuun somata injiima yonoojon wosoya moro. Wosoya moma batugianon ji injiro laligogiti, ii men qeangon onono.

¹⁵ Kaen ama laligoro mare kolooro gowok-ourutanon Jiisaswaanon kan kokaen jegi, “Boi, nono balon gbamenja kokanon laligonin ween jaaya tegon kememambaajon anja. Kawaaion gii saanon ejemba tuun koi wasin onona gomanja gomanja kanon kema nembanenegia sewanja men newu.”

¹⁶ Kaen jegito, Jiisasnon kokaen inji-joro, “Yononon saanon kokanon rabu. Ononon mono onoangio ii nene unuagiwu.” ¹⁷ Kaen inji-joro jegi, “Nono bered 5 ano sora woi iikaan men laligojon.” ¹⁸ Kaen jegi inji-joro, “Mono ii men kan nombu.”

¹⁹ Kaen inji-jon ejemba tuun somata ii ji-joro lolonon kamaan rabutiwaajon jen koton onono ragi. Ragi bered 5 ano sora woi ii men Siwenon uuro uro kotuegon bered moton gowok-ouruta onono ejemba tuun so mendeema onongi.

²⁰ Mendeema onongi ejemba korebore nen nen timbiringogi. Nen timbiringon nene kitia rere-monja mesaogiti, ii gowoko yononon men kululu-ugi konde 12 kanon kemen saa qero. ²¹ Eja bered negiti, iyonoo jangogia ii 5,000. Emba merabora yonoo jangogia ii mende megii. Kian.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganonŋ riinŋ riinŋ keno.

Maak 6.45-52; Jon 6.15-21

²² Negi tegoro Jiisasnoŋ iikanondeenŋ gowokouruta jeŋ kotonŋ oŋoma kokaenŋ jero, “Oŋo mono waŋgononŋ uma waladeenŋ apu aŋgoŋ kotonŋ leegenŋ kembu. Niinonŋ saanonŋ kambanŋ biiwianonŋ ejemba tuuŋ koi oŋoombe kenŋgigo kamaŋa.”

²³ Kaenŋ jeŋ ejemba oŋoono kenŋgi baananonŋ uma aŋodeenŋ laligonŋ qama kooliro. Qama koolinŋ laligoro mare kolooro baananonŋ yaŋabuju raro.

²⁴ Raro waŋgogianonŋ apu aŋgoŋ biiwianonŋ koriganonŋ keno haamononŋ kenŋgiti, iikaanŋ baagenŋga qeŋ karo sirinonŋ waŋgo kuuŋ giliro keqelanŋ kema karo.

²⁵ Kaenŋ ano gomaŋ aworangoŋo (3-6 kilok) iikanondeenŋ Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganonŋ riinŋ riinŋ gowokouruta yoŋoononŋ karo. ²⁶ Kaŋ apu aŋgoŋ qaganonŋ riinŋ riinŋ karo gowokourutanonŋ ii iima aaruŋ toroko moma jeŋenŋgia ororo “Kowe Soŋgorinonŋ kaja,” jeŋ sombugia moma qama qa gigilaagi.

²⁷ Qama qa gigilaagito, Jiisasnoŋ iikanondeenŋ qaa jeŋ kokaenŋ inŋjoro, “Alauruna, mono qaqabuŋabuŋagiawo satiinŋ laligowu. Neeno ka-jeŋ. Toroko mende mobu.” ²⁸ Kaenŋ inŋjoro moma Piitononŋ meleema kokaenŋ ijoro, “Giinonŋ Poŋga koloojaŋi eenŋ, mono saanonŋ jena niinonŋ apu qaganonŋ riinŋ riinŋ goononŋ kamaŋa.”

²⁹ Jiisasnoŋ ii moma “Saanonŋ kawa,” ijoro. Kaenŋ ijoro Piitononŋ waŋgo mesaonŋ apu aŋgoŋ qaganonŋ riinŋ riinŋ kanainŋ Jiisaswaanonŋ keno.

³⁰ Kanainŋ kenoto, haamononŋ mamaga qeŋ siri karo iima toroko moma jeŋenŋa ororo kanainŋ apu

uutanonj kemenj kokaenj qaro, “Ponj, mono ilaan nomba!” ³¹ Qaro Jiisasnonj iikanondeen boria boraama Piitowaa borianonj menj kokaenj ijoro, “Momalaariga ii melaada. Mono naambaajonj uuwoi anjan?”

³² Kaenj ijonj ilaanj muro wanjononj uri haamononj goronj qero sirinonj nonj qero. ³³ Nonj qero eja wanjononj ragiti, iyonononj waeya menj mepe-seen munj kokaenj jegi, “Onanonj, gii Anutuwaa meriaga.” Kianj.

Jiisasnonj Genesaret laligonj menjqeeango gawonj mero.

Maak 6.53-56

³⁴ Apu anjonj kotonj leegenj Genesaret gomanonj keuma wango mesaonj sakasinonj kemegi. ³⁵ Sakasinonj kemegi gomanj iikawaa ejembaya Jiisas moma kotonj mugi. Moma kotonj munj qaa anji gomanj kuuya kosianonj ragiti, iikanonj keno bujuya moma ji ejemba kuuya unuama Jiisaswaanonj kagi. ³⁶ Kanj nama Jiisaswaa maleku susuyanonj oosiriwombaajonj welema munj laligogi. Oosirigiti, kuuya iyonononj mono qeangodaborogi. Kianj.

15

Ambosakonj yonjononj qaa kuma soogi.

Maak 7.1-13

¹ Kawaa gematanonj Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ano Kana qaawaa boi tosianonj Jerusalem sitinonja Jiisaswaanonj kanj kokaenj qisinj mugi, ² “Goo gowokouruganonj mono naambaajonj kana uugunj ambosakonjurunana

yonoonon sili mende otaaju? Yononon mono borogia songbama hamo mende qen kilen kanain nembanene neju?”

³ Kaen qisin mugi kokaen injoro, “Onoangio mono naambaajon ambosakonana yonoonon sili otaawombaajon kana uugun Anutuwaanon jo-jopan qaa qenjeju? ⁴ *Kawaa qaaya mon ii kokaen: Anutunon kokaen jen kotoro, ‘Nemun manga mono goda qen oromakeba,’ ano ‘Monjon manga me nemuna qasuaan orombaati, ii mono qegi komuwa.’

⁵ “Kaen jen kotoroto, ono qaa ii uugun kokaen jenjeju, ‘Monjon mangaajon me nemunaajon kokaen jewaa: Wosona mojen. Noo nanjonango iwoina buna qen aonaga, ii mono Anutuwaa mamatewoo nandumbaajon gosin ambeta eja. Monjon kaen jen manga me nemuna goda qen mubaatiwaa so mende kolooja.’

⁶ “Kaen jen siligia walagaajon ama Anutuwaa jojopan qaaya itagogi omaya koloon jangon qaomakeja. Ii mende sokonja. ⁷ Oo uumeleembaa ejemba selesele, gejatootoo eja Aisaianon onoo kaniagia tororo waladeen injisaama kokaen jerota eja,

⁸ *‘Ejemba tuun koi kanon mono je buugianon awaagadeen goda qen nomakejuto, uugianon mono telambelan ama noma mongen koriganon angi eja.

⁹ “Kaen ero noo waena een toontoon men mepeseen nomakeju. Kana qaa kuma onombonjen kitianon ejemba yonoo jenkootogia ii

* 15:4: Eks 20.12; 21.17; Dut 5.16; Lew 20.9 * 15:8: Ais 29.13

gisomaso ama melokanjinkeju.” ’ Kaen meleema onono.

Eja uuta ii nomaen tilooja?

Maak 7.14-23

¹⁰ Jiisasnon ejemba tuun mombo ononoo kagi kokaen injoro, “Ono mono qaa koi geja ama moma asariwu. ¹¹ Ejanon iwoi nero uutanon kemenkeji, iikanon mende tiloon munkejato, iyan^{aa} wombotanonga qaa kouma kamaankeji, iikanon mono tiloon munkeja.”

¹² Kaen injoro gowokourutanon kan kokaen qisigi, “Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon qaa ii mogi unuro uugianon boliji, ii mojan me qaago?” ¹³ Qisigi kokaen meleeno, “Niinon waro kuuya noo Siwe Mannanon mende komoroti, ii mono tiitawo qonjoma^{na}. ¹⁴ *Kilen, ii mono onomesaowu. Yononon ‘Ejemba jaagoo unuambona,’ jenkejuto, iyangiaa jaagianon mono gooja. Jaagoo mononon jaagoo alia mon bori-anon men wambaati een, iyoronon mono motoon rononon kemen uruwaa.”

¹⁵ Kaen meleeno Piitonon ijoro, “Sareqaa iikawaa kania mono jen asarina mobon.”

¹⁶ Kaen ijoro Jiisasnon jero, “Oo alauruna, ono kaanagadeen toroqen momogia awaa mende kolooja me? ¹⁷ Ejanon iwoi kuuya nero uutanon kemenkeji, ii korojonanon kemen seleenjen kamaankeja. Ii moma kotoju me qaago?

¹⁸ *“Ii kamaankejato, qaa uu kononanonga kouma buutanonga kamaankeji, iikanon mono

* **15:14:** Luuk 6.39 * **15:18:** Mat 12.34

tiloon munkeja. ¹⁹ Ejemba uu konongianonga iwoi koi kaanja koloon koumakeja: Qaa bologa romongon owen jenanj menj ejemba unjugi komuwutiwaajon momakeju. Olonkalu ama serowilin ambombaajon momakeju. Iwoi yongoro mewombaajon momakeju. Jenonkuukuu qaa qolonmolongoya jewombaajon momakeju. Gemaqege qaa jenj Anutu mepaegowombaajon momakeju. ²⁰ Iwoi kaananon mono ejemba tiloon onomakejato, borogia mende songbama nembanene nenkejuti, iikanon eja monj mende tiloonkeja.” Kianj.

Keinan emba monjon kaparan koma qama kooliro.

Maak 7.24-30

²¹ Jiisasnon Genesaret goman mesaon siti qagara Taia ano Saidon yoroo distrik qata Fonisia iikawaa uutanon keno. ²² Keno Keinan emba, balon iikawaa toya monjon kanj Jiisas welema kokaen qama ijoro, “Ponj, Deiwidwaa gbili, mono kiankomun nomba! Omenon borana kokojinjinj ama muro siimbobolo somata momakeja.”

²³ Qama ijeroto, Jiisasnon qaa monj mende meleeno. Kaen kolooro gowokourutanon kanj kokaen kuun munj ijogi, “Emba ii saama qama kananananon kajiwaajon mono ilaan muna kema.” ²⁴ Kaen ijogi meleeno, “Amananon Israel kanagesowaa lama soosooya iikayadeen hamo qen onomambaajon ama wasinj nonota kajej.” ²⁵ Kaen meleeno emba iikanon kosianon kanj siminj kuma munj ijoro, “Ponj, mono ilaan nomba!”

26 Kaen ijoroto, Jiisasnon kokaen meleema muro, “Qaago, merabora yonoo mirigianonga bered men kasu ononin mende sokombabo. Juuda nono wabaurunana onoo qagia kasu qa-makejon. Niinon waladeen Juuda ejemba ilaan onombe kantri tosaanja ononon mono kasu kaanja mamboma laligowu.”

27 Meleema muroto, embanon ijoro, “Pon, ii saanon mojento, kasu meria yononon mono kaanagadeen togiaa nene dunnonga nene reemonja kamaaro nenkeju.” 28 Kaen ijoro Jiisasnon kokaen ijoro, “Oo emba, goo momalaariga ii somata. Kawaajon welema nonjanjiwaa honja mono koloowaa.” Kaen ijoro moma boratanon aua iikanondeen qeangoro. Kian.

Jiisasnon ji ejemba seiseiya mero qeangogi.

29 Jiisasnon goman ii mesaon kan Galili apu angombaa goraayanon kouma baananon uma kamaan raro. 30 Raro ejemba tuunlembeyanon iwaanon kan ejemba koi kaanja unuangi: Lokon ano ejemba jaagia googa, tosaanja kana borogia eraqeerangoya, tosaanja qaamuun ano tosaanja ji mamaga injiro laligogiti, ii unuama Jiisaswaa kana banon onoongi men qeangon onono.

31 Men qeangon onono qaamuun ejemba yononon qaa jegi kana borogia eraqeerangoya yononon qeangon dingogi lokon yononon kana riin kema kagi jaagia doongoya yononon jaa uun iigi ejemba tuun yononon ii iima walingon Israel ananaa Anutunana mepeseegi. Kian.

Jiisasnon eja 4,000 nene unuagi.

Maak 8.1-10

³² Jiisasnon gowokouruta onono iwaanon kagi kokaen injoro, “Niinon ejemba tuunlelembesomata koi yonoonon wosona mojen. Yonoonon noonon kan ween karon laligon waagi nenegia qaondabororo iijen. Kananon kema laligon batuyanon jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubotiwaajon ii een wasin onomambaajon togojen. Kawaajon ii nene unuagimambaajon mojen.”

³³ Kaen injoro gowokourutanon meleema kokaen ijogi, “Balon qararankonkonan kokanon nononon mono daenkayaga nembanene mamaga mokolon ejemba tuunlelembes koi unuagiwonaga?” ³⁴ Ii moma Jiisasnon kokaen qisin onono, “Onoonon bered dawi raja?” Qisin onono “Bered 7 ano sora melaa tosaan raja,” jen ijogi. ³⁵ Ijogi Jiisasnon ejemba tuunlelembes ii namonon kemen rabutiwaajon jen koton onono kemen ragi.

³⁶ Kemen ragi bered 7 ano sora ii men Anutu gama koolin dangisen jen moton gowokouruta onono yonoonon ii ejemba tuun so toto qen onongi. ³⁷ Toto qen onongi nen nen timbiringogi. Nen timbiringon nene kitia mesaogi kemeroti, ii konde 7 kanon men kululuugi saa qero. ³⁸ Eja nene negiti, yonoo jangogia ii 4,000. Emba merabora yonoo jangogia ii mende meg. ³⁹ Jiisasnon ejemba tuunlelembes onono kengi iyan wangonon uma Magadan gomanon keno. Kian.

16

Boi tosanonj angoletu iibombaajon kaparanj konji.

Maak 8.11-13; Luuk 12.54-56

¹ *Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonkonj) tosanonj Jiisaswaanonj kan qaawaa timbinonj horowaatiwaajonj angobato menj munj kokaenj qisigi, “Mono jena Siwenonga angoletu monj asugiro iibonja.” ² Kaenj qisigi kokaenj meleeno, “Ono weenj kememambaajonj ano iikanonj kokaenj jenkeju, ‘Sombinonj ososaajiwaajonj woranj weenj awaa koloowaa.’

³ “Kaanagadeenj umugawodeenj kokaenj jenkeju, ‘Sombinonj ososaaro koosunonj totowijiwaajonj mono konj musu giliwaa.’ Kaenj kaenj jenj sombimbaa tania iima konj weembaa kania saanonj gosinkejuto, kambanj laligojonj, iikawaa aiweseya gosiwombaajonj mende moju. Ii mende sokonja. ⁴ *Ejemba tuunj bologa namononj laligonj olonkalu amakejuti, iyonononj Anutuwaaiweseya asugiwaatiwaajonj kaparanj komakejuto, Anutunonj gejatootoo eja Joonawaa aiweseya onondabororo aiwese tosia mende toroqenj gendeema onombaa.” Kaenj meleema onomesaonj mongenj keno. Kianj.

Farisii ano Sadusii yonononj wosokondunj kaanja kolooju.

Maak 8.14-21

* **16:1:** Mat 12.38; Luuk 11.16 * **16:4:** Mat 12.39; Luuk 11.29

⁵ Jiisasnon gowokouruta yonowo apu angon koton leegen keuma samon mewombaajon duduugiti, ii iigi. ⁶*Ii iigi Jiisasnon kokaen injoro, “Ono Farisii ano Sadusii paati woi yonoo wosokondungia ano riki sombangia iikawaajon mono galengia men laligowu. Ii awaagadeen mende gosin gema qegi yononon mono yiist kaanja somariin men bolin onombuya.”

⁷ Inijoro qaa gemata ii mende moma asarin batugianon kokaen amin mogi, “Nono bered mende men kajon. Kawaajon jeja me nomaen?”

⁸ Ii amin mogi gejianon kemero kokaen injoro, “Oo onjo momalaarigia melaada, naambaajon ‘Bered mende mejon,’ jen onoangia amin moju?”

⁹ *Noo kaniaa ii naambaajon mende moma kotoju? Niinon bered 5 ii 5,000 yonoojon motowe iikawaa kitia men kululuugi konde dawinon kemen saa qero? Ii duduuju me qaago?

¹⁰ *“Kaanagadeen bered 7 ii 4,000 yonoojon motowe iikawaa kitia men kululuugi konde dawinon kemen saa qero? Ii duduuju me qaago?”

¹¹ Nii beredwaajon qaa mende jejen, ii nomaen ama mende moma kotoju? Niinon beredwaajon qaagoto, Farisii ano Sadusii paati yonoo wosokondungia ano riki sombangia gosin gema qewutiwaajon jejen.” ¹² Kaen injoro iikanondeen qaayaa kania kokaen moma asarigi, “Ahaa! Flaua men somasomarii yiistwaa galen men aowombaajon mende jejato, Farisii paati ano Sadusii

* **16:6:** Luuk 12.1

* **16:9:** Mat 14.17-21

* **16:10:** Mat 15.34-38

paati yonoonon qaa melokanjin gema qewom-baajon jeja.” Kian.

Piitonon Jiisaswaa kania jokolooro.

Maak 8.27-30; Luuk 9.18-21

¹³ Jiisasnon Sisaria Filipai taombaa kosianon kema kanon gowokouruta kokaen qisin onono, “Ejembanon Siwe gomambaa Eja hona noojon nomaen jenkeju? Nii moroga koloojen?” ¹⁴ *Qisin onono meleema kokaen ijogi, “Tosianon ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojan,’ jenkejuto, tosanon ‘Gii Elaija koloojan,’ jenkeju ano tosanon toroqen kokaen jenkeju, ‘Gii Jeremaia me gejatootoo eja walaga yonoononga mon koloojan.’”

¹⁵ Kaen ijogi kokaen qisin onono, “Ano onoangio noojon nomaen jenkeju? Nii moroga koloojen?” ¹⁶ *Qisin onono Saimon Piitonon meleema ijoro, “Gii Hamoqege Toya Kraist ano laaligo Toya Anutuwaa Meria koloojan.”

¹⁷ Kaen ijoro Jiisasnon meleema kokaen ijoro, “Oo Saimon Joonawaa meria, balon eja sa busuyawo monnon qaagoto, noo Amana Siwe gomanon laligoji, iinon mono qaa ii gii gisaano. Kawaajon giinon mono simbawonawo koloojan. ¹⁸ Niinon kokaen gijowe moba: Gii Piito (ananaa qaanon karanjan) koloona niinon karanjan iikawaa qaganon uumeleen kanagesonaa tandoa ambe nanjon onona uugia meagon kotiin nambu. Giinon ii galen koma onona koomu Toyanon ii senjon gomambaa kiropo naguyanon horon onomambaaon amamaawaa. Omejiilan

* **16:14:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8

* **16:16:** Jon 6.68-69

tosaana yonoo ku-usungianon kaanagadeen ii kondeema haamo ama onbombajaan ama-maawuya.

19 **“Niinon Siwe bentotonaa kii meria woi gomaña. Gii namonon singisono somongona iikanon mono Siwe gomanon kaanagadeen soomongoya ewaa. Gii namonon singisono mesaon isana iikanon mono Siwe gomanon kaanagadeen iisana ewaa.”* 20 Kaen jen Hamoqege Toya Kraist kolooroti, ii asuganon jegi monnon mobubotiwaajon gowokouruta yonoojon songo kotakota ama onono. Kian.

Jiisasnon komumambaa qaaya jero.

Maak 8.31–9.1; Luuk 9.22–27

21 Kamban kanona Jiisasnon kanain gowokouruta ii qaa kokaen inisaama jero, “Niinon Jerusalem kema siimbobolo mamaga momaña. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon nugi komumaña. Komuwe ween karoon kolooro koomunonga waamaña.”

22 Jiisasnon kaen jero Piitonon horon mun goraayanon kema kanain qotogon kokaen jen muro, “Oo Pon, ii kamban monnon koloon gombabotiwaajon Anutunon mono sopa somongon gomba.” 23 Qotogon muro eleema Piito kokaen jen muro, “Gii qaa romongojani, ii Anutuwaanon qaaga qaagoto, balon ejemba ano Satan siingiaga. Gii noo kana utumambajaan mona uunanon bolija. Kawaajon Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananonja togowa!” Kian.

* 16:19: Mat 18.18; Jon 20.23

Kraist otaawombaa sewanja

²⁴ *Kamban kanon Jiisasnon gowokouruta qaa kokaen injoro, “Monnon noo gemananon kambaajon moji, iinon mono iyanaa uuseliaa siin kombombanja bologa gema qero ‘Bunja gbilia men kaja,’ jen sisia megi siimbobolo ii bosi-makeba. Ii maripoonon komuwaatiwaa so mokosingon nii notaan kawa. ²⁵ *Monnon laaligoya iyanajon analin angon koma anaa jaajaa laligoji, iinon mono laaligoya hona somongoro soowaa. Soowaato, monnon balombaa laaligoya noojon ama qeleema togon nombaati, iinon mono laaligo honaa kania mokoloon kotiin laligowaa.

²⁶ “Monnon gomanja gomanja yonoo ilawoilaya kuuya koma hororo bunaya kendabororo uuta laaligoya men soon silemale laligon komuro Anutunon qaaya jen tegoro unayanon tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanon mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totoon! Kuuya anana mono wanjana somongon aowombaajon amamaawonja.

²⁷ *“Siwe gomambaa Eja honanon kanagen Siwe gajoba toroya yonowo koi kamaagi Manaa asamaranaja iima aaruwuya. Kamban iikanon motomotoon ananaa nanamemenana gosin irona me tawaya iikawaa so nonombaa. ²⁸ Niinon qaa hona mon kokaen injowe mobu: Koi nanjuti, onoo batugianonga tosonian Siwe gomambaa Eja honanon kin pon koloon asugiwaati, ii

* **16:24:** Mat 10.38; Luuk 14.27 * **16:25:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25 * **16:27:** Mat 25.31; Ond 62.12; Room 2.6

iima kotowuya. Jaawo laligon koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kian.

17

Jiisaswaa selianon letono.

Maak 9.2-13; Luuk 9.28-36

¹ *Ween 6 tegoro Jiisasnon Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon unuama iyangia siri baanja koriga monnon uma gbamenanon laligogi. ² Laligogi jaasewangianon nano Jiisaswaa sele tanianon letoma qaita mon kolooro. Jaasewananon ween jaaya kaanja asariro malekuyanon tualalakota koloon asasagawo kolooro.

³ Kaen kolooro iigi Mooses ano Elaija yoronon asugin onoma Jiisaswo qaa qaa amigi. ⁴ Amigi Piitonon kanain qaa jen Jiisas kokaen ijoro, “Pon, nononon kokanon uukorisoro mojon. Kawaajon siinganon mojan ee, niinon saanon kuun karonon memana. Goojon mon, Mooseswaajon mon ano Elaijawaajon mon.”

⁵ *Kaen ijon nano kokolo tualalakota asamaranawo monnon kamaan aonanon esuun onono iikawaa uutanonga qa aro mon kokaen kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa wombo meranaga. Noo uusiihna somatanon mono iwaanon eja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.” ⁶ Gowoko yononon qaa ii moma jenengia ororo usugon namonon kamaan keegia mamaga mogi.

* **17:1:** 2 Piito 1.17-18 * **17:5:** Jen 22.2; Dut 18.15; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

⁷ Kaen mogi Jiisasnon yonoonon kan selegia oosirin kokaen injoro, “Mono waabu. Keegia mende mobu.” ⁸ Qaa ii moma uun waama woi ii mende iriigito, Jiisasnondeen nano iigi. Kian.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.

⁹ Baananonga roganon kamaan Jiisasnon kokaen jen koton onono, “Ono iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii ejemba mon mende injowu. Siwe gomambaa Eja honanon koomunonga waaro iikawaa gematanon ii saanon jen asarin laligowu.”

¹⁰ *Kaen jen koton onono gowokouruta karoon yononon Jiisas kokaen qisin mugi, “Kana qaawaa boi yononon qaa kokaen ii naambaajon jenkeju, ‘Eja Elaijanon mono waladeen Siwenonga kamaaro Hamoqege Toyanon iikawaa gematanon asugiwaa?’”

¹¹ Qisin mugi meleema kokaen injoro, “Elaijanon waladeen kamaan asugin laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii honagato, ¹² *niinon kokaen injomana: Elaijanon kamaan asugiroto, ii iima kania mende moma kotogito, ejembanon ii angiaa siingia otaan lan ama mugi. Kaaniadeen Siwe gomambaa Eja hona kaanagadeen lan ama mugi Juuda jotamemeya sisiwerowerogiawo yonoo borogianon kemen siimbobolo mobaa.” ¹³ Elaijawaajon kaen jen hona Jon Oomulu ejawaajon qaa injoroti, gowoko yononon ii kaen moma asarigi. Kian.

* **17:10:** Mal 4.5 * **17:12:** Mat 11.14

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.

Maak 9.14-29; Luuk 9.37-43

¹⁴ Jiisas ano gowoko karoŋ yoŋonoŋ baananoŋga kamaan ejemba tuuŋ yoŋoonoŋ kagi eja moŋnoŋ Jiisaswaa kosianoŋ kaŋ simiŋ kuma muŋ kokaen ijoro, ¹⁵ “Poŋ, giinoŋ mono merana kiankomuŋ muba. Ji kiro tama kamaan qero semben aŋ siimbobolo mamaga momakeja. Kambaŋ mamaga tama gerenŋ me apunoŋ kemenkeja. ¹⁶ Niinoŋ ii wama gowokouruga yoŋoonoŋ kajento, yoŋonoŋ ii meŋ qeaŋgoŋ mubombaajoŋ amamaajuya.”

¹⁷ Kaen ijoro meleema muŋ jero, “Yei! Balom-baa ejemba yangisen ano irinqiringiawo, mono kambaŋ dawo oŋowo laligoŋ qato unuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Ii mono wama noonŋ koi kawu.” ¹⁸ Wama kagi Jiisasnoŋ ome ii jeŋ muro mesaŋ keno meranoŋ kambaŋ iikanondeen qeaŋgoro.

¹⁹ Qeaŋgoro gowokourutanoŋ ii iima angiodeen Jiisaswaanŋ kaŋ rama kokaen qisiŋ mugi, “Nononoŋ mono naambaajoŋ ii nononanodeen otaawombaajoŋ amamaajoŋ?”

²⁰ *Qisiŋ mugi kokaen injoro, “Momalaarianŋ melaada koloojiwaajoŋ ii otaawombaajoŋ amamaaju. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injowe mobu: Momalaarigiaa hoŋa ii neŋoŋ kotaa so enagati een, oŋonoŋ saanoŋ baanŋ kokawaa Toyaajoŋ kokaen jeŋ kotowuyaga, ‘Gii mono baanŋ ii metogoŋ waama kema leegen endu amba.’ Kaen jeŋ moma laarigi iikawaa so kolooro endu

* **17:20:** Mat 21.21; Maak 11.23; 1 Kor 13.2

kembaa. Anutu moma laarigi inaanj onono iwoi mombaajonj mende osiwuyaga.” ²¹ (Ome tania kaanja ii mono qama koolinj nene singi laligonj otaawonja. Iwoi morota monj aninj mende kouma kembaa. Kianj.)

Jiisasnonj koomuyaa Bunja jero indinj woi kolooro.

Maak 9.30-32; Luuk 9.43b-45

²² Jiisasnonj gowokouruta yonowo motoonj Galili prowins uutanonj liligonj kananonj kengi Jiisasnonj qaa kota kokaen injjoro, “Anutunonj Siwe gomambaa Eja honja ii balonj ejemba yonoo borogianonj ama muro kemebaa. ²³ Kemero ii qegi komuwaa. Komuro weenj karoonj kolooro mono koomunongga waabaa.” Gowokourutanonj ii moma uugianonj bimooro wosobiri mogi. Kianj.

Jiisasnonj jiwowonj jigowaa takisya ano.

²⁴ *Jiisasnonj gowokouruta yonowo Kaperneam taononj kougi jiwowonj jigowaa takis meme eja yonononj Piitowaanonj kanj kokaen qisin mugi, “Onoo boigianonj jiwowonj jigowaa takisya ambaa me qaago?”

²⁵ Qisin mugi “Oonj!” jero. Kawaa gematanonj Piitononj miri uutanonj uro Jiisasnonj qaa mutuya kokaen qisin muro, “Saimon, gii nomaen romongojan? Daen yonononj konkororowaa takis ano takis tosaanja (custom, revenue) ii balombaa kinj eja ponj yonoojonj amakeju? Kantri toya anana me wabaya yonononj ii angi menj kululuunkeju?”

²⁶ Kaen qisin muro meleema “Wabaya yonononj,” jero. Kaen jero Jiisasnonj kokaen

* **17:24:** Eks 30.13; 38.26

ijoro, “Kaen amakejutiwaajon kantri toya anana ii ambombaa so mende koloojon. ²⁷ Kaen koloojonto, takis mende anin eja iyonoo uugianon boliwabotiwaajon mono kema kasa uupanga apu angonon giliwa. Gilin sora mutuya horon mewaati, mono iikawaa qaa oota mesagon monen kota iikanon mokoloowaga. Monen kota ii eja woi anaraa takisnaraa so. Mono ii men onoma iikanon noojon ano geenjaajon takis amba.” Kian.

18

Gowoko batugianon moronon uuta kolooja?

Maak 9.33-37; Luuk 9.46-48

¹ *Kamban kanon gowoko yononon Jiisas-waanon kan kokaen ijogi, “Siwewaa bentoton uutanon moronon uuta kolooja?” ² Kaen ijogi merabora melaa mon qaro karo batugianon ano nano. ³ *Nano kokaen jero, “Niinon qaa hona mon kokaen injowe mobu: Uugia mende meleema merabora kaana mende koloowuti een, on mono kamban monon Siwewaa bentotonon mende keubuya.

⁴ “Kawaajon monon iyan men kamaan aon merabora kakaan koloowaati, iinon mono Siwewaa bentoton uutanon uuta kolooja. ⁵ Monon merabora koi kaana mon noo qananon koma horon kalan kombaati, iinon mono nii koma horon nombaa.” Kian.

* **18:1:** Luuk 22.24 * **18:3:** Maak 10.15; Luuk 18.17

Singisongowaa kongoro mono qotogowu.

Maak 9.42-48; Luuk 17.1-2

⁶ Jiisasnon toroqen kokaen jero, “Merabora koi kaanja moma laarin nonjuti, monnon iyonoononga mon kongoro ama muro singisonggo ambaati, eja iikanon mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunon lombo iikawaa irona nomaen muro soyanon koloonaga? Kemun kowonjin aroyanon somongon kowe biiwianon giligi kemenagati, iikanon mono afaankota koloonaga.

⁷ “Singisongowaa siipatitianon mono afaanagadeen koloonkeja. Kawaajon balon ejemba onoojon ‘Yei!’ wosobiri mojen. Monnon siipatiti angon komambaajon amamaankejato, mon moronon tosaaja kongoro ama onono singisonggo ambuti, iwaajon mono ‘Yei!’ qama wanjinjingon saajen. Siimbobolo uutanon mono iwaa qaganon ubaa.

⁸ * “Boroganon me kanaganon singisonggo ambaatiwaa kongoro ama gombaati een, ii mono koton giliwa. Koton gilingo borodomon me kanadomon laligon laaligo kombombanja mokoloon oompeleen mokoloowagato, kana boroga woiwo laligona kanagen gere sianon giligi kemebabo. Sia gereya ii tetegoya qaa jewaa.

⁹ * “Kaanjadeen jaaganon singisonggo ambaatiwaa kongoro ama gombaati een, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma gilingo jaakoga motoongowo laligon laaligo kombombananon keuma oompeleen mokoloowagato, jaaga woiwo

* **18:8:** Mat 5.30 * **18:9:** Mat 5.29

lalgona gere siawaa gerenon giligi kemebabo. Kian.

Lamanon soorotiwaa sareqaa

Luuk 15.3-7

¹⁰ “Ejemba melaa koi yonoononga mon men kamaan mububotiwaajon mono galengia mewu. Niinon qaa kokaen injowe mobu: Yonoo koko-jiji gajobaurugianon Siwe goman iikanon noo Siwe Amanaa kosianon laligon jaasewan suulan iimakeju. Kawaajon jejewili mono mende ama onombu. ¹¹ (Siwe gomambaa Eja honanon mono ejemba soogiti, ii men letoma onono oyanboyan koloowutiwaajon kamaaro.)

¹² “Ono qaa koi kawaajon nomaen romonjoju? Eja mombaa lamauruta 100 laligogi yonoononga monon soon jinjaun keno toyanon nomaen ambaa? Iinon mono 99 ii baananon onomesaon kema motoongo jinjaun kenoti, iikawaajon mongama kembaa. ¹³ Mongama kema laligon mokoloowaati een, niinon qaa hona mon kokaen injowe mobu: Iinon 99 jinjaun mende kengiti, iyonoojona kamban iikanon mamaga mende aisoowaato, motoongo iikawaajon honombononaga mende aisoon laligowaa. ¹⁴ Iikawaa so onoo Mangia Siwe gomanon laligoji, iinon mono ejemba melaa koi yonoononga monon soon gere sianon mende kemebaatiwaajon momakeja.” Kian.

Alaganon singisongo ama gono kokaen amba:

¹⁵ * “Umeleen alaganon singisongo ama gombaati een, gii mono iwaanon kema jaasewan qen

* **18:15:** Luuk 17.3

mun kana songiroti, ii qendeema muba. Kaen ana qaaga moma baatanon kambaati een, giinon mono alaga haamo ama muna mombo uumotoonngo ama laligowao. ¹⁶*Kaen ana qaaga moma iikawaa baatanon mende kambaati een, giinon mono toroqen ala motoonngo me woi uruama iwaanon kembu. Buna Terewaa qaa kokawaa so mono kaen amba, 'Qaa kuuya ii ejemba woi karoonon nanjon jegi kotiiwaa.'

¹⁷ "Kaen анги qaagia moma iikawaa baatanon mende kambaati een, giinon mono uumeleen kanagesowaa jotamemeya ii injiona iwo amin mobu. Amin mobuto, iyonoo qaa baatanon kaanagadeen mende kambaati een, ii mono asuganon jegi jawo kolooro uumeleembaa gadokopa kaana ama mun laligowa. Takis tiliqiligiawo megis sisigia menkejuti, iikawaa tani kaana ii mono mesaona seleenjen laligowaa.

Singisongowaa soomongoya ano iisana

¹⁸ *"Niinon qaa hona toon mon kokaen injiowe mobu: Ononon singisongo namonon somongowuti, ii kuuya mono Siwe gomanon kaanagadeen soomongoya ewaa ano singisongo balonon mesaon isambuti, ii kuuya mono Anutunon mesaoro Siwe gomanon kaanagadeen ewaa.

¹⁹ "Toroqen qaa kokaen injiowe mobu: Namonon onoononga woiyanon qaa ii me ii kawaa-jon uumotoon ama qama kooliwaotiwaa qaa somongowaoti, noo Manna Siwe gomanon laligoji, iinon mono ii orono buna qen aowaota. ²⁰ Ii

* **18:16:** Dut 19.15 * **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23

kokaembaajon: Ejemba woi me karoonoŋ noo qananon iikanon me kanon ajoroowuti, niinon mono iikanon yonoo batugianon laligomaŋa.” Kian.

Welenqege kiankomuya qaa iwaa sareqaa

²¹ *Kamban kanon Piitonon Jiisaswaanon kan qaa kokaen ijoro, “Poŋ, alananon singisonŋo ama nomakeji, niinon ii indin dawiwaa so mesaowe sokombaa? Indin 7 ii mamaga. Iikawaa so mesaowe sokombaa me qaago?” ²² Jiisasnon ii moma kokaen meleema muro, “Indin 7 qaagoto, 70 taims 7 ii* mesaona sokombaa. Niinon kaen gijojen. ²³ Iikawaa kania ii kokaen jen asarimaŋa. Siwewaa bentoton 7 ii kin eja pombaa so ambe kokaen kolooja: Kinon welenqegeuruta onoono monengia galen kongiti, iikawaa aren papiaya qendeengi mindingowaatiwaajon kaparan kono.

²⁴ “Kaen kanain monen 7 iikawaa sunduya gosin mindingogi kanon eja mon wama kagi iwaa jaanon nano. Tosaya ii 10 milyon Kina iwaanon ero. ²⁵ Ii eroto, tosaya ii kumambaajon monen mende sokono amamaarotiwaajon ama somatayanon nama kokaen jen kotoŋ, ‘Esuhi-naya eji, ii kuuya mono sewan mewutiwaajon ambu. Ii ano embameraan 7 kaanagadeen mono sewangia mewutiwaajon anŋi monen karo iikanon tosaya ii kumbu.

²⁶ “Kaen jen kotoŋ welenqegeyanon batanon kamaan simin kuma usugon kokaen welema

* **18:21:** Luuk 17.3-4 * **18:22:** 70 taims 7 = 490. Kawaa so alagaa singisonŋoya ii mono suulan mesaowa.

muro, ‘Gii mono uugere mende ama mokosingon mamboma nona goonon tosaga kuuya ii saanon kuma gomaŋa.’ ²⁷ Kaen welema muro somatayanon welenqe qeyaaŋon wosomomo ama tosaya ii koton mesaon isano kamaaro. ²⁸ Kamaaroto, seleengen kema kanon welenqe alia mon mokoloon iiro. Iwaa tosaya ii ween 100:waa tawaya (Kina 2,000) kawaa so iwaanon ero. Ii iima aroya kotakota men mosoma kokaen ijoro, ‘Noonon tosa goonon eji, ii mono kuma nombaga me?’

²⁹ “Kaen ijoro welenqe alianon batanon kamaan simin kuma usugon kokaen welema muro, ‘Gii mono uugere mende ama mokosingon mamboma nona goonon tosaga ii saanon kuma gomaŋa.’

³⁰ “Kaen ioroto, iinon ii togon kema jenteego eja majistreit ijoro men somonŋon kapuare mirinon oonŋi raro tosaya kundaborogi kamaawaa. ³¹ Iwoi ii kolooro welenqe alaurutanon tani ii iima uugia kobooro wosobiri moma kema iikawaa sunduya kuuya ii somatagia ijogi moro.

³² “Ti moma somatagianon welenqe mutuya ii qaro jaayanon karo kokaen ijoro, ‘Gii gawon meme eja bologa! Gii tosaga koton mesaomambaajon qisin nona niinon ii kuuya mesaon gonjen. ³³ Niinon giima koboon kiankomun gombe giinon kaanagadeen iikawaa so welenqe alaga kiankomun muna sokonaga.’

³⁴ “Somatayanon kaen ijoro irinŋa soono welenqe iikawaa qaaya jen tegon kasa miriwaa galen yonoo boronon ama muro siimbobolo mamaga moma rabaa. Iikanon rama tosaya

kin pombaanon eroti, ii kuuya kundabororo kamaawaa. ³⁵ Sareqaa kokawaa hona ii kokaen: Ono motomotoon alagiaa singisongoya uugianon mende mesaowuti een, noo Siwe Mannanon mono kaanagadeen qaa iikawaa so ama onombaa.” Kian.

19

Loemba mesaon aowawaa qaaya

Maak 10.1-12

¹ Jiisanon qaa ii jedaborongo Galili prowins mesaon Jordan apu koton leegen kema metetereen kamaan mombo apu ii koton Judia prowinsnon karo. ² Karo ejemba tuunlembenon otaan kagi iikanon men qeangon onono.

³ Men qeangon onono Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) tosianon iwaanon kan qaawaa timbinon horowaatiwaa angobato men mun kokaen qisin mugi, “Ejanon kania ii me woiwaajon embia mesaowaati, ii Kana qaa uuguwaa me qaago?”

⁴ *Qisin mugi meleema kokaen injoro, “Mokomokoloo Toyanon mono kanakanaiyanon ii ‘Eja ano emba laligowutiwaajon mokoloon onono.’ Bun qaa ii weengogi me qaago?”

⁵ *Mokoloon kokaen jero, ‘Kawaajon ejanon mono nemunman oromesaon embiaanon kema qokotaaro yoronon sele motoongo koloon laligowao.’ Qaa ii weengogi me qaago? ⁶ Kaen ama toroqen woi mende koloojaoto, sele motoongo koloon laligowao. Anutunon eja ano

* 19:4: Jen 1.27; 5.2 * 19:5: Jen 2.24

emba mindirin oronoti, ejemba monnon mono ii mende mendeema oromba.”

⁷ *Kaen injoro kokaen ijogi, “Ejanon mesaon aoao papia oon embia saanon mesaowaa. Moosesnon mono naambaajon qaa kaen jen koton nononota eja?” ⁸ Kaen ijogi kokaen jen onono, “Moosesnon mono uugia kotiga kolooroti-waajon ama embia mesaowaatiwaa qaa kaen jen kotoroto, kanakanaiyanon kaen mende ero.

⁹ *Niinon kokaen injowe mobu: Embianon olonkalu mende ano kilen otaan emba mon mewaati, iinon mono serowilin ambaa. Monnon emba mesamesaoya mewaati, iinon mono serowilin ambaa.”

¹⁰ Jiisasnon kaen injoro gowoko yononon ijogi, “Loemba batugaranon mesaon aoaoawaa songo kaen eji een, mono loemba mende koloonin sokombaa.”

¹¹ Kaen jegito, Jiisasnon kokaen meleeno, “Iikawaa qaaya kuma ononjeni, ejemba kuyanon ii iyangiaajon angon koma iikawaa so saanon mende ambuto, Anutunon qaa ii ejemba tosaanja yonoojon ononoti, iyononondeen mono iikawaa so ambu. ¹² Kawaa kania ii kokaen: Tosianon nemun goron uutanon koloon iikanonja kanain loemba koloowombaa-jon mende moju. Tosianon ejembanon selegia koton* kondoon onongi loemba koloowombaa so mende kolooju. Tosianon Siwe bentotonjaajon

* **19:7:** Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **19:9:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

* **19:12:** Eja tunja konkombaaajon jeja.

ama loemba mende koloowombaa qaaya jen somongon qaagia ii otaankeju. Monnon qaa ii me ii moma angon koma otaamambaa so kolooji, iinon mono iikawaa so amba.” Kian.

Jiisasnon merabora kotuegon onono.

Maak 10.13-16; Luuk 18.15-17

¹³ Kamban kanon tosanon merabora busub-uusu unuama Jiisasnon boria wangianon ama gama kooliwaatiwaajon iwaanon kagito, gowoko yononon ejemba ii jen gewagon onongi. ¹⁴ Kaen angi Jiisasnon kokaen jero, “Merabora melaa ii saanon onomesaogi noonon kawu. Siwe-waa Toyanon ejemba kaanja ii bentotonja bunaqen onombaa. Kawaaon ii mende somongon onombu.” ¹⁵ Kaen jen boria wangianon ama onomesaon mongen keno. Kian.

Jiisasnon eja qabunayawo mombaa qambanmamban qaa jero.

Maak 10.17-31; Luuk 18.18-30

¹⁶ Kamban monnon eja monnon Jiisaswaanon kan kokaen qisin muro, “Boi, niinon nanamemen awaa nomaen ama laaligo kombombanja bunaqen aowenaga?” ¹⁷ Qisin muro kokaen ijoro, “Nanamemen awaa nomaen, naambaaon iikaen qisin nonjan? Motoongoyanon mono awaa kolooja. Laaligo kombombananon keumambaaon mobaati een, gii mono jojopan qaa ten koma laligowa.”

¹⁸ *Kaen ijoro moma kokaen jero, “Naa jojopan qaawaajon jejan?” Jero Jiisasnon ii

* **19:18:** Eks 20.13-16; Dut 5.17-20

moma ijoro, “Mono koi: ‘Monj mende qena komuwa. Serowilin mono mende amba. Iwoi monj mono yongoro mende mewa. Jenonkuukuu mono mende ama muba. ¹⁹ *Nemunmanga mono goda qen oromakeba,’ ano ‘Geenga jopagon aonkejanj, iikawaa so mono ejemba kuuya jopagon onomakeba.’ ”

²⁰ Kaen ijoro eja gbaworonon kokaen jero, “Ii kuuya mono tenj koma laligon waabe. Naambaajon mombo amamaajen?” ²¹ Kaen jero Jiisasnon ijoro, “Gii akadamuwo laligomambaajon mobagati eenj, mono kema esuhinaga sewanja mewutiwaajon ana monenj karo ejemba wanaya onomba. Kaen ana esuhinaga somata (maa suanj, milyon Kina kaanja) ii Siwe gomanon enj gombaa. Kaen ama nii notaan kawa.”

²² Kaen jeroto, gbaworonon qaa ii moma esuhinaya mamaga erotiwaajon ama wosobiri moma jaaya bosoleero eenj mesaon keno. ²³ Mesaon keno Jiisasnon gowokouruta kokaen injoro, “Ninonj qaa honja monj kokaen injowe mobu: ‘Yei!’ Ejemba qabunagiawo yonononj mono Siwewaa bentotononj keubombaajon bimoonj kupukapa ambuya. ²⁴ Ii kokaen jenj asarimanja: oro somata kamel ii sosoro ootanonj saanonj mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabunagiawo yonononj Anutuwa bentotonj uutanonj keubombaajon bimoonj osiwuya.”

²⁵ Kaen injoro gowoko yonononj aarun tililingonj kokaen jegi, “Oopopoonj! Ejemba morononj mono Siwewaa bunja koloona?”

* **19:19:** Eks 20.12; Dut 5.16; Lew 19.18

²⁶ Kaen jegi Jiisasnon uun injiima kokaen jero, “Ejembanon ii angobato men amamaan osinkejuto, Anutunon mono iwoi kuuya saanon amakeja. Iinon iwoi mon ama memambaajon mende amamaan osinkeja.” Kian.

Jiisaswaa gawon memewaa tawaya

²⁷ Piitonon qaa ii moma meleema kokaen ijoro, “Moba, nononon mono iwoinana kuuya mesaon gii gotaan kanin. Iikawaa tawaya mono naa iwoiga mewon?” ²⁸ *Kaen ijoro Jiisasnon kokaen injiijoro, “Niinon qaa hona mon kokaen injioweb mobu: Iwoi kuuya gbilia kolooro Siwe gomambaa Eja honanon jinkaron dunanon raro asamararananon asariwaati, kamban qaita mon iikanon nii notaan kagiti, ononon mono kaanagadeen jinkaron dun 12 kanon rama Israel tuun 12 yonoo qaagia gosin jen tegowuya.

²⁹ “Mononon noo ganaajon ama iwoi mon mesaroti, ii jigo miria, daremunu, naambeeta, nemunmana, meraboraana me gawon molalena ii onomesaoro Anutunon mono iikawaa irona uugun meleema muro seiwaa. Kaen seiro laaligo kombomana tetegoya qaa buna qen aowaa. ³⁰ *Kaen koloowaato, mutuya onoononga mamaganon daaburuya koloogi daaburuya yoonoononga mamaganon mutuya koloowuya.” Kian.

20

Wain gawon meme ejemba yonoo sareqaa

* **19:28:** Mat 25.31; Luuk 22.30
13.30

* **19:30:** Mat 20.16; Luuk

¹ Jiisasnon jero, “Siwewaa bentotona ii kokaen: Balon toya monnon umugawodeen waama seleengen kema eja tosaana injiima wain gawonanon monen gawon mewutiwaajon qisin onono. ² Qisin onono ‘Saanon,’ jegi ween motoongowaa tawaya (Kina 20) onombaatiwaajon uumotoon angi wasin onono wain gawonanon kengi.

³ “Kengi 9 kilok kawaa so kolooro mombo torongen kema eja tosaana maaket sombenanon een nanngi injiuro. ⁴ Injiima kokaen injiuro, ‘Ono mono kaanagadeen noo wain gawonanon kema gawon megiti tawagia soyanondeen onomanja.’

⁵ “Kaen injiuro wain gawonon kengi. Kengi 12 kilok kolooro mombo keno ano mare 3 kilok kawaa so dunanon mombo seleengen kema kaanagadeen ano. ⁶ Kaen koloon mare 5 kilok kawaa so seleengen keno eja tosaana dunanon mombo een lan nanngi injiuro. Injiima kokaen qisin onono, ‘Ono mono naambaajon ween koriga koi een laligoju?’

⁷ “Kaen qisin onono kokaen meleengi, ‘Monnon monen gawon mewombaajon mende qisin nononja. Kawaaajon een koi nanjon.’ Meleengi kokaen injiuro, ‘Ono mono kaanagadeen noo wain gawonanon kema gawon mewu.’ ⁸ *Gawon megiti mare kolooro wain gawon toyanon gawon galeña horon kokaen iuro, ‘Gii mono gawon meme eja onooma tawagia onomba. Tetegoya mare kolooro kajuyati, iyonoononga kanain

* **20:8:** Lew 19.13; Dut 24.15

tawagia onoma kena gomaambadeen kajuyati, iyonoonon tegowa.’

⁹ “Kaen injoro mare 5 kilok gawonon kagiti, iyononon kougi ween motoongowaa tawaya (Kina 20) ii motomotoon onono. ¹⁰ Wala gawonon kagiti, iyononon kouma tawagia uugun mewutiwaajon romongogito, ii motomotoon kaanagadeen ween motoongowaa tawaya onono. ¹¹ Tawa motoongo iikayadeen men kanain balon toyaajon uugianon njindin-nunduru jen jen mun kokaen jegi, ¹² ‘Nono ween geriawonon nogo arin gawombaa lombota bosinjonato, eja ii dologo kan gawon mewutiwaajon qisin ononjana. Yononon aua motoongowaa so gawon mejuyato, giinon kilen yonoojon moma onona nonowo ororon kolooju. Ii mende sokonja.’

¹³ “Kaen jegito, yonoononga mombaajon kokaen meleema jero, ‘Alana, nii giwo qaa jen ween motoongowaa tawa (Kina 20) gomambaajon uumotoon anjota. Kawaa so tawa iikayadeen gombe sokonja. Mono ii romongowa. ¹⁴ Uuga iikawaajon boliwaati een, mono geengaa tawaga men kemba. Eja dologo gawon mewutiwaajon qisin ononjeni, iyonoojon kaanagadeen tawa gonjeni, mono iikayadeen onomambaajon mojen.

¹⁵ ‘Neenaa monenon neenaa aihnaa so ambe sokonja me qaago? Niinon loloogendeen ononjenjiwaajon uuganon baagon jaaga bosoleeja me?’ ¹⁶ *Jiisasnon qaa ii jedaboron kokaen jero,

* **20:16:** Mat 19:30; Maak 10:31; Luuk 13:30

“Iikawaa so konoga yononon mutuya koloogi mutuya yononon konoga koloowuya.” Kianj.

Jiisasnon koomuyaa qaaya jero indin karoon kolooro.

Maak 10.32-34; Luuk 18.31-34

¹⁷ Jiisasnon Jerusalem sitinon ubombaajon balon kana kenji gowokouruta 12 ii horon onjoma goraayanon kema kokaen injoro, ¹⁸ “Mobu, anana Jerusalem ubonja. Iikanon monjon Siwe gomambaa Eja honja memelolo menj muro jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yonoo borogianon kembaa. Yononon komuwaatiwaa qaaya jedaboron ¹⁹ waba gawman yonoo borogianon ama mubuya. Ama mugi mepaegon ooli waaya-wonon qetaalin talungowuya. Qetaalin talungon maripoonon qegi komuwaa. Komun ween karon kolooro koomunonga waabaa.” Kianj.

Jeims Jon yoroo nemungaranon iwoiwaajon weleno.

Maak 10.35-45

²⁰ Kamban kanon Zebediwaa merawoita yoroo nemungaranon merawoita yorowo Jiisaswaanon kan simin kuma mun iwoi qaita mombaa welemambaajon jero. ²¹ Kaen jero qisin muro, “Gii naa iwoiwaajonja mojan?” Qisin muro kokaen ijoro, “Giinon saanon jen kotona noo merawoina koi yoronon mono goo bentotonon eu uma monjon boro dindinganon ano monjon boro qaniganon rama iwoi kuuya galen kombuyaga.”

²² Kaen ijoroto, Jiisasnon meleema kokaen jero, “Onjo iikawaa kania mende moma yagon welenju. Niinon qambi aasonawo nemanati, oro

ii saanon nen siimbobolo mobaota me qaago?” Kaen jero moma “Saanon newota,” ijori. ²³ Ijori kokaen irijoro, “Ii onanon! Niinon qambi aasonawo nemanati, oro ii kaanjadeen newaoto, noo boro dindinanon me qaninanon moronon rabaati, niinon qaa ii jen kotomanatiwaa so qaago. Noo Mannanon dun woi ii daen yoroojon mozozongoroti, ii mono yoroojon orono niwo rama iwoi kuuya galen komakebona.” Kian.

Galen honanon mono welenqeqeya kolooya.

²⁴ Daremun woi yoronon kaen welema muri alaurugara 10 yononon ii moma uugia boliro. ²⁵ *Kaen boliroto, Jiisasnon onoono kagi kokaen injoro, “Namowaa kantria kantria yonoo jawinurugianon mono eja pon kaana ama onomakeju. Yonoo somatagianon mono qaa jen koton ejemba mindingon onoma kusungia qendeemakeju. Ono yonoo kaniagia ii saanon moju. ²⁶ *Onoo batugianon sili iikaana ewaboto, monnon onoo batugianon somatagia koloomambaajon moji, iinon mono welen qen onoma laligowa.

²⁷ “Kaanagadeen monnon onoo batugianon jetamemeya mutuya laligomambaajon moji, iinon mono onoo newo baagianon laligon welenqeqegia omaya koloowa. ²⁸ Siwe gomambaa Eja honanon mono kaanagadeen sili kaana qendeema iyaana welen qen mubutiwaajon ama mende karoto, mono welen qen onoma

* **20:25:** Luuk 22.25-26 * **20:26:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

ejemba kuuya onoo dowegia memambaaonj ama kamaan laaligoya qeleema mesaowaa.” Kianj.

Jiisasnon eja jaagoo woi jaagara metooro.

Maak 10.46-52; Luuk 18.35-43

²⁹ Jiisasnon gowokouruta yonowo Jeriko siti mesaowombaaonj angi ejemba tuunlelembenonj onjotaan gemagianonj kagi. ³⁰ Kaenj kagi eja jaagoo woi kana goraayanonj rari. Rari “Jiisasnonj uruugumambaaonj anja,” jegi moma kokaenj qari, “Ponj Deiwidwaa gbili, mono kiankomun noromba!”

³¹ Kaenj qari ejemba tuun somata yonononj bo rabaotiwaajonj qotogonj orongito, iyorononj mono kaparanj koma kokaenj qari, “Ponj Deiwidwaa gbili, mono kiankomun noromba!” ³² Kaenj qari Jiisasnonj doronj ama iwaanonj kawaotiwaajonj qaro kari kokaenj qisinj orono, “Alawoina, niinonj naa iwoi ama oromambaaonj moja?”

³³ Kaenj qisinj orono kokaenj ijori, “Ponj, noro jaanara mombo uwobaajonj mojo.” ³⁴ Kaenj ijori Jiisasnonj yoroojonj wosoya moma jaagara oosiro iikanondeenj tooro uunj Jiisas otaanj gematanonj keni. Kianj.

21

Jiisaswaajonj mare kongi Jerusalem uro.

Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

¹ Jiisasnonj gowokouruta yonowo Jerusalem siti dodowinj Oil gere baananonj Betfage gomanonj kagi. Kanj gowokowoita woi wasinj oromambaaonj ama ² kokaenj irijoro, “Gomanj jaasewansewan raji, mono iikanonj kembao. Kema iikanonj keuma

dongi embia kasanon somongogi nanji ano dongi melaa ii iikanondeen mokoloon orombaota. Ii mono isama oroma men noonon kawao.

³ “Aisni monon qaa mon jero kokaen ijowao, ‘Ponnanaron mono iikawaajon amamaaja.’ Kaen ijori dongi ii uulanawo orono koi kawao.” ⁴ Anutunon qaa mon gejatootoo eja mombaa uutanon anota jeroti, iikanon honawo koloowaatiwaajon kaen kolooro. Qaa ii kokaen,

⁵ * “Oo Jerusalem ejemba Zaion baanja liligon laligojuti, iyonoojon mono kokaen injigi mobu,

‘Mobu, onoo kin pongianon mono onoonon asugiwaa.

Iinon gumbonjonjon ama dongi qaganon rama kawaa.

Dongi lombo bosimakejiwaa meriaa qaganon rama kawaa.” ’

⁶ Jiisasnon gowokowoita wasin orono kema qaa irijorotiwaa so ani. ⁷ Yoronon dongi nemunmera uruama kari. Kari malekugia qetegon dongi qagaranon анги Jiisasnon meriaa qaganon uma raro.

⁸ Kaen rama keno ejemba tuunlelebenon goda qen malekugia qetegon kana somatanon tambongi tosanon gere uutanon kema boria memburatin kana somatanon tambongi. ⁹ * Tambongi ejemba tuunlelembe somata wala koma horon kengiti ano gematanon otaan kagiti, iyononon kokaen jen qagi,

“Hoosana! Anutu mepeseejon.

* 21:5: Zek 9.9 * 21:9: Ond 118.25, 26

Deiwidwaa gbili oowe oowe! Pombaa qatanonj kawaati, Anutunonj mono ii kotue-gowa.

Hoosana! Qabunaga mepeseeninj eukanonj uja! Oowe oowe!”

¹⁰ Kaen qagi Jerusalem sitinonj uma sitiwaa ejemba kuuyanonj aarun gujumaju ama kokaen qisigi, “Eja koi mono moroga?”

¹¹ Qisigi ejemba tuunlelembe yonononj kokaen meleengi, “Iinonj mono gejatootoo eja Jiisas, Galili prowinswaa gomaŋa Nazaretga.” Kianj.

Jiisasnonj jiwowonj jigo jen kobooro.

Maak 11.15-19; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

¹² Jiisasnonj jiwowonj jigowaa totonj uutanonj keno. Iikanonj ejemba injiuro hina sewanŋa mewutiwaajonj angj sewanŋa megiti, iinonj ii kuuya konjoma onono kamaagi. Monenj utekute ejemba yonoo jakegia metaama meleenonj kenji. Kaanagadeenj kewo sewanŋia mewutiwaajonj angiti, iyonoo dunj raragia ii kaanjiadeenj riitano kenji. ¹³ *Kaen ama kokaen injiuro, “Aisaianonj qaa monj kokaen oorota eja, ‘Noo jigonanonj mono qamakooli miri koloowaatiwaajonj qabu.’ Qaa ii ejato, onjo ii utegogi kikekakasililinj yonoo kobaa kaanŋa kolooja.”

¹⁴ Kaen kolooro jaagoo ama lokonj ejemba ii jiwowonj jigononj iwaanonj kagi menj qeangonj onono. ¹⁵ Kaen kolooroto, jigo gawonj galenj ano Kana qaawaa boi yonononj angoletonj meroti, ii iigi ano merabora jiwowonj jigononj qama “Hoosana!

* **21:13:** Ais 56.7; Jer 7.11

Deiwiidwaa gbili oowe oowe!” jegiti, ii injiima uubologa mogi.

¹⁶ *Uu bologa moma kokaen jen mugi, “Merabora qaa qajuti, ii mojan me qaago?” Jen mugi kokaen meleema onono, “Saanon mojen. Ono kambaŋ monjen Buŋa qaa koi weengogi me qaago,

‘Giinon mono merabora ano mera sayawo aju nenkejuti, ii kuma onona geennga tororo mepeseen gomakeju.’

¹⁷ Kaen meleema onoma onomesaon mare kolooro siti mesaon Betani kema ero. Kian.

Jiisasnon fig gere mon qasuaaro gororongo.

Maak 11.12-14, 20-24

¹⁸ En umugawodeen waama mombo sitinon kema nenewaajon komuro. ¹⁹ Nembanenewaa komuŋ kana goraayanon fig gere* mon iima kawaa kanianon keno. Kenoto, hona mende mokoloroto, qasenagadeen iiro. Kaen iima gere ii kokaen jen muro, “Giinon mono kambaŋ monjon honga mombo mende ewa.” Kaen jen tegon muro fig gere iikanon mono iikanondeen gororongo.

²⁰ Gororongo gowokourutanon ii iima aarun kokaen jegi, “Fig gerenon mono nomaen ama alanzaŋ pilitiknon gororongoja?” ²¹ *Jegi Jiisasnon kokaen meleeno, “Niinon qaa hona

* **21:16:** Ond 8.2 * **21:19:** Fig ii sambi gerewaa alia mon. Ii gawonjianon komogi hona naanawoga kolooro mamaga nenkeju.

* **21:21:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2

monj kokaen injijowe mobu: Momalaari pondan menj uuwoi mende ambuyati eenj, fig gerewaanonj iwoi kolooji, onjononj iikayadeen mende ambuyato, koi mono kaanagadeen saanon ambuyaga: Baanja kokawaa toyaajonj kokaen jen kotowuyaga, ‘Mono baanja koi qetegonj wama waama kema kowenonj amba.’ Kaen jen koton Anutu moma laariro mono iikawaa so koloowaa.
²² Naa iwoiwaajonj qisinj qama kooliwuti, ii kuya buna qen aowombaajonj moma laarigi mono bunjagia koloowaa.” Kianj.

Jotamemeya yonjononj Jiisaswaa ku-usunjaajonj qisigi.

Maak 11.27-33; Luuk 20.1-8

²³ Jiisasnonj jiwowonj jigowaa totonj uutanonj kema ejemba kuma onono jigo gawonj galen ano kantriwaa jotamemeya tosaanja yonjononj iwaanonj kougi. Kouma kokaen qisinj mugi, “Gii kokanonj iwoi anjani, ii mono morononj jen koton gono amakejanj? Iikawaa ku-usunja ii mono morononj gono?”

²⁴ Qisinj mugi kokaen meleema onono, “Ninonj kaanagadeen qaa monj qisinj onomana. Ii meleema nombuti eenj, niinonj kaanagadeen morononj ku-usunj nono iwoi koi amakejenj, ii injijomana. ²⁵ Jononj ejemba oomulu menj onoma laligoroti, iinonj iikawaa ku-usunja ii daenkaya mero? Siwe Toyanonj muro me balonj toyanonj mugi?” Kaen meleema onono batugianonj aminj moma kokaen jegi, “‘Ku-usunjanonj Siwenonga asugiro,’ kaen jewonjati eenj, iinonj mono kokaen

jewaa, ‘Ono mono naambaajon Jon mende moma laarin mug?’ Ii mende sokonja.

²⁶ Me ‘Balon ejembanonga asugiro,’ jewonati een, nononon mono ejemba tuun yonoojon toroko moma amamaawonga. Kanageso kuuya yononon Jombaajon ‘Gejatootoo ejaga kolooja,’ jen laligoju.” ²⁷ Qaa kaen gosin Jiisaswaajon kokaen meleengi, “Ii mende mojon.” Kaen meleengi Jiisasnon kokaen injoro, “Kaen kolooro niinon kaanagadeen iwoi koi amakejeniwaa kusuna moronon nonoti, ii mende injomana.” Kian.

Mombaa merawoita yoroo sareqaa

²⁸ Jiisasnon sareqaa mon kokaen jero, “Ono qaa koi kawaaajon nomaen romongoju? Eja mon merawoita woi laligogi. Kamban monnon mangaranon meria mombaanon kema kokaen ijoro, ‘Merana, gii saanon kete noo wain kasa gawonon kema gawon mewa.’

²⁹ Kaen ijoro kokaen meleeno, ‘Nii togojen.’ Kaen ijoroto, kanagen qaaya iikawaajon moma bolin eleema kema gawon mero. ³⁰ Kawaa gematanon mangaranon meria mombaanon kema mutu meriaajon ijoroti, qaa iikayadeen ijoro. Ii ijoro qaa kokaen meleema jero, ‘Somatana, saanon kema.’ Kaen jeroto, kilen mende keno.”

³¹ Jiisasnon kaen jen qisin onono, “Woi yoroononga moronon mangaraa jeta ten kono?” Kaen qisin onono kokaen meleengi, “Meria mutuya iinon.” Kaen meleengi kokaen injoro, “Niinon qaa hona toon mon kokaen injowe

mobu: Takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yononon mono onjo unjuugun wala Anutuwaaw bentoton uutanon ubuya.

³² **“Qaa iikawaa kania ii kokaen: Jon Oomulu ejanon onoonon kan Anutuwaaw jaanon solananiwonjatiwaa kania qendeeno onjo iwaa qaaya ii mende moma laarigito, takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yononon mono ii moma laarin mugi. Yononon ii moma laarin mugiti, onjo ii iima kilen kanagen kaanagadeen onjoangia mende moma bolin aon eleema ii mende moma laarin mugi.”* Kian.

*Wain kasa gawon galen bologa yonoo sareqaa
Maak 12.1-12; Luuk 20.9-19*

³³ *Jiisasnon jero, “Sareqaa mon ii kokaen mobu: Balon toya mononon wain kasa gawon mon koma komoro. Koma komoma sopaya men liligoro. Men liligon wain juu somata jamonon mero. Iikanon waimbaa hona ama kananon rijijaagi apuyanon lalanon kemero. Wain juu somata ii jamonon men wain yongoro mewubotiwaajon galen meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboron wain gawon galen tosaan mokolon onoma kokaen injoro, ‘Mono gawon men honaa bakaya onjoangia men bakaya toya nii nombu.’ Kaen jen gawon ii borogianon ama onjomesaon kantri mononon kema laligoro.

³⁴ **“Laligon laligoro hona momogorotiwaa kamban g bani 5 toriro kanon welenqequeuruta tosia wasin onono galen yonoonon kema wain gawon*

* **21:32:** Luuk 3.12; 7.29-30 * **21:33:** Ais 5.1-2

honaa bakaya mubutiwaajon jero. ³⁵ Jeroto, galen yononon ii unuama somonjon tosia koobi-non sagorogoro unun tosia unugi komugi tosia jamonon gilin unugi komugi. ³⁶ Kawaa gematanon welen eja tosaana toroqen wasin onono mamaga koloogito, ii kaanjiadeen horon ureen men ononji.

³⁷ “Kaen angi wain gawon toyanon qaa mongama jero, ‘Neenaa merana mono goda qen mubuya me nomaen?’ Kaen jen konoga ii anaa meria wasiro yonoonon keno. ³⁸ Kenoto, wain gawon galen yononon meria iima batugianon kokaen amin moma jegi, ‘linon mono borosamoyaa toya kolooja. Ayo, mono men qenin komuro wain kasa gawonjonon mono ananaa bunjaga koloowaa.’

³⁹ “Kaen jen qelanjin men somonjon giligi gawon seleengen kemero qegi komuro. ⁴⁰ Wain gawon toyanon ii moma kan gawon galen ii mono nomaen ama onombaa?”

⁴¹ Jiisasnon kaen qisin onono kokaen ijogi, “Galen bologa ii mono kondeema japalelen men onombaa ano gawon galen dologa mokoloon onoma wain kasa gawon yonoo boronon ambaa. Yononon hona momogowaatiwaa kambananon bakaya tororo munkebuya.” ⁴² *Jiisasnon ii moma kokaen injoro, “Buna Terewaa qaa koi kamban mongen weengogi me qaago,

‘Miri meme yononon jamo tando mon gema qen een mesaogi raroti, iikanon mono tando kombomana kolooro mokoloogi.

* **21:42:** Ond 118.22-23

Iikanonj riiro mirinonj mono gororonjonj kamaanj kombaa.

Ponjonj tando ii kuuro jaanananonj iininj gabunayawo kolooro walingonkejonj?

⁴³ “Kawaajonj kokaen injijowe mobu, Anutunonj mono bentotonja ii unuama ejemba tuunj monjononj yonjononj iikawaa gawonja megij honja saanonj koloonkebaa. ⁴⁴ Monjonj tando wanj iikanonj ritatanjonj kamaanj qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aenj tando iikanonj joloma tama mombaa qaganonj kamaanj kombaati, ii mono kuuya qenjanmenjangowaa.”

⁴⁵ Jiisasnonj kaen jero moma jigo gawonj galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonjononj sareqaaya ii moma kania moma asarinj kokaen jegi, “Ii mono nonoojonja jeja.”

⁴⁶ Kawaajonj ii menj somongowombaaajonj mogito, ejemba tuunj somata yonoojonj toroko moma amamaagi. Ejemba tuunj somata yonjononj Jiisaswaaajonj mogi gejatootoo ejaga kolooro. Kianj.

22

Maranj lombambaa sareqaa

Luuk 14.15-24

¹ Jiisasnonj mombo kanainj sareqaanonj qaa kokaen jero, ² “Siwewaa bentotonja ii kokawaa so kolooja: Kin eja Ponjonj meriaajonj maranj (agominj aoao) lombanj arengonj mozozongoro.

³ Mozozongonj welenqequeuruta wasinj onoma kokaen jero, ‘Niinonj ejemba tosaanja maranj lombanonj kawutiwaaajonj mojenj. Ono mono

yoŋoonon qele kema kawutiwaajon injowu.’ Kaen jero kema injogito, ejemba yoŋonon ii moma kawombaajon togon silemale angi.

⁴ “Kawaa gematanon welenqequeuruta tosaanja mombo wasin onoma kokaen jero, ‘Ejemba kawutiwaajon jeweti, mono iyoŋoonon kema kokaen injowu: Mobu, niinon lombambaa nenena mozozongodaborojen raja. Noo bulmakao ejia ano bulmakao tosaanja unuaginin kelegiawo koloogiti, ii unun oon qeragonin iwoi kuuya mono jojorin eja. Ono mono maran lombanon kawu.’

⁵ “Kaen jero kengi ejemba yoŋonon qaa iikawaa geja mende angito, lolomonin tondu kengi. Tosianon nene gawongianon kengi tosanon konkororo gawongianon kengi. ⁶ Tosianon kin pombaa welenqequeuruta qelanjin unuama horon ureen onoma unugi komugi. ⁷ Komugi kin pombaa irinja soono manjaqege tuunja wasin onono kema nama borosa meme eja ii kondeema onoma taon mirigia ii kuugi jero.

⁸ “Kawaa gematanon kinon welenqequeuruta ii kokaen injoro, ‘Maran lomban mozozongonin jojorin rajato, ejemba kawutiwaajon jeweti, iyoŋonon mono korisoronon kakawaa so mende kolooju. ⁹ Kawaaajon onono kana aogaranon ano miri sombenja sombenja kanon kema ejemba ii me ii mokoloon onombuti, ii mono maran lombanon kawutiwaajon jen kaparan koma kuun onombu.’

¹⁰ “Kaen injoro welenqequeurutanon mesaon kana en kengiti, iikanon kema ejemba ii me ii mokoloon onongiti, ii korebore horon kululuun

onoma kagi. Mende gosin onongi ejemba awaa ano bologa kaanadeen kan maran lomban miri gojoma nene dun liligon ragi. ¹¹ Nene dun liligon ragito, kinnon ii injimambaajon kan iikanon eja mon maran lombambaa maleku taana mende mouroti, ii iiro. ¹² Eja ii iima kokaen ijoro, ‘Alana, gii maran lombambaa malekuya mende mouma kilen nomaembaajon miri koi kawaa uutanon kaja?’ Kaen ijoro eja iikanon qaaya bogoro olon raro.

¹³ **“Kaen raro kin ponnon welenqequeuruta kokaen jen koton onono, ‘Mono eja ii menj kana boria somongon seleengen giligi pangamanon kemeba.’ Iikanon laligowuti, iyononon mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya. ¹⁴ Qaa iikawaa so Anutunon ejemba seiseiyanon kawu-tiwaajon jeroto, afaangoya yononon qaa ii analin moma angon koma kan Anutunon tuun somata meweengon ononoti, mono iyonoo batugianon koubuya.”* Kian.

Takis aambaa Jiisas anggobato menj mugi.

Maak 12.13-17; Luuk 20.20-26

¹⁵ Kawaa gematanon Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon kema amin moma Jiisas qisin qaawaa timbinon hororo gbadoon mubombaajon arena angi. ¹⁶ Aren kaen ama gowokouruta ano gawana Herodwaa paati alauruta tosaana wasin onongi Jiisaswaanon kan kokaen qisin jegi, “Boi, giinon eja hona koloojani, nono ii mojon. Giinon ejemba tosaana mende injisosoroon tosaana mende

* **22:13:** Mat 8.12; 25.30; Luuk 13.28

sureen onomakejanto, so motoongonon gosiñ nonomakejan. Kawaajon kuñ gonggi mende dogon somata mende esuun onomakejanto, Anutuwaanon kana ii qaa honaa so kuma nonomakejan. Giinon Anutuwaanon qaa dindiña iikanon uuta ano kamaanqeqeta motoondeen kuuya jen qindiñ ama nonomakejan.
¹⁷ Kawaajon qaa koi kawaajon nomaen romongojani, ii jena mobon. Nono Siisa-kimbaajon takis ama iikanon Mooseswaa Kana qaa songiwona me qaago?”

¹⁸ Kaen qisigi arengia qolonmologoya moma koton kokaen injoro, “Oo uumeleembaa eja seleseleya, onjo mono naambaajon qaawaa timbinon ama nombombaajon angobato men nonju?

¹⁹ Saanon takis aambaa moneña mon qendeema nongi iimaña.” Kaen injoro silwa monen mon men kagi.

²⁰ Kagi kokaen qisin onono, “Morowaa unayaga ano qataga ii koi oogita eja?” ²¹ “Oo ii Siisa-kimbaanona,” kaen meleema jegi. Jegi kokaen injoro, “Kaen kolooro iwoi Siisa-kimbaa unayawo ii mono iwaa buna munkebu. Iwoi Anutuwaa unayawo eji, ii mono Anutuwaa buna qewu.” ²² Kaen injoro iwaajon mamaga walingon mesaon seleenjen kengi. Kian.

Koomunonga waawaataa Jiisas angobato men mugi.

Maak 12.18-27; Luuk 20.27-40

²³ *Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonkon) yononon ‘Komugiti, iyononon mende waabuya,’

* **22:23:** Apo 23.8

jen laligogi. Kamban kanon yonoononga tosonianon Jiisaswaanon kan kokaen qisin mun jegi, ²⁴*“Boi, Moosesnon kokaen jen koton nononota eja, ‘Eja mon emba mero merabora mende koloogi komuro koganon saanon maloya men laligon gbili mekoloon muro dataa qa men laligowaa.’²⁵ Moba, kamban monnon daremun 7 laligogi. Dagia mutuyanon emba men laligon gbilia qaa een laligon komuro. Komuro koganon maloya ii mero.

²⁶ “Men laligon komuro koga monnon maloya ii mero. Mero kawaa gematanon koga monnon emba iikayadeen mero. Kaanondeen kaan daremun 7 kuuya yononon emba motoonggo iikayadeen men gbilia qaa laligon komudaborogi.²⁷ Komudaborogi konoga malogia ii kaanagadeen komuro. ²⁸ Giinon ‘Komugiti, iyononon gbilin waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijon. Moba, eja 7 kuuya ii ororon waabuyagati een, emba motoonggo ii embagiaga megilaligorotiwaajon ama mono morowaa embiaga koloonaga?”

²⁹ Kaen qisigi Jiisasnon meleema kokaen injoro, “Ono qaa jen sooju. Uumeleembaa Buna Tereya ano Anutuwaa ku-usunja mende moma kotojutiwaajon mono jinjaun amakeju.³⁰ Onanon, koomunonga waama kamban iikanon loemba mende koloowuyato, gajoba yononon Siwe gomanon laligojuti kaana koloon laligowuya.

³¹ “Mobu! Komugiti, iyononon gbilin waabutiwaa qaaya Anutunon onoojon jeroti, onjo ii mono

* **22:24:** Dut 25.5

weengogi me qaago? Qaa ii kokaen, ³² *‘Niinon Anutu Aabrahambaa Pon, Aisakwaa Pon ano Jeikobwaa Ponga laligon waama laligojen.’ Anu-tunon koomuya yonoo Pongia qaagoto, laaligo kombomba laligojuti, mono iyonoo Pongiaga laligoja.” ³³ Jiisasnon ejemba tuun somata kaen kuma onono moma walingogi. Kian.

Jojopan qaa wana woi ii nomaen?

Maak 12.28-34; Luuk 10.25-28

³⁴ Sadusii (Jigo gawombaa kaparankonkon) yononon Jiisas qisin mugi meleema jen sororogoro qaagia bogoroti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon moma kan ajoroogi.

³⁵ *Yonoononga boi mon Kana qaa tororo moma kotoroti, iinon kan Jiisas timbi ama kokaen qisin muro, ³⁶ “Boi, Mooseswaa Kana qaa uutanon naa jojopan qaa ii wana somata kolooja?”

³⁷ *Qisin muro meleen, “Wana somata ii kokaen, ‘Gii uuga, unaga ano roromongoga jumuna iikanon mono Pon Anutuga jopagon laligowa.’ ³⁸ Iikanon mono jojopan qaa wana ano uuta kolooja. ³⁹ *Jojopan qaa iikawaa alia ii kokaen, ‘Geengga jopagon aonkejan, iikaanideen mono ejemba kuuya jopagon onoma laligowa.’ ⁴⁰ Jojopan qaa woi ii mono Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonoonon Buju Tere kuuya iikawaa wana kolooja.” Kian.

Kraist ii kin Deiwidwaa Ponga ano gbiliga.

Maak 12.35-37; Luuk 20.41-44

* **22:32:** Eks 3.6 * **22:35:** Luuk 10.25-28 * **22:37:** Dut 6.5

* **22:39:** Lew 19.18

⁴¹ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonkon) yononon kan ajoroogi Jiisasnon kokaen qisin onono, ⁴² “Ono Kraistwaajon nomaen moju? Iinon mono morowaa meriaga kolooja?” Kaen qisin onono meleema ijogi, “Mono kin Deiwidwaa gbiliaga kolooja.”

⁴³ Ijogi moma injoro, “Kaen koloojato, nomaen ama Unɔ Toroyanon Deiwid sololoon muro iwaa-jon ‘Neenaa Poŋna,’ qama kokaen jero,

⁴⁴ *‘Anutunon nama noo Poŋna kokaen ijoro, Giinon mono kan noo boro dindinanon rana niinon kamban biiwianon kereuruga riin riitama haamo ama onoma goo kana baaganon onoomaŋa.

Kamban ii kan kuuwaatiwaa so mono asamaranon koi raba.’

⁴⁵ Deiwidnon ano kaen jen qata ‘Noo Poŋna’ jeja. Poŋna jen mono nomaen ama iwaa gbilia kaangadeen koloonaga?”

⁴⁶ Kaen injoro iikawaa kitia monnon mon meleemambaaon amamaan qaagia bogoro nanŋi. Somaŋa iikanondeen kuuya yononon Jiisas mombo qaa mombaa qisin mubombaajon kokodundun ama mesaogi. Kian.

23

Uumeleembaa selesele laaligowaa galen meme qaa

Maak 12.38-39; Luuk 11.43, 46; 20.45-46

¹ Kamban kanon Jiisasnon ejemba tuunleembe ano gowokouruta ii kokaen injoro, ² “Kana

* **22:44:** Ond 110.1

qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparanƙonƙon) yononon Mooseswaa jinkaron dun raranon rama Kana qaawaa kania kuusun qaganon kuma onomakeju. ³ Kawaajon qaa kuuya jen koton onomakejuti, ii mono ten kombuto, nanamemengia ii mono mende otaawu. Yononon qaa jegianon jen asarinkejuto, iyangio ii mende otaankeju. Kawaajon mono ii kaana mende amakebu.

⁴ “Yononon qaaya qaaya jen koton iikawaa qaqaɓ biɓawo ii ejemba sawingianon amago anɓi ii anɓowombaajon bimooro jarambaran amakejuto, iyangio ii boro susugia melaa mononon ilaan onombombaajon wosomomogia mon mende enkeja.

⁵ * “Yononon nanamemengia kuuya ejembanon injiibutiwaajon ama menkeju. Baibel qaa kota (memori jawo) irimun kasa bokisgia men so-mariin asuganon qendeema Buɓa momogiaajon awelegon aonkeju. Malekugiaa susuyanon akadamuwaa goubire somasomata men mondonkeju.* ⁶ Yononon jejelombanon dun rara mutuyanon jegenjegen rabombaajon momakeju ano qamakooli mirinon jaageqeyanon eu rabombaajon siina momakeju. ⁷ Maaketnon me kananon ejemba injiigi jolongia jewutiwaajon moma ‘Oo

* **23:5:** Mat 6.1; Jan 15.38; Dut 6.8

* **23:5:** Baibel memori jawo irimun kasaa ii Duteronomi 6.8 qaa iikawaa so oro selianon men palapanɓianon me qoi kaana borogianon somonɓon laligogi. Malekugiaa susuyanon akadamuwaa goubire bewesonon men mondon laligogiti, ii Anutuwaajon ejemba hona toon koloogitiwaa aiweseya kolooro.

somatanana,' qagia kaan qabutiwaa siija mo-makeju.

⁸ “Yononon kaen amakejuto, motoonggo iinon onoo Boigia kolooro onjo kuuyanon iwaa uumeleen alauruta kolooju. Kawaajon onoo qagia boinana qabutiwaajon mende mobu. ⁹ Motoonggo iinon Mangia kolooja. Iinon Siwe gomanon laligojiwaajon balon eja mombaajon nonoo Manana qa kaen mende qabu. ¹⁰ Kraist motoonggo niinon onoo somatagia koloojen. Kawaajon onoo qagia ‘Somatanana,’ qabutiwaajon mende mobu.

¹¹ * “Kaen qaagoto, onoo batugianon monnon wana kolooji, iinon mono welen qen onoma laligowa. ¹² *Kaen laligowaato, monnon iyanaa uuta men ubaati, Anutunon mono ii men kamaan mubaa. Monnon iyanaa uuta men kamaawaati, Anutunon mono ii men uma mubaa.

Jiisasnon Farisii yonoojon qama wanjinjigon ‘Yei!’ jero.

Maak 12.40; Luuk 11.39-42, 44, 52; 20.47

¹³ “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparankonkon ejemba! Onjo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjigon ‘Yei!’ jejen. Ejemba Siwewaa bentoton uutanon keububotiwaa naguya koma somongonkeju. Onjoangio iikawaa uutanon mende keuju ano tosanon iikawaa uutanon keubombaajon anjuti, onjo ii somongon angon koma onjomakeju. ¹⁴ Oo Kana qaawaa boi ano

* **23:11:** Mat 20.26-27; Maak 9.35; 10.43-44; Luuk 22.26

* **23:12:** Luuk 14.11; 18.14

iikawaa kaparanjonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Ono malo yonoonon miri iwoi bidaan baagon analin onomakeju ano qabunagia koloowaatiwaajon ama qamakooli koriga koriga qama koolin totogianon qenkeju. Kawaajon Anutunon qaagia jen tegon irona uuta meleeno onoo qagianon ubaa.

15 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparanjonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Ono monnon Juuda ejemba mon koloowaatiwaajon kaparan koma koweya koweya koton balona balona liligonkeju. Kaen angi monnon Juuda ananaa nanamemenon qokotaawaati, ii mono kuma soon mugi gere siawaa bunya koloowaa. Onoangia kaana qaagoto, indina woi onoangia unuugun kileqileewaa.

16 “Jaagianon gooro ejemba borogianon men unuamakejuti, lombo onoo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Ono qaa kokaen jenkeju, ‘Monnon jiwowon jigowaa qatanon qaaya jojopan qaanon jen kotiiwaati een, iikanon mende kotiiwaato, monnon jiwowon jigowaa iwoi goulnon memeta iikawaa qatanon jojopan qaaya jewaati een, jojopan qaa iikanon mono somonjon mubaa.’

17 “Oo jaagoo ejemba nekona! Iwoi goulnon memeta ano jiwowon jigo woi yoroononga naa iwoinon uuta kolooja? Goul yano kowoga mende

koloojato, jiwowon jigonon angi iikanon mono ii men kobooja.

¹⁸ “Qaa mon kokaen jenkeju, ‘Monon alatawaa qata gama qaaya jojopan qanon jen kotiiwaati een, iikanon mende kotiiwaato, monon nandun mamatewoo alatanon eji, iikawaa qata gama jojopan qaaya jewaati een, jojopan qaa iikanon mono somongon mubaa.’

¹⁹ “Oo jaagoo ejemba! Nandun mamatewoo ano alata yoroononga naa iwoinon uuta kolooja? Nandun yano kamaanqeqeta koloojato, alatanon angi iikanon mono nandun men kobooja. ²⁰ Kawaajon monon alatawaa qanon qaaya jojopan qanon jen kotiiwaati, iinon alata ano iwoi kuuya alatanon eji, mono iikawaa qanon qaaya jen kotiiwaa.

²¹ “Monon jiwowon jigowaa qanon qaaya jojopan qanon jen kotiiwaati, iinon mono jigo iikawaa ano iikanon kotiin laligoji, iwaa qanon qaaya jen kotiiwaa. ²² *Kaanadeen monon Siwe-waa qanon qaaya jojopan qanon jen kotiiwaati, iinon Anutuwaa jinkaron dun ano iikanon raji, iwaa qanon qaaya jen kotiiwaa.

²³ * “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparankonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaa-jon mono gama wanjinjigon ‘Yei!’ jejen. Ono nembanene kuuya mendeema bakaya 10 iikanona motoongo Anutuwaa buna qenkeju. Dane, raki ano kiesopa ii kaanadeen mendeema tenonga motoongo ii Anutuwaa buna qenkeju.

* **23:22:** Ais 66.1; Mat 5.34

* **23:23:** Lew 27.30

Nandun ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waja koi mono ugun mesaonkeju: Gii ejemba batugianon nanamemen dindina otaan kiankomun aon qaa pondan otaan laligowa. Qaa waja ii mono kaparan koma otaan laligowu ano qaa melamelaa ii kaanagadeen mende ugun mesaowu. ²⁴ Jaagia gooro ejemba borogianon men unuamakejuti, ono jengeran apuwo newubotiwaajon apugia saianon gosinkejuto, oro somata kamel ii tondugogonkeju. ²⁵ Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparankonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjiningon 'Yei!' jejen. Ono hamo qen aowombaajon qambi ano amanenewaa selia songbama yagonkejuto, onoangiaa dogo otokogia mende galen koma iwoi tondugorongon nepaqepalo angi iikanon uugia saa qero laligoju.

²⁶ "Oo jaagoo eja Kana qaawaajon kaparan komakejani, gii mono wala qambiwa uuta songbana selianon kaanagadeen tataankota koloowaa. ²⁷ *Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparankonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjiningon 'Yei!' jejen. Ono qasiriwaa maripoon songbangi taana koloojuti, mono iikawaa so kolooju. Selegianon iimasiinsiingiawo kaana koloojuto, qasiriwaa uutanon qamo sii ano iwoi arokuukuuyawo eji, iikaananon mono onoo uugia saa qen eja.

²⁸ "Iikawaa so ono kaanagadeen ejemba

* 23:27: Apo 23.3

jaagianon onanon dindiŋa tani koloonkejuto, uumeleembaa selesele tani ano qewolonon mono uugia saa qero laligoju.

Bologa memewaa ironja

Luuk 11.47-51

²⁹ “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa ka-paranjonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Ono gejatootoo ejemba yonoo qasirinon simen kuun menkeju ano ejemba solana yonoo jamo kobaa-gia menjerenjonkeju. ³⁰ Kaen ama kokaen jenkeju, ‘Nononon ambosakonana yonoo kam-banon laligowonagati een, mono yonowo mende torogenin gejatootoo ejemba yonoo sagianon mono nonoo qanananon mende unaga.’

³¹ “Kaen jen iikanon onjoangio gejatootoo ejemba unugiti, iyonoo esaurugia koloojuti, mono qaa ii nanjon jen dangunu kaana nanju. ³² Kawaajon ambosakongianon singisongo kanain angiti, iikawaa so ono mono toroqen kuuya andaborowu.

³³ *“Oo Farisii, ono mono qato melaa kaana kolooju. Anutunon qaagia jen tegoro gere sianon kemebubotiwaajon mono nomaen umburatin kembuyaga? Ii mono amamaawuya. ³⁴ Kawaajon mono mobu, niinon gejatootoo ano momakooto ejemba ano Kana qaawaa boi wasin onombe onoonon kawuya. Kagi yonoononga tosaana ii unugi komuwuya ano tosaana maripoonon

* **23:33:** Mat 3.7; 12.34; Luuk 3.7

unuwuya. Tosaana qamakooli mirigianon oro-raan onoma qaagia jen tegon oolinon onootin konjoma onongi taona taona kanon kemakebuya.

³⁵ * “Eja solana Aabelwaa sayanon kamaaro iikanona kanain unun kouma laligon Zekaraia jiwowon jigo kowoga ano siimolon alata yoroo batugaranon qegi saya kamaaro iikanon tegoro. Ejemba solana yonoo sagia balonon molaan laligogiti, sa kuuya iikawaa irona mono onoo qagianon ubaa. ³⁶ Niinon qaa hona mon kokaen injiowe mobu: Sagiaa irona kuuya ii mono ejemba kete laligojuti, mono onoo qagianon uro Anutunon irona meleema onono mobuya.”

Jiisasnon Jerusalem kanageso jopagon onono.

Luuk 13.34-35

³⁷ Jiisasnon jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, ono gejatootoo ejemba unugi komugi Anutunon ejemba wasin onono onoonon kankejuti, ii jamonon unugi komunkeju. Kuru nemunanon meraboraana engana baatanon ama kojojoon onomakeji, niinon mono iikawaa so kambaana kambaana goo kanagesouruga kotama kololoon onomambajaan moma laligoweto, ono ii togon laligon kougiti. ³⁸ * Mobu, Anutunon mono jigo mirigia gema qero saoyagadeen ewaa.

³⁹ * “Kaen ewaato, niinon kokaen injiowe mobu, Ono nii mombo mende niibuya. Kanagen kamban mon kan kuuro iikanon niima kokaen jewuya, ‘Pombaa qatanon kan nononji, Anutunon mono ii kotuegon muba.’ Kian.”

* **23:35:** Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21

* **23:38:** Jer 22.5

* **23:39:**

Ond 118.26

24

Jiwowon jigonon kondemondeen koloowaa.

Maak 13.1-2; Luuk 21.5-6

¹ Jiisasnon jiwowon jigo mesaon kamaaro gowokourutanon iwaanon kan jiwowon jigowaa toton uutanon miri ragiti, ii Jiisas qendeema mugi. ² Qendeema mugi meleema kokaen injjoro, “Miri kuuya ii saanon injijuto, niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Ii mono kondeengi miriwaa jamo mon ii jamo mombaa qaganon mende ewaato, qeqelala saoyagadeen ewaa.” Kian.

Kakasililin ano sisiwerowero koloowaa.

Maak 13.3-13; Luuk 21.7-19

³ Jiisasnon Oil gere baananon kema raro gowokourutanon iyangia siri iwaanon kan kokaen qisin mugi, “Boi, qaa jejanj, iikawaa hona mono naa kambanon asugiwaa ano giinon kana balombaa kambana tegomambaajon ambaati, iikawaa aiweseyanon mono nomaen asugiwaa? Ii saanon ninijowa.”

⁴ Kaen qisin mugi meleema kokaen jero: “Monon angomokolon ano jinjaun kembubotiwaaajon mono galengia menj laligowu. ⁵ Ejemba mamaganon asugin noo qananon kokaen jewuya, ‘Niinon Hamoqege Toya Kraist koloojen.’ Kaen jen ejemba mamaga tiligon onombuya. ⁶ Ono manjawaa bujuya ano otona koloon kema karo momakebuya. Ii moma jenengia orowabotiwaaajon mono galengia mewu. Iwoi kaanja ii waladeen

koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, balombaa kambananonj mono iikanondeenj uulanjawo mende tegowaa.

⁷ “Kantri monnonj kantri monj unjuwombaajon waabuya. Ejemba tuunj monnonj tuunj monj yonjowo aronj qenj aowombaajon waabuya. Gomana gomana kanonj bodia bodia koloowaa anonanj somasomata ii qonjoma menj namo meleeno kemenkebaa. ⁸ Iwoi kuuya ii emba korowononj masu kanainj unjkejiwaa so. Balombaa kambananonj mono iikawaa so kanainj tegomambaajon ambaa.

⁹ * “Kaenj ambaato, kamban kanonj tosonianonj onj uugia meleengitiwaaajon ama gawman yonjoo borononj onjongi siimbobolo ama onjoma unjugi komuwuya. Kantri kuuya yonjononj noojonja ama kazi ama onjmakebu. ¹⁰ Kamban kanonj mamaganonj momalaarigia mesaonj angonanj menj kazi ama aowuya. ¹¹ Gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganonj asuginj ejemba mamaga kilikalulu menj onjongi jinjaunj qenj kemakebuya.

¹² “Jeulalanj Toyanonj seinj ejemba galenj koma onjombaatiwaaajon ama uumeleenj ejemba seiseiya yonjoo uugianonj olomooro uujopagianonj loorinj zololongowaa. ¹³ * Monnonj kaparanj koma kotiinj bonj qenj nama laligoro balombaa kambananonj tegowaati, iinonj mono oyanboyanj bunja qenj aowaa. ¹⁴ Anutuwaa bentotonjaa Oligaa Bunja koi mono waladeenj namowaa kantria kantria kuuya kanonj jenj seigi kanageso so nanjonanjo

* ^{24:9:} Mat 10.22 * ^{24:13:} Mat 10.22

qaaya mogigo balombaa kambanjon iikawaa gematanon tegowaa. Kian.

Jerusalem sitiwaa kondemondeen uuduudu-uyawo

Maak 13.14-23; Luuk 21.20-24

¹⁵ * “Gejatootoo eja Danielon kondemondeen uuduuduyawo kawaa qaaya jerota eja. Qaa iikawaa so tosanon kan kondemondeen ano iwoi angonjorayawo ii jiwowon jigo toroyanon angi nano iibuti, qaa koi weengowagati, iinon mono saanon geja ama moma kotowa. ¹⁶ Kamban iikanon Judia prowinsnon laligowuti, ononon mono misingon horon baanjon kembu. ¹⁷ * Miri kosianon sombenon laligowaati, iinon mono kamaan geso iwoiya memambaajon miri uutanon mende uba. ¹⁸ Gawonon kema laligowaati, iinon mono kaanagadeen malekuya memambaajon eleema mirinon mende kema.

¹⁹ “Yei! Emba korowo ano merabora ajunon yononon kamban iikanon nomaen uulanawo kembuya? ²⁰ Kawaaajon iwoi ii konjuru me Sabat kendombaa kambanjon mende koloowaatiwaa-jon mono qama koolinkebu.

²¹ * “Ii kokaembaajon: Kamban iikanon kakasililin jekania boorongoya koloowaa. Kakasililin soya kaanja ii wala eenanon kamban mongen mende koloon ero. Anutunon iwoi kuuya mokoloroti, kamban iikanondeen kanain kamban kokanon laligon kouma kamban biiwianon mon mende kolooro. Wala eenanon

* **24:15:** Dan 9.27; 11.31; 12.11 * **24:17:** Luuk 17.31 * **24:21:** Dan 12.1; Ais 7.14

mende kolooro ano kanagen kamban monnon mombo mende koloowaa. Kawaajon mono qama koolin laligowu. ²² Ponnon kokojinjin kamban ii mende men torinagati een, ejemba kuuyanon mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyanajaan meweengon ononoti, iyonoojon ama ween iikawaa jangoya ii men toriwaa.

²³ “Kamban iikanon kokaen jewuya, ‘Mobu! Kraistnon koi laligoja,’ me ‘Iibu! Hamoqege Toyanon endu nanja.’ Monnon kaen jewaati een, ii mono mende moma laariwu. ²⁴ Ii kokaembaajon: Hamoqege toya qolonmolongoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugin angoletto ano aiwese somasomata megii letombuya. Kaen letongi Anutunon ejemba iyanajaan meweengon ononoti, ii kaanagadeen enkalolon men onombutiwaajon angobato men kaparan kongi jinjaun qewubo. Ono galengia awaagadeen men aon laligogi ii amamaawuya. ²⁵ Mobu! Niinon iwoi kuuya ii mende kolooro waladeen injiowe modaboroju.

Siwe gomambaa Eja honanon asugiwaa.

Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

²⁶ *“Kawaajon ‘Hamoqege Toyanon balon qararanonkonanon laligoja,’ kaen jegi mobuti een, iikanon mono mende kembu. Me ‘Mobu! Kraistnon miri kawaa uutanon asugin raja,’ kaen injijogi ii mende moma laariwu. ²⁷ Ii kokaembaajon: Siwe gomambaa Eja honanon mombo kawaati, kamban ii mono oobiliwaa so kokaen koloowaa: Ii ween koukoutanonga pilitik bilisik ama leegen ween kemekemetanon

* **24:26:** Luuk 17.23-24

sokoma asarin keno iijonji, iinonj mono iikawaa so asugiwaa.

28 **“Oro gisaganonj mongen ewaati, mam-bonkarara yonononj iikanonj horonj ajoroonkejuti, mono iikawaa so koloowaa.”* Kian

Siwe gomambaa Eja honanonj asugiwaa.

Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

29 **“Konajilin kamban iikanonj tegoro iikanon-deen*

ween jaayanonj injan kono koinnonj umun kombaa.

Sengelao yonononj sombinonga tegonj kamaawuya ano

sombinonj utugoro iikawaa ilawoilaya ii rara-gia mesaonj enkalolonj angj soowaa.

30 **Kamban iikanonj Siwe gomambaa Eja honaa aiweseyanonj sombinonj asugiro iibuya. Kamban iikanonj namowaa kanageso kuuya yonononj jingen qama saabuya. Saama Siwe gomambaa Eja hona iinonj sombimbaa koosu qaganonj karo iibuya. Ku-usuna somatanonj sakondindinawo asuganonj asugiro asamararanga iibuya.* 31 *Karo iigi romonj qaita monj uugi otona kotakota mogi Siwe gajobauruta wasin onono yonononj ejemba Anutunonj iyanajonj meweengonj ononoti, ii balonj goraaya teetee eugenj emugenj iikanonja kopepereen onoma unuambuya. Kian*

Noronj gerewaa sareqaa

Maak 13.28-31; Luuk 21.29-33

* **24:28:** Luuk 17.37 * **24:29:** Ais 13.10; 34.4; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12-13 * **24:30:** Dan 7.13; Zek 12.10-14; Ais 1.7

³² “Ono noron gere iima tania romongon sare-qaa koi mobu. Borianon apuyawo kolooro sengia longogi ii iima moma kokaen jenkeju, ‘Ween kambanja mono dodowija.’ ³³ Ononon kaanjadeen aiwese iikawaa so asugiro iima moma asarin kania kokaen jewu, ‘Jiisasnon mono nagunon dodowija.’

³⁴ “Niinon qaa honja mon kokaen injiowe mobu: Ejemba koi kete namonon laligojuti, iyononon mende komugi iwoi kuuya jejenj, ii mono iyonoo laaligo kambanganon koloowaa. ³⁵ Sombin namonon goron qewaoto, noo Buja qaananon mono kamban monjon mende aliwaa. Kianj.

Jiisas kawaatiwaa kambanja ii monjon mende moja.

Maak 13.32-37; Luuk 17.26-30, 34-36

³⁶ “Siwe gomambaa Eja honjon kawaato, naa kambanon kan kuuwaati, iikawaa weenja me aua kambanja ii monjon mon mende moja. Siwe gajobanon ii mende moju. Anutuwa Meri-anon kaanagadeen ii mende moja. Amanon anjodeen ii moja. ³⁷ *Wala eenanon Nooawaa kambananon ejembanon laaligogia qemasologen qaganon laligon men kileegiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja honjon mombo kawaatiwaa kambananon koloowaa.

³⁸ “Apu gboulu somatanon mende karo waladeen iikanon ejemba nene lomban ama apu kotiga nen embaqemba sewanjaajon angi kema karo agimin aon laligogi. Nanamemen kaen ama men qemasologen laligogi Nooanon wanjo

* **24:37:** Jen 6.5-8

uutanonj uroti, weenj iikanonj tegoro. ³⁹ *Tegoro naa iwoi koloowaati, ii mende mogi apu gboulu somatanonj kanj jinonja qaa tiwilaan onono. Kanagen Siwe gomambaa Eja honanonj mombo kawaati, kamban iikanonj ejembanonj kaanjadeen qemasologonj ama laligonj tiwilaawuya.

⁴⁰ “Kamban iikanonj eja woi gawononj laligori yoroononga monj menj monj mesaowuya.

⁴¹ Kaanjadeen emba woi tawen orasin rabaoti, iyoroononga monj menj monj mesaowuya.

⁴² “Pononj kawaatiwaa kamban me auaya mende mojutiwaajonj mono uugbiligbili laligowu.

⁴³ *Gbili laligowombaa qaa koi mono moma kotowu: Gomantiinanonj kikekakasililin ejanonj naa kambanonj me auanonj kawaati, miri toyanonj ii monagati eenj, iinonj mono gbili rama miria awaagadeen galenj mero qosoma umambaaajonj amamaawaa. ⁴⁴ Ono ‘Siwe gomambaa Eja honanonj kamban kokanonj mende koubaa,’ jen romonggogi iinonj mono kamban iikanondeen koubaa. Kianj.

Gawonj ejanonj silemale laligonj tiwilaaro.

Luuk 12.41-48

⁴⁵ “Kaen kolooro gawonj meme ejemba batugianonj morononj tirin kotonj tosaanja unuuguja? Tosianonj zololongonj gawonj mesaogi monjonj momakooto awaawaa qaganonj kaparanj koma pondan menkeji, iinonj mono simbawonjawo kolooja. Miri toyanonj nanamemenja gosin iima mongenj kema miriaa ilawoilaya ii borianonj ano galenja koloowaa. Galenja koloonj welenqegeuruta iijorotiwaa so kalanj koma kamban dindinanonj

* 24:39: Jen 7.6-24 * 24:43: Luuk 12.39-40

unyuagingebaa. ⁴⁶ Kaen kalan koma onoma laligoro toyanon eleema kan iikaan iima ‘Mono simbawonawo koloojan!’ jewaa.

⁴⁷ “Niinon qaa hona mon kokaen injiowe mobu: Toyanon ‘Mono simbawonawo koloojan!’ jen esuhinaya kuuyaa galen kuun mubaa. ⁴⁸ Kuun mubaato, gawon meme bibilokoya iinon uutanon romongon kokaen jewaati een, ‘Ponaa kaka kambananon mono koriga eja.’ ⁴⁹ Kaen jen kanain gawon meme ejembauruta unun ureen aon jejelomban ama aisoan apu kotiga nen uuta sooro enkalolon silemale koloon laligowaa.

⁵⁰ “Kaen laligon kamban monon pon koubatiwaajan mende mambombaati, mono iikanondeen koubaa. Kambambaajan imowamo ulumbulun laligoro mono aua iikanondeen kouma ⁵¹ qen japalelen men mun jen kotooro uumeleembaa ejemba seleseleya kaana gere sianon kemen siimbobolo mobaa. Kaen moma saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.” Kian.

25

Emba saran 10 yonoo sareqaa

¹ *Jiisasnon jero, “Mombo kamanati, kamban iikanon Siwewaa bentoton ii kokaen koloowaa: Maran lomban kambananon emba saran jumuna ten yononon ‘Eja bunawo aitongowona,’ jen kiwagia men kananon kengi. ² Yonoononga 5 ii momakootogiawo koloogito, tosaana 5 ii nekon. ³ Nekona yononon kiwagia megito,

* **25:1:** Luuk 12.35

gere (koinsare) kelega* mende menj kenji.

⁴ Momakootogiawo yononon kiwagia ano koinsare kele kaarogia kaanagadeen menj kenji.

⁵ Kenji eja bujanon uulanawo mende karo mambongi kamban korirotiwaajon kuuya yonoo jaalologia bombon mero usugon gaon egi.

⁶ “Gaon egito, gomantiina biiwianon monon romun qero qa kokaen mogi, ‘Mobu, eja bujanon mono kaja-oo! Mono iwaanon kema aitongowu.’

⁷ Qa ii moma emba saran ten ii kuuyanon waama kiwagia menj meagon ootirigi. ⁸ Ootirigi nekonu yononon emba momakootogiawo yonoonon kan kokaen jegi, ‘Nonoonon kiwa bogojiwaajon ononon mono koinsare kelega tosia nonombu.’

⁹ “Kaen jegi momakootogiawo yononon meleema kokaen jegi, ‘Qaago! Ii onu ano nono mende sokoma nonombaa. Kawaajon mono sii mirinon kema onoangiaa koinsare kelegia sewana mewu.’

¹⁰ “Kaen jegito, yononon koinsare kelega sewana mewombaajon kema kananon laligogi eja bujanon mono iikanondeen kouro. Emba saran jojorin nangiti, iyononon kema iwo aitongon maran lomban miri uutanon ugi nagu konji. ¹¹ *Emba saran stuanon kengiti, iyononon kaanagadeen kanagen kouma nagu qen kokaen qagi, ‘Pon Pon, mono nagu metaama nonomba!’

* **25:3:** Gere (koinsare) kelega ii oil gerewaa kota mujugogi kelega ii kolooro. Goman tiiro gere susuyanon opo kokosiin kele iikanon qendugon kiwa ootirin kananon kenji 15 minitwaa so jero. Kawaa gematanon gere ii een bubu giliwubotiwaajon ii mombo oil gere kelenon qendugogi. * **25:11:** Luuk 13.25

¹² “Kaen qagito, kokaen meleema jero, ‘Qaago! Nii onjo mende moma onjonjen. Qaa ii honaga injiojen.’ ¹³ Jiisasnon sareqaa kaen jen gowokou-ruta ii qaa kokaen injoro, “Onjo nii kamambaa kambaŋa me auaya mende mojutiwaajon mono uugbiligbili laligowu.” Kian.

Monen esu galen konjitiwaa sareqaa.

Luuk 19.11-27

¹⁴ * “Mono sareqaa kokawaa so koloowaa: Eja mon gonana mesaon koriganon kantri mongen kemambaajon moma welenqeQuruta onono kagi monen esuhinaya galen koma onombutiwaajon jen koton onoma borogianon ano. ¹⁵ Gawon memegia gosin hona dawi koloowaatiwaa so moma gawon meme eja mombaajon monen esu 5 (Kina 20,000) mun mon monen esu woi (Kina 8,000) mun mon motoonjo (Kina 4,000) muro. Kaen galen kombutiwaajon mendeema onoma onomesaon keno.

¹⁶ “Eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinon iikanondeen kema konkororo gawon mero monen seiro esu 5 mombo mero. ¹⁷ Kaanjadeen esu woi (Kina 8,000) meroti, iinon kema konkororo gawon mero monen seiro esu woi mombo mero.

¹⁸ “Kaen merito, eja monen esu motoonjo (Kina 4,000) meroti, iinon mono mesaon kema balon oson eja ponaa monen ron koma mesangoro.

¹⁹ Kamban koriga tegoro welenqeqe yonoo eja

* **25:14:** Luuk 19.11-27

pongianonj eleema kanj ‘Gawonj megitiwaa sundugia moma gosimaŋa,’ jenj koma horonj onono kagi.

²⁰ “Kaenj kagi eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinonj jaayanonj kouma esu 5 mombo toroqen menj kanj kokaenj ijoro, ‘Somatana moba, giinonj monen esu 5 nonati, niinonj iikawaa konkororoya mewe seiro esu 5 mombo kolooro menj kajeŋ.’

²¹ “Kaenj ijoro eja ponjanonj kokaenj meleema muro, ‘Ii awaa. Gii gawonj meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaaŋa menj ii kaparanj koma galenj koma laligona seiro. Kawaa-jonj niinonj iwoi mamaga goo boroganonj ambe iikawaa galenaga laligowa. Saanonj kanj eja ponga noo miri uutanonj kouma motoonj korisoro ama laligowonja.’ ²² Eja Kina esu woi (Kina 8,000) meroti, iinonj kaanjadeenj kouma kokaenj ijoro, ‘Somatana moba, giinonj monen esu woi nonati, niinonj iikawaa konkororoya mewe seiro esu woi mombo kolooro menj kajeŋ.’

²³ “Kaenj ijoro eja ponjanonj kokaenj meleema muro, ‘Ii awaa. Gii gawonj meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaaŋa menj ii kaparanj koma galenj koma laligona seiro. Kawaa-jonj niinonj iwoi mamaga goo boroganonj ambe iikawaa galenaga laligowa. Saanonj kanj eja ponga noo miri uutanonj kouma motoonj korisoro ama laligowonja.’

²⁴ “Kawaa gematanonj eja monen esu motoonjo (Kina 4,000) meroti, iinonj kouma kokaenj ijoro, ‘Somatana moba, niinonj kaniaga kokaenj moma yagowe: Eja Ponjanonj mono eja kotakota geri-awo kolooja. Geenjo nene kota mende qosoma

kororoona iikanonj mono kilenj honja soononj kotonj memambaajonj momakejanj. Dumunj kota mende osona kemero iikanonj mono kilenj honja menj kululuumambaajonj momakejanj.

²⁵ “Kaenj moma yagonj keena moma kema goo monenj esuga ii namononj mesangowe ero. Iiba, monenj esu nonati, iikayadeenj mono tororo koi.’

²⁶ Kaenj ijonj ii muroto, eja ponanonj meleema kokaenj jenj muro, ‘Gii injarere koloonj welenqege bologa koloojanj! Gii kaniana moma yagona: Neeno nene kota mende qosoma kororoowe iikanonj mono kilenj honja soononj kotonj memambaajonj momakejenj. Neeno dumunj kota mende osowe kemero iikanonj kilenj honja menj kululuumambaajonj momakejenj. Noo tanina kaanja moma yagonjo mono naambaajonj ama soonj laligona?’

²⁷ “Gii noononj monenj ii benknonj ana sokonaga. Benknonj ana somariiro eleema kaweti, kambanj kokanonj ii saanonj susuyawo mewenaga.’

²⁸ Toroqenj tosaanja ii injjoro, ‘Onjo mono qezen injarere eja kokawaa monenj esuya ii wama monj esu 10 mokoloroti, mono ii mubu.’

²⁹ * “Sareqaa kokawaa kania ii kokaenj: Daenj yonoononj iwoi eji, kuuya iyonoojonj mono toroqenj onjongi seirolelelenj enj onombaa. Kaenj seiwaato, mombaanonj iwoi monj mende eji, iwaanonj iwoi ii mono kaanagadeenj wangi eenj toontoonj laligowaa. ³⁰ *Ayo, welenqege eja omaya gawonjaa honja qaa ii mono seleengenj

* **25:29:** Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18 * **25:30:** Mat 8.12; 22.13; Luuk 13.28

hagogi pangamanon kemeba. Iikanon kemen saama gigilaan gubugia kigi qaro laligowuya.” Kian.

Jenteegowaa kamban somatanon kokaen koloowaa:

³¹ * “Siwe gomambaa Eja honanon nama Siwe gajoba kuuya unuama motoon kawuti, kamban iikanon Siwewaa asamararanon asugiro iinon Kin Pombaa jinkaron dunon rabaa.

³² Rama jero namowaa ejemba tuun kuuya men kululuun onongi iwaa jaanon asugiwuya. Asugigi lama galenanon lamauruta meme (nonin) yonoononga gosin mendeema ononji, iikawaa so ii mendenqendeen ama onombaa. ³³ Ii ama onoma jero lama ii boro dindinanon ano meme (nonin) ii qanianon ama onombuya.

³⁴ “Kaen ama onongi Kin Ponon boro dindinanon nambuti, ii kokaen injowaa, ‘Noo Amananon kotuegon onono laligogiti, ono mono kawu. Ama Anutunananon goman kuuya mokolon ononoti, kamban iikanondeen mono bentoton onoojon mozozongon merota jojorin en kouji, ono mono kan ii bunja qen aon laligowu.

³⁵ “Ti kokaembaajon jejen: Niinon nembanene-naa komun laligowe ono neneya noma laligogi. Niinon apuwaajon qenjen qen laligowe ono apu noma laligogi. Niinon waba kolon laligowe ono koma horon nongi mirigianon uma laligowe.

³⁶ Niinon sele esunaajon amamaan laligowe ono opo keren noma laligogi. Niinon ji niro laligowe ono galen koma noma laligogi. Niinon kapuare

* **25:31:** Mat 16.27; 19.28

mirinon laligowe onjo nii niibombaaon iikanon kan laligogi.’

³⁷ “Kaen injoro ejemba solan yononon kokaen meleema mun jewuya, ‘Pon, gii mono naa kambanon nembanenegaajon komuna giima guagin laligonin? Mono naa kambanon apuwaajon qenjen qen laligona giima apu goma laligonin?’

³⁸ Mono naa kambanon wabaga laligona giima koma horon gonin mirinananon una laligonin? Mono naa kambanon sele esugaaon amamaan laligona giima opo keren goma laligonin?’

³⁹ “Mono naa kambanon ji giro ena giima me kapuare mirinon laligona moma gii giibombaaon goonon kan laligonin?’ ⁴⁰ Kaen jegi Kin Ponon meleema kokaen injowaa, ‘Niinon qaa hona mon kokaen injowe mobu: Ono neenaa uumeleen alauruna kamaanqeqeta koi yonoononga mombaaon iwoi mon angiti, ii kuya mono nii ama noma laligogi.’

⁴¹ “Kaen jen kawaa gematanon boro qanianon nambuti, iyonoonon meleema kokaen injowaa, ‘Mannanon qasuaan onono laligogiti, onjo mono nomesaon togowu. Gere sia tetegoya qaa jen ubaati, mono iikanon kema kemebu. Anutunon ii Kilenaa Toya ano iwaa gajobauruta yonoojon mozonon merota jojin en kouja. ⁴² Ii kokaembaaon injojen: Niinon nembanenena komun laligowe onjo neneya mende noma laligogi. Niinon apuwaajon qenjen qen laligowe onjo apu mende noma laligogi.

⁴³ “Niinon waba koloon laligowe onjo mende koma horon nongi mirigianon mende uma laligowe. Niinon sele esunaajon amamaan

lalogowe onjo opo kerenj mende noma lalogogi. Niinonj ji niro ewe ano kapuare mirinonj lalogoweto, onjo nii niibombaajonj iikanonj mende kanj lalogogi.’

⁴⁴ “Kaen inijoro yonononj kaanagadeen meleema munj kokaen jewuya, ‘Ponj, gii mono naa kambanjon nembanenegaajonj komuna me apuwaajonj qenjen qen laligona me wabaga laligona me sele esugaajonj amamaanj laligona me ji giro ena me kapuare mirinonj laligona nono gii mende welenj qen goma laligonin?’

⁴⁵ “Kaen jegi meleema kokaen inijowaa, ‘Niinonj qaa honja kokaen inijowe mobu: Onjo uumeleenj alauruna kamaanqeqeta koi yonoononga mombaajonj iwoi monj mende angiti, ii kuuya mono nii mende ama noma lalogogi kolooja.’

⁴⁶ * “Kaen inijoro ironja meleema onono qagianonj uro hagonj onono kemenj siimbobolo kamban tetegoya qaa moma laligonj ubuya. Kaen laligonj ubuyato, solanja yonononj oyanboyan laaligo ii kamban tetegoya qaa laligonj uma lalogowuya.” Kianj.

26

Jiisas qeninj komuwaatiwaa angonanj angij.

Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

¹ Jiisasnonj qaa kuuya ii jedaboronj gowokou-ruta kokaen inijoro, ² * “Weenj woi tegorogo pasowa kendonja kanj kuuwaa.* Onjo ii saanonj moju.

* **25:46:** Dan 12.2 * **26:2:** Eks 12.1-27 * **26:2:** Pasowa ii Kiankomu kendonj. Qaa iikawaa kania ii Niniima koboonj nunuuguro. Eksodus 12.15

Kan kuuro Siwe gomambaa Eja hona ii waba gawman yonoo borogianon анги maripoonon qegi komuwaa.”

³ Kamban kanon jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya yononon ajoroon jigo gawon galen wana qata Kaiafas iwaa jinkaron mirianon ragi. ⁴ Kanon rama nomaen mondonin Jiisas olon men qegi komunagati, iikawaa kania mongama gosigi. ⁵ Mongama gosin kokaen jegi, “Ejemba iringia soono kareña kareña aowubotiwaajon ii korisoro kendon kambananon ambombaajon amamaawona.” Kian.

Emba monnon Jiisas apu unkoowagawonon moriro.

Maak 14.3-9; Jon 12.1-8

⁶ Jiisasnon Betani gomanon laligon Saimon mon manimbaya men solananiroti, iwaa mirionon uma raro. ⁷ *Iikanon nene nen raro emba monnon jamo kaaro mon men iwaanon karo. Kaaro ii lalu langonawo qata alabasta iikanon memetaga. Ii apu unkoowagawo iikanon saa qegetaga. Iinon ii sewana somatanon men kan apuya Jiisaswaa wananon qibibirin moriro.

⁸ Moriro gowokourutanon ii iima uugia boliro kokaen jegi, “Ii mono naambaajon kaen tiwilaaja? ⁹ Apu kelegawo ii sewana mewutiwaajon ano monej uuta kolooro ii ejemba wanaya onono sokonaga.”

¹⁰ Jiisasnon uumomogia ii iima koton kokaen injijoro, “Emba kokawaa uuta ii mono naambaajon men boliju? Iinon sili awaa ama sororogon

* 26:7: Luuk 7.37-38

nono sokonja. ¹¹ *Ejemba wanaya ii kambaŋa kambaŋa batugianon laligowuto, niinon onoo batugianon kambaŋ so mende laligomaŋa.

¹² Niinon komuwe ron koma nombutiwaajon ama kelenon selen nomorija. ¹³ Niinon qaa hona mon kokaen injiowe mobu: Oligaa Buŋa koi kantri kanon me kanon jen seigi kambaati, iikanon emba koi kanon iwoi ama nonji, iikawaa bujuya kaangadeen jegi seiro iwaajon romonjon laligowuya.” Kianj.

Juudasnon Jiisas memelolo menj mumambaaajon uumotoonjo ano.

Maak 14.10-11; Luuk 22.3-6

¹⁴ Kambaŋ kanon gowokouruta 12 yonoononga mon qata Juudas Iskariot iinon jigo gawon galen yonoonon kema ¹⁵ *kokaen qisin onono, “Niinon Jiisas memelolo menj mun borogianon ambe ononon naa tawaga nombuya?” Qisin onono silwa monen kota 30 weenjon borianon anji. ¹⁶ Aua iikanondeen kanain Jiisas kambaŋ monjen memelolo menj mumambaa kana moma monjama kokobimbij koma laligoro. Kianj.

Jiisasnon gowoko yonowo Pasowa lama negi.

Maak 14.12-21; Luuk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-

30

¹⁷ Bered yiistya qaa iikawaa kendon ween mutuyanon (Sikunenenon) gowoko woi yoronon Jiisaswaanon kan kokaen qisin muri, “Boi, nono miri dakanon kema pasowa lama mozozonjon goni newaga? Aing nomaen eja?”

* 26:11: Dut 15.11 * 26:15: Zek 11.12

¹⁸ Qisin muri kokaen meleeno, “Oro Jerusalem sitinonj uma eja monj mojenj, ii mokoloonj kokaen ijowao, ‘Boinonj jeja: Noo kambananonj mono† dodowija. Niinonj goo mirinonj kanj gowokouruna yonjowo Pasowa lama newonja.” ¹⁹ Gowoko yorononj Jiisasnonj jenj kotonj oronoti, iikawaa so otaanj Pasowa lama mozozongori.

²⁰ Mare kolooro gomanj tiiro Jiisasnonj gowokouruta 12 yonjowo miri iikanonj kouma uma dunj kosianonj rama nene mendeema negi. ²¹ Nene nenj nenj rama Jiisasnonj kokaen injijoro, “Niinonj qaa honja monj kokaen injijowe mobu: Onoononga monjonj mono memelolo menj nombaa.” ²² Kaen injijoro moma iikanondeenj uugianonj wosobiri somata kolooro kanainj anja anja qisin munj ijogi, “Ponj, mono noojonja jewabo?”

²³ *Qisin mugi kokaen meleeno, “Niwo bered qaannonj qendungoji, mono iinonj. ²⁴ Siwe go-mambaa Eja honjanonj mono iwaajonj qaa oogita ejiwaa so onjanonj namo mesaonj kambaato, monjonj ii memelolo menj mubaati, iwaajonj mono ‘Yei!’ jenj qama wanjinjingojen. Iikawaa ironja kanjanawononj mono iwaa qaganonj ubaa. Eja ii nemunj koro uutanonga mende asuginagati, iikanonj mono afaangonj munaga.” Kianj.

²⁵ Kaen meleeno Juudas memelolo menj mubaati, iinonj kokaen meleema ijoro, “Boi, ii mono noojonja jewabo?” Jiisasnonj kokaen ijoro, “Jejanj, mono kianj!” Kianj.

† **26:18:** Anutunonj Jiisas komuwaatiwaa kambanja anoti, iikawaajonj jeja. * **26:23:** Ond 41.9

Pombo samonj konoga negi.

Maak 14.22-26; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

²⁶ Nene nenj rama Jiisasnonj bered menj kotuegonj motonj onoma kokaenj injjoro, “Koi neenaa busuna. Ii mono menj newu.”

²⁷ Kaenj injjonj wain qambi menj qama koolinj dangisenj jenj onoma kokaenj injjoro, “Onjo kuuya mono qambi kokanonga newu. ²⁸ *Koi neenaa sana. Ii Anutunonj ejemba yonowo soomongo arenj ano kotiiwaatiwaajonj sana molaagi kemero ejemba mamaga yonoo singisonggogia mesaowaa.

²⁹ Niinonj qaa monj kokaenj injjowe mobu: Niinonj wain kasawaa honja koi mombo toroqenj mende nemanja. Kanagenj Manjaa bentotonj uutanonj eu raninj jejelombanj ambaati, weenj iikanonj mono wain apu qaita monj ii onowo nemanja.”

³⁰ Kaenj injjonj korisoro rii qama mesaonj kema Oil gere baanjanonj ugi.

Piitononj Jiisas qakoombaatiwaajonj ijoro.

Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

³¹ *Uma Jiisasnonj kokaenj injjoro, “Gejatootoo eja monjonj qaa monj kokaenj oorota eja,

‘Niinonj galengia qewe
lama tuunanonj deembuya.’

Iikawaa so onononj kuuya kete gomantiinanonj uugia noojonj ama boliro nomesaonj boratiwuya.

³² *Boratigi nuwuyato, niinonj mono koomunonga waama waladeenj Galili prowinsnonj kema iikanonj asuginj onomanja

* **26:28:** Eks 24.8; Jer 31.31-34 * **26:31:** Zek 13.7 * **26:32:** Mat 28.16

³³ Kaen injjoro Piitonon meleema kokaen jero, “Yononon kuuya uugia goojon ama boliro gomesaon boratiwuti een, niinon mono kilen kamban monnon mende gomesaomana.” ³⁴ Jero Jiisasnon ijoro, “Niinon qaa hona mon kokaen gijomana: Kurunon mende qaro giinon kete gomantiinanon qakooma nona indin karoon koloowaa.”

³⁵ Kaen jeroto, Piitonon kokaen ijoro, “Boi, kaen qaagoto, nii nugi giwo motoon komuworagati, ii kilen niinon gii mende qakooma gomanana.” Gowoko tosaana kuuya kaanagadeen qaa iikayadeen jegi. Kian.

*Jiisasnon Gezemane urukisinon qama kooliro.
Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46*

³⁶ Kaen amin moma kema yonowo urukisi mon qata Gezemane iikanon keugi. Keuma Jiisasnon gowokouruta kokaen injjoro, “Niinon endu kema qama kooliwe onjo mono kamban biwianon koi rabu.” ³⁷ Kaen injjon Piito ano Zebediwaa merawoita woi uruama kenji Jiisasnon kanain wosobiri moma konjilin kolooro kana boria qetegoro. ³⁸ Kamban kanon kokaen injjoro, “Noo uunanon mono kondun kondun koma koujiwaajon ama wosobiri mobe koomuya ama nonja. Onjo mono kokanon rama niwo gbili laligowona.”

³⁹ Kaen injjon yanodeen borona mon toroqen kema simin kuma usugon kokaen qama koolin jero, “Amana, gii iwoi mon mende mololombijan. Kawaajon siinga eji een, siimbobolowaa qambia koi kanon mono noo qananon ubabotiwaajon nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geengaa uusiingaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago!”

⁴⁰ Kaen jen eleeno gowokouruta karoon yononon gaon egi injiima Piito kokaen ijoro, “Ono aua motoongoda niwo gbili laligowombaajon mende kotiiju me? ⁴¹ Uunananon gbili laligowombaa siija momakejonto, selenananon looloria kolooja. Kawaajon angobatonon kamaan unuwabotiwaajon mono qama koolin gbiligbili laligowu.”

⁴² Kaen ijoro mombo onomesaon kema indin woi kolooro kokaen qama koolin jero, “Amana, siimbobolowaa qambi koi kanon mende nu-uguwaati een, ii saanon nemanato, ii mono geengaa uusiingaa so koloowa.”

⁴³ Qama koolin eleeno jaa lologia bombon merotiwaajon mombo gaongadeen egi injiir.

⁴⁴ Mombo onomesaon leegen kema qaa iikayadeen mombo jen qama kooliro indin karoon kolooro. ⁴⁵ Gowoko yonoonon eleema kan kokaen injiir, “Ono toroqen haamo men gaongadeen ewombaajon moju me? Mobu! Monon Siwe gomambaa Eja hona memelolo men muro gawman eja sisiwerowerogiawo yonoo borogianon ubaa. Iikawaa aua kambaananon mono kan kuuja. ⁴⁶ Mono waagi kembona! Memelolo men nombaati, iinon mono kosere koi kaja.” Kian.

Jiisas qelanjin men somongogi.

Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

⁴⁷ Jiisasnon kaen jen nano iikanon gowokouruta 12 yonoononga mon qata Juudas iinon tuun somata mon jeta men onono kougi. Jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya yononon ii

wasinj onjongi manjawaa soo somata ano wasagia menj kagi. ⁴⁸ Memelolo memambaajonj anoti, iinonj waladeen yonjowo aiwese qaa kokaenj somongonj injoro, “Niinonj eja buuta kitonj nemajati, iinonj mono ii kolooja. Mono ii menj somongowu.”

⁴⁹ Kaenj injonj kanj iikanondeen Jiisaswaanon keuma “Kokona (Boi), uubonjonj!” jenj buuta kitonj nero. ⁵⁰ Kitonj nero Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Alana, gii naambaajonj kajani, ii mono uulanawo amba.” Kaenj ijoro eja tuunj yonononj Jiisaswaanonj kouma qelanjinj menj somongogi.

⁵¹ Somongogi Jiisaswo laligogiti, iyonoononga monjonj borianonj manjawaa soo somata horonj jigo gawonj galenj wanja welenqeqeya qen gejjia kotogoro kamaaro.

⁵² Jiisasnonj ii iima kokaenj ijoro, “Mono mesaowa! Manjawaa soo somata taangenj mewuti, ii mono kuuya manjawaa soo somatanonj unjuro komuwuya. Kawaajonj mono sooga kopinanonj qena kemeba! ⁵³ Niinonj Amana qama kooliwe saanonj ilaanj nombaati, ii mojanj me qaago? Qama koolinj mubenagati, iinonj mono iikanondeen gajoba manjageqe tuunj[†] 12 uugunj wasinj onono kanj ilaanj nombuyaga. ⁵⁴ Ilaanj nombuyagati eenj, Buja Terewaa qaayanonj mono nomaenj honjowo koloonaga? Buja Tere qaawaa so iwoi koi kanonj mono asugiwaa jejetaga kolooja.”

[†] **26:53:** Room yonoononj liijon me manjageqe tuunj monj ii manjageqe eja 6,000 kawaa so koloonj laligogi. Kawaajonj manjageqe tuunj 12 yonoo jangogia ii Siwe gajoba 72,000 kawaa so.

⁵⁵ *Kamban iikanondeen Jiisasnon manjaqeqe tuun ii kokaen injoro, “Nii kikekakasililin ejaga qaagoto, kilen noojon kaen moma manjawaa soo somata ano wasa men noma somongowombaajon kouju. Niinon ween so jiwowon jigolon onowo rama nama Buna qaa kuma onoma laligowe mende nongi. ⁵⁶ Kaento, iwoi kuuya koi mono gejatootoo ejembanon qaa oogiti, iikanon honawo koloowaatiwaajon asugija.”

Jiisas somongogi gowoko yononon kuuya Jiisas mesaon boratin umburatin kenji. Kian.

Jigowaa jotamemeya yononon Jiisaswaa qaa gawon megi.

Maak 14.53-65; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

⁵⁷ Manjaqeqe eja Jiisas men somongogiti, iyononon ii wama jigo gawon galen wana qata Kaiafas iwaa mirinon kenji. Kenji Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yononon iikanon kan ajoroogi. ⁵⁸ Kenji Piitonon sigensigen onotaan iikanon keuma jinkaron miriwaa kiropo uutanon uro. Uma tetegoyanon nomaen koloowaati, ii iimambaajon welenqeqe eja yonoo batugianon raro.

⁵⁹ Kaen raroto, jigo gawon galen ano jigo kaunsol tuun yononon Jiisaswaa selenon kuukuu qaa nomaen mondon nanjon jenin qegi komuwaatiwaajon mongangi. ⁶⁰ Mongama nama mamaganon waama nama qaa qolonmolongoya Jiisaswaa selianon kuun nanjon jegito, kilen kania mon mende mokoloogi. Mende mokoloogito,

* 26:55: Luuk 19.47; 21.37

tetegoyanonj eja woi kouma ⁶¹ *kokaen jeri, “Eja koi kanonj mono kokaen jero mori, ‘Nii saanonj Anutuwaa jiwowonj jigoya kondeembe namononj kamaaro weenj karoombaa uutanonj ii mombo metaama kuumana.’ ”

⁶² Kaen jeri jigo gawonj galenjanonj waama Jiisas qisinj munj kokaen ijoro, “Yonononj goo seleganonj qaa kuunjanoguti, iikawaa kitia monj jewaga me qaago?” ⁶³ Qisinj muro Jiisasnonj iwoi bologa monj mende anoto, kilenjan qaaaya bogoro nano. Qaaaya bogoro nano jigo gawonj galenjan wana iinonj kokaen ijoro, “Niinonj Anutu laaligo Toyaa qatanonj kokaen qisinj kuunjan gonjen: Gii Anutuwaa Meria Kraist koloojan me qaago, ii tororo jenjojan qaanonjen kotiina mobona.”

⁶⁴ *Kaen ijoro kokaen jero, “Jejanj, mono ii. Iito, niinonj kuuya onj kokaen injijowe mobu: Kambanj kokaambadeenjan kaninj Siwe gomambaa Eja honjanonj mono ku-usunjan Toyaa boro dindinanonj rama kanagenjan sombimbaa koosu qaganonj kamaaro iibuya.”

⁶⁵ *Qaa ii jero jigo gawonj galenjan wana iinonj malekuya menjurama kokaen jero, “Yei, mangaa siita! Mono Anutu mepaegoja. Tosianonjan qaaaya nanjgowutiwaajan mombo mende qisinjan onjombona. Anutu mepaegoji, ii keteda koi onjaoangio modaboroju. ⁶⁶ Kawaajan onj mono nomaen romonjoju?” Kaen qisinjan onono kokaen jen tegogi, “Iinonj mono koomuwaa bunja koloowa.”

* **26:61:** Jon 2.19 * **26:64:** Dan 7.13 * **26:65:** Lew 24.16

⁶⁷ *Kaen jen tegon jaayanon sulaapan qen morin borogia kuma palapananon qegi. Tosianon urunanon qetaalin ⁶⁸ kokaen ijogi, “Gii gejatootoo eja Kraist koloojaniwaajon moronon guji, mono iwaa qata qana mobonja.” Kianj.

Piitonon Jiisas qakoono.

Maak 14.66-72; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

⁶⁹ Kaen kolooro Piitonon seleengen kiropo uutanon sombenon raro. Raro welenqege emba monjon iwaanon kan kokaen jero, “Gii kaanagadeen Galili eja Jiisaswo motoon laligona.” ⁷⁰ Kaen jeroto, kuuya yonoo jaagianon qakooma kokaen jero, “Qaa jejani, ii mono kondanjen.” ⁷¹ Kaen jen kiropo naguyanon kemero welenqege emba monjon ii iima eja kosianon nangiti, ii kokaen inji-joro, “Eja koi kanon mono kaanagadeen Nazaret eja Jiisaswo laligoro.”

⁷² Kaen inji-joro mombo qakooma jojopan qaanon jen kotiin kokaen jero, “Niinon eja ii mende moma mujen.” ⁷³ Kamban boronja mon tegoro eja kosianon nangiti, iyononon Piitowaanon kouma kokaen ijogi, “Onanon! Giinon kaanagadeen yonoononga mon koloojan! Galili qaa aro jejani, iikanon mono kaanagadeen ii qendeenon mojon.” ⁷⁴ Ii moma kanain ana qasuaan aon jojopan qaanon jen kotiin jero, “Nii eja ii mende moma mujen! Qaa qolonmolongoya jewenagati een, Anutunon mono ironja meleema nomba.” Kaen jero iikanondeen kuru qaro.

* **26:67:** Ais 50.6

⁷⁵ Kurunon qaromoma Jiisasnon qaa kokaen iijoroti, ii romongoro, “Giinon wala indin karoon qakooma nona kurunon qabaa.” Qaa ii romongon wosoya jumambaajon ano seleenjen kemen meduqedu men saaro. Kian.

27

Jiisas wama Pailotwaa boronon angi.

Maak 15.1; Luuk 23.1-2; Jon 18.28-32

¹ Goman ano amandiinon jigo gawon galen kuuya ano kantriwaa jota meme (70) yononon ajoroon Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya amin mogi. ² Amin mogi tegoro Jiisas somongon wama Room gawana Pailotwaa boronon angi. Kian.

Juudasnon aroya mosono.

Apo 1.18-19

³ *Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya jen tegogi Juudas memelolo muroti, iinon ii moma moma bolin aon silwa monej kota 30 mugiti, ii men jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya yononon kema meleema onoma kokaen inijoro,

⁴ “Niinon singisonjo ama eja koposoya qaa ii memelolo men mube qegi komuwaa.” Kaen inijoroto, yononon kokaen ijogi, “Ii nonoonon iwoiga qaago! Ii mono geenjaa majakakaga!”

⁵ Kaen ijogi moma silwa monej kota ii men giliro jiwowon jigo uutanon keno. Keno ana mesaon kema kasanon jegelaan aroya mosono.

⁶ Jigo gawon galen wana yononon monej kota ii men kokaen jegi, “Monej koi mono eja sayaa sewanaga. Kawaaajon ii jiwowon jigowaa monej

* 27:3: Apo 1.18-19

kowinon ambombaa soya qaago. Kaen ama Mooseswaa Kana qaa uuguwombo.”

⁷ Kaen jen amin moma monen iikanon gbakonon monjon meme eja mombaanon balon koria mon sewana megì waba ejemba yonoo qasirigiaga kolooro. ⁸ Kawaajon ama balon koria iikawaa qata ii kamban kokaamba kaanagadeen toroqen ‘Balon koria sayawo,’ qamakeju.

⁹ *Gejatootoo eja Jeremaianon qaa waladeen jeroti, iikanon mono honawo kolooro. Qaa ii kokaen,

“Yononon Israel kanagesowaa jotamemegia koloon eja ii sewana mewutiwaajon gosin angi silwa monen 30 kolooroti, ii megì. Ii ejawaa sewanaga.

¹⁰ Yononon ii men iikanon gbakonon monjon meme eja mombaanon balon koria mon sewana megì. Ii mono Ponjon jen koton nonotiwaa so iikaan megì.” Kian.

Pailotnon Jiisas qisin muro.

Maak 15.2-5; Luuk 23.3-5; Jon 18.33-38

¹¹ Kamban kanon Jiisasnon Pailotwaa jaanon nano kokaen qisin muro, “Onanon, gii Juuda yonoo kin pongia koloojan me qaago?” Qisin muro Jiisasnon meleema ijoro, “Mono geenjo jejanì, iikaan.” ¹² Jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya (70) yononon qaa mamaga Jiisaswaa selianon kuun jegito, kilen qaa kitia mon mende meleeno.

¹³ Qaaya bogoro nano Pailotnon Jiisas mombo qisin mun ijoro, “Moba! Yononon qaa mamaga

* 27:9: Zek 11.12-13

goo seleganon kuun nanjon jejuti, ii mojan me qaago?” ¹⁴ Kaen iJOROTO, Jiisasnon bologa mon mende anoto, kilen qaa iikawaa kitia mon mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananon mamaga walingoro. Kian.

*Pailotnon Jiisas komuwaatiwaajon jen tegoro.
Maak 15.6-15; Luuk 23.13-25; Jon 18.39–19.16*

¹⁵ Room gawananon gbani so Pasowa korisoro kambananon kapuare mirinonga eja motoonggo siingiaa so qata qama qisigiti, ii isama onomakero.

¹⁶ Kamban iikanon eja mon qata Barabas qagiti, iinon kapuare mirinon raro. Ii kilenaaJon men biwiigi laligoro.

¹⁷ Kaen ano ajoroogi kokaen qisin onono, “Barabas me Jiisas, qata Kraist qamakejuti, iy-oroongga moroga isama onombe kamaawaatiwaajon moju?” ¹⁸ Galen yononon Jiisaswaajon goronkiki mogitiwaajon ama ii gawanawaa boronon angi. Ii moma siingiaajon kaen qisin onono.

¹⁹ Ii moroto, jenteegowaa jinKaron dun rarayanon raro embianon buju qaa mon kokaen ano karo, “Nii kete gomantiinanon gaon mon iima iikanon eja iikawaajon ama siimbobolo mamaga mojen. Kawaajon eja solanja ii mono lombo mende muba.”

²⁰ Qaa kaen karoto, jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya yononon ejemba tuun uukuukuu men onoma kokaen injijogi, “Mono Barabas isama Jiisas maripoonon qewutiwaajon jewa. Kaen qisin mubu.”

²¹ Kaen jegi gawananon meleema qisin onono, “Eja woi yoroononga mono moroga isama mube onoonon kamaawaatiwaajon moju?” Kaen qisin onono “Barabas!” jegi. ²² Kaen jegi Pailotnon kokaen qisin onono, “Kaen jejutiwaajon Jiisas, qata Kraist qamakejuti, niinon ii mono nomaen ama mubenaga?” Kaen qisin onono yononon kuuya qagi, “Mono maripoonon qewu jewa!”

²³ Kaen qagi gawananon jero, “Ii naambaa-jon? Iinon mono naa bologa ano?” Kaen jeroto, yononon ii moma kaparan koma toroqen qa gigilaan kokaen qagi, “Mono maripoonon qewu jewa!” ²⁴ *Kaen qagi gejajojon qegi gujubajunon mombo somariiro Pailotnon ii iima moma manja karen koloowabotiwaajon apu men boria ejemba tuun jaagianon songbama kokaen injjoro, “Eja kokawaa saya molaagi kemebaati, iikanon mono noo qananon qaagoto, mono onjoangiaa qagianon ubaa.”

²⁵ Kaen jero ejemba tuun korebore yononon kokaen meleengi, “Sayaa irona mono nono ano meraboraurunana nonoo qanananon ubaa!”

²⁶ Kaen meleengi Pailotnon Barabas isama muro yonoonon kamaaroto, Jiisasga jero ooli waaya-wonon qeyayagon qegi. Kaen qegi maripoonon qewutiwaajon Room manjaqeqe eja yonoo borogianon ano. Kian.

Jiisas kungulolopo ama mugi.

Maak 15.16-20; Jon 19.2-3

²⁷ Borogianon ano Room gawanawaa manjaqeqe eja yononon Jiisas wama gawanawaa

* **27:24:** Dut 21.6-9

jiŋkaronj miriwaa kiropo uutanonj keugi. Keuma manjaqege tuunj kuuya horonj onjonj kan ajoroon Jiisas liligonj mugi. ²⁸ Liligonj munj iyanjaa sele esuya kotogonj maleku osoga nezongbala monj mouma mugi. ²⁹ Mouma munj somanj kasa lipima ila kaanja waŋanonj konjgi kemero. Kemero bowo monj boro dindinanonj ama siminj kuma munj gonjgeegee ama munj kokaenj ijogi, “Oowe oowe! Juuda yonoo kin pongia, oowe!”

³⁰ Qaqatete kaanja ama sulaapanj qen morinj bowoya tagonj iikanonj waŋanonj qegi. ³¹ Mepaqepae kaanja ama mudaboronj maleku osoga nezongbala ii qetegonj iyanjaa sele esu mombo mouma munj maripoononj qewombaajonj wama kenjgi. Kianj.

Jiisas maripoononj qegi.

Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

³² Kema kana somatanonj eja monj qata Saimon mokoloogi. Iinonj Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiaga. Mokoloonj kuunj mugi Jiisaswaanonj maripoonj menj angoro. ³³ Jiisas kaenj wama balonj monj qata Golgota ii ananaa qaanonj Wanjsii, iikanonj kema keugi. ³⁴ *Keuma wain apu ano marasinj qata mor ii mindirinj melokanjij menj newaatiwaajonj mugito, Jiisasnonj ii batogonj nenj moma togoro.

³⁵ *Togoro nama maripoononj qegi. Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaa kiawenj megij jangoya kolooro iikawaa so batugianonj mendeema megij. ³⁶ Ii menj rama Jiisas jaagalenj menj mugi.

* **27:34:** Ond 69.21 * **27:35:** Ond 22.18

³⁷ Wananon eu qegitiwaa kania ii kokaen oon qegi nano, 'Juuda yonoo kin pongiaga koi.'

³⁸ Kikekakasililin eja woi ii iwo maripoonon urugi. Mon boro dindinanon, mon qanianon leele kaan urugi.

³⁹ *Ejemba ugun kema kan kungulolopo ama lukukuun mun wambelaan kokaen jegi, ⁴⁰ *"Yei! Gii mono jiwowon jigo saanon kondeena balonon kamaaro ween karoombaa uutanon mombo metaama kuumambaajon jena. Oo, gii eja qabo! Gii Anutuwaa Meriaga koloojan ee, mono saanon geennga ilaan aon maripoononga kamaawa."

⁴¹ Jigo gawon galen, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yononon kaanagadeen mepaqepae men mun kokaen jegi, ⁴² "Tosiaga ilaan onoma laligoroto, iyan ilaan aomambaajon amamaaja. Iinon Israelwaa kin pon kolooji ee, mono keteda koi maripoononga kamaaro iima ii moma laariwonaga. ⁴³ *Iinon Anutu moma laarin mun qaqabunabunayawo laligon anaaajon 'Anutuwaa meria koloojen,' jero monin. Ayo, Anutunon ii kamba kokaamba metogon mumambaajon moja me qaagoti, ii saanon iibonja." Kaen jegi. ⁴⁴ Kikekakasililin eja iwo maripoonon urugiti, iyoronon kaaniadeen uuqe qaa tokoronkota jen muri. Kian.

Jiisanon komuro.

Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

* **27:39:** Ond 22.7; 109.25

* **27:40:** Mat 26.61; Jon 2.19

* **27:43:** Ond 22.8

⁴⁵ Ween biiwia 12 kilok kolooro iikanondeen pangamanon kamaan balon kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano. ⁴⁶ *Jiisasnon 3 kilok iikanon anaa qaanon kokaen qa somata qaro, “Eeli, eeli, lama sabaktani?” Ii ananaa qaanon: Anutuna, Anutuna, mono naambaajon gema nujan?

⁴⁷ Kaen qaro eja kosianon nangiti, iyonoononga tosianon ii moma jegi, “Mono Elaijawaajon qaja.”

⁴⁸ *Iikanondeen yonoononga monon bobogarin kema momondo mon suun kaana ii men wain apu aasonawonon qendungon gere goron kitanon somonjon sulun Jiisaswaa buu susuyanon eu ano nero. ⁴⁹ Neroto, tosianon jegi, “Mono mesaogi anodeen namba. Elaijanon kan metogoro kamaawaa me qaagoti, mono ii iibona.”

⁵⁰ Kaen angi Jiisasnon mombo qa somata qama sewan aason konoga horon komuro. ⁵¹ *Komuro iikanondeen jiwowon jigowaa uutanon opo* nanoti, iikanon eukaya biiwianon jurama kamaan woi kolooro. Kaen kamaaro nan somata mero jamo somasomata mesuno. ⁵² Qasiriwaa jamo kobaawaa qaa oota angiodeen aantangi ejembaya soraaya komugiti, iyonoononga mamaganon gbilin waagi. ⁵³ Waama qasiriwaa jamo kobaagia mesaon Jiisasnon koomunonga waaroti, iikawaa gematanon Jerusalem siti toroya iikanon kan ejemba mamaga asugin ononji injigi.

* **27:46:** Ond 22.1 * **27:48:** Ond 69.21 * **27:51:** Eks 26.31-33

* **27:51:** Opo ii jiwowon jigowaa uuta toroya ano uuta kowoga totoon iikawaa batugaranon nano.

⁵⁴ Kawali galen ano manjaqe eja iwo Jiisaswaa jaagalen men laligogiti, iyononon nan mero iwoi tosia kuuya kolooroti, ii iima aarun jengia mamaga ororo toroko ama kokaen jegi, “Iinon mono onanon Anutuwaa meriaga kolooja.”

⁵⁵ *Emba mamaganon sigensigen nama iwoi ii kaanagadeen iigi. Yononon Jiisas otaan Galiliga kan welen qen mun laligogi. ⁵⁶ Yonoo batugianon Maria Magdalaga ano Maria Jeims ano Jooses yoroo nemungara ano Zebediwaa mera-woita yoroo nemungara. Kian.

Jiisaswaa qamoya ron kongi.

Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

⁵⁷ Mare kolooro Arimatia eja qabunayawo mon qata Joosef karo. Iinon kaanagadeen Jiisaswaa gowokoya mon kolooro. ⁵⁸ Iinon Pailotwaanon kema Jiisaswaa qamoya memambaajon qisiro. Qisiro kawali ejanon ii Joosef mubutiwaajon jen koton onono.

⁵⁹ Jen koton onono Joosefnon kema Jiisaswaa qamoya men kamaan opo taananon esuuro. ⁶⁰ Esuun men qasirinon kema anaa kobaa dologa jamonon uroroogi nanoti, qamoya ii iikanon ano. Kaen ama jamo somata mon metano jamo kobaawaa qaa oota kojangiro mesaon keno. ⁶¹ Maria Magdalaga ano Maria alia mon yoronon iikanon jamo kobaa jaasewan qen rari.

Manjaqe eja qasiri galen megi.

⁶² Sabat kendon rarawaajon iwoi mozozongon en waama iikanon jigo gawon galen ano

* **27:55:** Luuk 8.2-3

Farisii (Kana qaawaa kaparanʼkonʼkonʼ) yononon Pailotwaanon kema ajoroon kokaen jegi,
⁶³ *“Somatanana, enkalolombaa uukuukuu eja iikanon jaawo laligoroti, kambaŋ iikanon kokaen jero moniŋ, ‘Niinon ween karon tegoro mombo gbiliŋ waamaŋa.’ Nononon qaa ii romonʼgojon.

⁶⁴ Kawaajon giinon saanon manjaqege ejauruga injiona qasirion kema ii tororo jaagalen men laligogi ween karon tegoro mesaowu. Kaen mende galen mewuyati een, gowokourutanon mono kema qamoya olon men mesanʼgon ejemba kokaen injowuya, ‘Jiisasnon mono koomunonga waaro.’ Kaen jegi tiliqili enkalolon qaa konoga iikanon mono enkalolon qaa mutuya uuguro kile-qileewabo.” ⁶⁵ Kaen jegi kokaen injoro, “Manjaqege eja koi mono saanon unuama kema kuun ononʼgi qasiri jamo kobaawaa qaa oota ii tororo galen koma sororogowu.”

⁶⁶ Kaen injoro qasirion kema jamo kobaawaa qaa ootanon jamo somata anʼgi kojanʼgin nanoti, ii aasoya ama manjaqege eja kuun ononʼgi jaagalen kotakota megi.

28

Jiisasnon koomunonga waaro.

Maak 16.1-10; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

¹ Sabat kendon rafi tegoro Sonda umugawodeen waama goman ano Maria Magdalaga ano alia Maria mon yoronon qasiriwaa jamo kobaa iibotiwaajon keni. ² Keni iikanondeen nan

* **27:63:** Mat 16.21; 17.23; 20.19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

somata kokaembaajonja mero: Pombaa gajoba monjon Siwenonga kamaan qasirinon kan qaa ootanon jamo somata qetano keno qaganon raro. ³ Gajobawaa kaitania ii pilisik kaanja kolooro malekuya ii koosu kaanja tualalakota kolooro.

⁴ Kaen asugiro manjaqeqe eja qasiri galen megiti, iyononon iwaajon awawalin jenengia ororo komun torigi. ⁵ Kaen angi gajobanon emba woi ii qaa kokaen irijoro, “Jiisas maripoonon qegiti, oro iwaajon monganjaoti, ii mojen. Kawaajon mono toroko mende mobao. ⁶ Anjo jerotiwaa so mono koomunonga waaja. Kawaajon koi mende eja. Mono kan dun eroti, ii iibao.

⁷ Ii iima uulanawo gowokouruta yonoonon kema buju qaa koi injowao, Jiisasnon koomunonga waaja. Mobu, iinon mono waladeen Galili prowinsnon kembaa. Ono saanon iikanon kema ii iibu. Mobu, niinon ii mono injowe mogi.”

⁸ Kaen irijoro uulanawodeen qasiri mesaon toroko moma kilen honombononja mende aisoon buju ii men gowokouruta injowaotiwaajon uulanawo keni. ⁹ Uulanawo keni Jiisasnon ii kananon asugin oroma “Gomaambagara!” irijoro. Kaen irijoro kosianon kema usugon kanaanon meragon waeya men mepeseen muri. ¹⁰ Mepeseen muri kokaen irijoro, “Toroko mende mobao. Mono kema kourunanon Galili kembutiwaa qaa injori iikanon kema nii niibuya.” Kian.

Qasiri galen meme yononon sundugia jegi.

¹¹ Embawoi yoronon kana keni qasiriwaa jamo kobaawaa galen meme manjaqeqe eja

tosianon sitinon kan jigo gawon galen injiima iwoi kuuya kolooroti, iikawaa sunduya injijogi. ¹² Yononon ii moma Juuda yonoo jotamemeurugia horon onongi motoon ajoajoroo ama Jisas waawaataa qaa mesangowonatiwaa qaa aren mokoloon monen somata totoon ii manjaqege eja onongi.

¹³ Ii onoma kokaen jen koton onongi, “Ono mono qaa kokaen jewu: Nono gomantiinanon gaon enin gowokourutanon olon kan qamoya yongoro men kengi. ¹⁴ Qaa kaen jegi qaa iikanon gawanawaa gejianon kemero mobaati een, lombo onoo qagianon ubabotiwaajon nononon mono uuta men loorin men kamaan anin majakakaya qaa laligowu.”

¹⁵ Kaen jen koton onongi iikawaa so otaan monen men kema gawon qaagia otaagi. Kaen angi Juuda yononon qaa ii batugianon jen seigi moma laligogi kema kamban kokaamba kaanagadeen ii toroqen jegi momakejon. Kian.

Misin gawon mewonatiwaa jen kootoya

Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

¹⁶ *Gowokouruta 11 yononon Jerusalem mesaon Galili prowinsnon kema Jiisasnon baananon kawutiwaajon injijoroti, iikanon ugi. ¹⁷ Iikanon uma Jiisas iima waeya men mepeseen mugito, tosianon iwaajon uuwoi mogi. ¹⁸ Mepeseen mugi yonoonon kan kokaen injijoro, “Siwewaa ano namowaa ku-usun kuuya ii Anutunon nonota noonon eja.

* **28:16:** Mat 26.32; Maak 14.28

¹⁹*Kawaajon onjo mono goman so kema ejemba tuun kuuya kokaen injion onjongi noo gowok-ouruna koloowu: Ii mono Man, Mera ano Un̄a Toroya nonoo qanon oomulu men onjombu ²⁰ ano niion qaa otaawutiwaajon jen koton onjombeti, ii kuuya ten kombutiwaajon mono kuma onoma laligowu. Mobu, niion mono kambanja kambanja onowo laligon kema laligowe namowaa kambananon tegowaa.” Kian.

* **28:19:** Apo 1.8

Uumeleembaa Bunja Tere Soomongo Gbiliala
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47